

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • OCAK 1987 • YIL : 24 • SAYI : 1 • 500 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 5

EKONOMİK YORUMLAR / 7

Dr. Öztin Akgüç

Ege Cansen

Kemal Kurdaş

Ertuğrul İhsan Özal

Ekonomik Tahmin Soru Formu / 33

Çağdaş Bir Sosyal Demokrasi

İçin Görüşler / 35

Dr. Şahin Alpay

Sermaye Piyasası / 47

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Özelleştirme Programının Teknik

Yönleri - İngiltere Örneği / 57

Doç. Dr. Meral Tecer

Rekabete Açılma

(Dış Basından) / 65

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Savurganlığın Kısıtlanması,

Nüfus Artışı ve İhracat / 69

Üstün Akmen

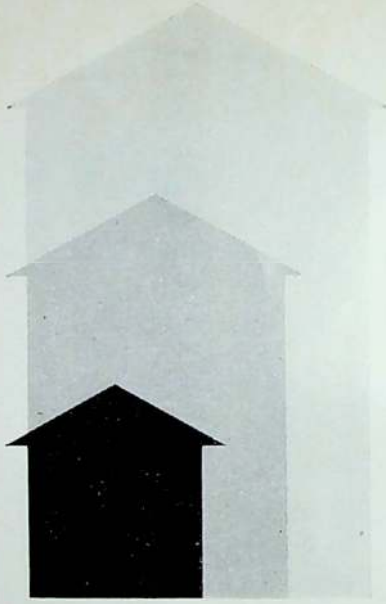
Ayın Ekonomik Olayları / 71

Dr. Yıldırım Kılış

Yeni Yayınlar / 77

M. Tarık Yaşa

SANAYİ SEKTÖRÜNÜN
FINANSMAN SORUNU
Sorun nereden kaynaklanıyor?
Çözüm için alınması
gerekli önlemler.

73 yıllık deneyimi, gülyüzü,
çağdaş bankacılık hizmetleriyle
"güvenli bir gelecek için"
uğraş veren;
bugüne dek, binleri aşan üretici
ortağıyla Egelilerin
"onur" duyduğu ve şimdi,
adım adım tüm Türkiye'ye
hizmetlerini götürerek, her geçen
gün biraz daha büyüyen
TARİŞBANK, başarısını paylaşan
ve destek olan halkımıza
hizmet vermekten gururludur.

TARİŞBANK
MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.

Turyağ, seçkin ürünleriyle yaşamınızda, yanınızda!

"Öncü" Turyağ'ın hepsi birbirinden kaliteli ürünleri, yaklaşık 70 yıldır yaşamımızın her anında, yanınızda. BIO TURSİL, BIO TURSİL OTOMATİK, PRİL, PRİL OTOMATİK ve DIXI gibi deterjanlardan çamaşır yumuşatıcısı VERNEL'e; YAYLA, YAYLA AYÇİÇEK, UFA gibi nebati margaşın ve yağlardan endüstriyel yıkama maddelerine kadar tüm Turyağ ürünleri, çok çeşitli alanlarda güvenle kullanılıyor. Evlerde, otellerde, hastanelerde, bürolarda, fabrikalarda hep Turyağ var... Hep Turyağ gücü, Turyağ büyüklüğü, Turyağ güvencesi var.

70 yıllık geçmişı ile, "ilk"leri ve "ilke"leriyle güvendiğiniz Turyağ her zaman yaşamınızda, yanınızda.

Turyağ

TURYAĞ P.K. 171 İZMİR
Turyağ bir Henkel Grubu ve Yapı Kredi A.Ş. kuruluşudur

selin®

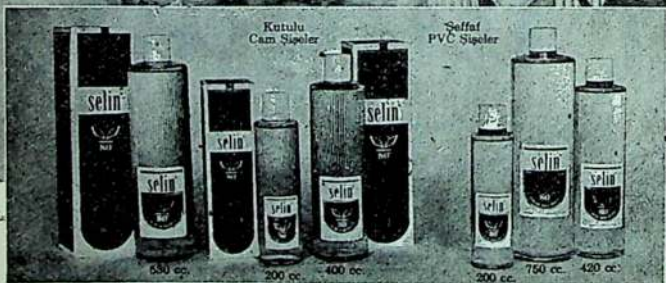
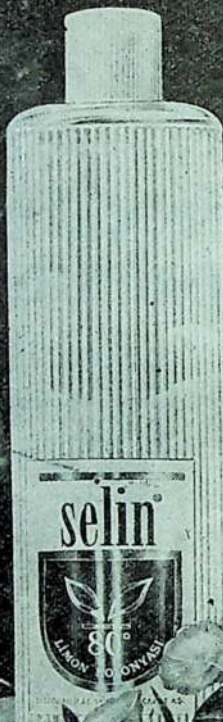
LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokuların arasında...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Saldıbl

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Bestim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt
• Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh
Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalıska • Şinasi Çelikkol • Ozer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Doğuluğu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr.
Emre Gonensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan İşıl • Doç. Dr. Haluk A. Kabaalioğlu
• Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu
• Dr. Ahmet S. Kahın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manısalı • Doç. Dr. Orhan Morgül • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Neboğlu • Ergin
Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha
Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezh Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Derginiz 1987'de 24 üncü yayın yılına başlamıştır. Belirli konuları işleyen bir yayın organının yaşa-
masını 23 yıl başarıyla sürdürmüş olmasının başta
gelen nedeni, okurlarının gösterdikleri yakın ilgi-
dir. Bu sayının eki «Ayrı Bası», geride bıraktığı-
mız yılın bilançosu niteliğindedir. 1986'nın dergi-
lerinde; 27 ayrı yazarın kaleme aldığı 80 yazı, 38
bilim ve işadımı ile yöneticinin katıldığı 12 «Eko-
nomik Yorumlar» toplantısı ve 1 «Söyleşi» metni,
12 «Ekonomik Göstergeler» tablosu yer almıştır.
Bu, Dergi'ye yazarların ve konuşmacıların da ilgi
gösterdiklerinin açık kanıtıdır. Geçtiğimiz yılın
dergilerinde 197 reklam yayınlanmıştır. Bu ise,
Dergi'nin kuruluşlar için etkili bir reklam aracı
olduğunu ortaya koymaktadır. Dergi'ye sürekli
destek olan; okurlarımıza, yazarlarımıza, konu-
şmacılarımıza ve reklam verenlere; çalışmalarımıza
değerli görüşleriyle katkıda bulunan Danışma Ku-
rulu üyelerimizle; teşekkürlerimizi sunar, yeni yıl-
larını en iyi dileklerimizle kutlarız.

Dergi, 1987'de de «ekonomik konuları tartışarak
ülkemizi en gerçekçi politika ve yöntemleri
bulma» amacından sapmayacaktır. Ekonomik açı-
dan daha aydınlık yarınlara ulaşmamız yolunda
çaba harcayanlara yardımcı olacak, hiçbir kişi ve
kuruluş ödün vermeyen tutumunu sürdürecektir.

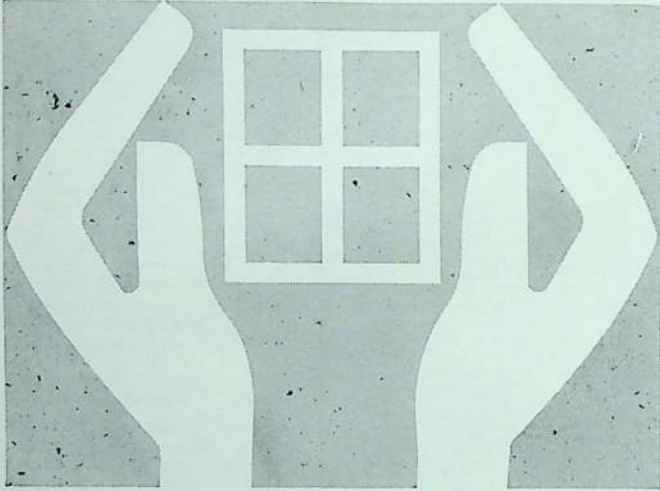
Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, «Sa-
nayi Sektörünün Finansman Sorunu» işlenmek-
tedir. 1986'da ülkemizde; sanayinin finansman sıkın-
tısının ve zor durumda olan şirketler ile protesto
edilen senetler sayısının giderek arttığı, banka-
lardaki batık kredilerin önemli tutarlara vardığı,
haciz ve iflas olaylarının yaygınlaştığı görülmek-
tedir. «Açık Oturum» katılan konuşmacılarımız,
sorunun nereden kaynaklandığını ve çözüm için
alınması gerekli önlemleri belirtiyorlar. Dergi'deki
diğer yazıları da ilginç bulacağınızı umuyoruz. Bu
arada «Çağdaş Bir Sosyal Demokrasi İçin Görüş-
ler» başlıklı yazıyı okumanızı özellikle tavsiye
ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ OCAK 1987 YIL : 24 SAYI : 1 500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON :
526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek
koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 6.000.— TL; ÖĞRENCİLERE : 3.000.— TL. • İLAN
FİYATLARI : Arka Kapak 200.000.— TL, Ön Kapak İç 150.000.— TL, Arka Kapak İç 125.000.— TL, Tam
Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 100.000.— TL, Tam Sayfa 80.000.— TL, Yarım Sayfa
50.000.— TL, Çeyrek Sayfa 25.000.— TL, Renk Farkı 30.000.— TL, NOT : İlan fiyatlarına %42 oranında
KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul) : Akbank Türkiye Şubesi 4512, İş Bankası
Türbe Şubesi 1541, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI : Met/Er Matbaası,
Telefon : 528 28 90 • CİLT : Şe Ma, Telefon : 528 16 11 • BASKI TARİHİ : 9 Ocak 1987 • SAYISI : 7000

Enerji tasarrufu pencereden başlar, yurda yayılır.

Isıcam'la başlasın yakıt tasarrufu.
Isıcam'la yayılsın yurda.
Isıcam bir tasarruf sembolüdür.
Az yakıtla iyi ısınmanın pencerelerdeki formülüdür.
Isıcam'lı pencerelerden ısı dışarı kaçamaz,
soğuk içeri geçemez.
Hem paradan, hem de ısıdan yana
kazançlı çıkarsınız.

Isıcam®

"özel birleştirilmiş çift cam ünitesi"

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytem 11 no Kat: 4 B Şişli İstanbul
Tel: 146 11 30 (Sanızlı) - Direkt: 146 09 05
Telegraf: Campaş İstanbul, Teleks: 22614 cam tr

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şiş ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

ekonomik göstergeler

	1984	1985	1986		
			Ağustos	Eylül	Ekim
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1637.3	1691.9	2015.0	2120.9	2245.9
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	972.6	1393.5	1962.2	1908.9	2015.2
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	879.9	1183.3	1601.3	1559.7	1591.1
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	528.3	781.5	998.9	975.1	943.6
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat		8813.8	9553.3		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı		1911.7	1507.6		
Tasarruf Mevduatı		4187.1	4953.9		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı		548.2	575.7		
Vadeli Tasarruf Mevduatı		3838.9	4378.2		
Mevduat Sertifikası		668.2	742.6		
Resmi Kuruluş Mevduatı		886.4	1507.6		
Bankalar Mevduatı		780.2	283.3		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı		380.3	445.0		
Döviz Tevdiatı		1153.8	2067.3		
Toplam Krediler		6506.9	8575.9		
Tarım		958.1	1176.2		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları		704.1	970.3		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)		256.9	349.9		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)		375.4	527.6		
Denizcilik		83.7	54.3		
Ticari, Sınai, Sair		4128.8	5497.6		
PARA ARZI (milyar TL.)	2103.4	2774.9	3612.0	3753.3	3725.3
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak., HDM)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	10066.1	13882.2	15122.6	15293.7	15930.7
Gıda Maddesi ve Yemler	8858.4	12012.8	12393.5	12722.0	13419.9
Sınai Hammadde ve Yarı Mamul	12079.0	16997.8	19671.1	19580.0	20115.4
İstanbul Gecinme İndeksi	10973.2	16184.7	18485.7	19219.3	20241.8
Ankara Gecinme İndeksi	9177.8	13385.9	15514.5	16012.7	16663.6
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	10756.9	11613.4	7155.5	8099.1	9000.3
Dışsatım (FOB)	7135.5	7958.0	4655.9	5226.3	5906.9
İşçi Dövizleri	1807.0	1714.0	1010.0		

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, 1984 ve 1985 yılları sonlarında yapılan altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Temmuz 1986 sonu itibariyle verilmektedir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışılımı dahildir.

Öncelikli sektörler...
Sağlam kuruluşlar...
Akılcı plasman ilişkileri...

YÜKSEK BİR LİKİDİTE

Garanti Bankası,
"yüksek likidite" ile çalışır.
Bankacılıkta çok önemli olan
bu özelliğin kaynağında,
gelişen Türkiye ekonomisinin
öncelikli sektörlerindeki
sağlam kuruluşlarla yürütülen
akılcı plasman ilişkileri vardır.

Yüksek Garanti likiditesi,
Garanti'nin güvenilir
bankacılık anlayışının
-ve kendini Garanti'de hissetmenin-
göstergelerinden biridir.

**GARANTİ
BANKASI**

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Ege CANSEN
- Kemal KURDAŞ
- Ertuğrul İhsan ÖZOL

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

SANAYİ SEKTÖRÜNÜN FİNANSMAN SORUNU

AKGÜÇ — Efendim, toplantımıza hoş geldiniz. Toplantıda, sanayi sektörünün finansman sorununu tartışacağız. Son günlerde bazı göstergeler sanayi kesiminde —özellikle finans açısından— önemli sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu göstergeler şöyle özetlenebilir. Protesto edilen senet sayısı oldukça hızlı bir biçimde artıyor. Yılın ilk 11 ayında protesto edilen senetlerin tutarı 900 milyar liraya yaklaşmıştır. Yıllık tutar olarak da 1 trilyon lirayı aşacağı tahmin edilmektedir. Protesto edilen senet tutarı, bir önceki yıla göre % 113'lük bir artış göstermektedir. Enflasyon da dikkate alındığında protestolarda reel bir artış olduğu anlaşılmaktadır. İkinci bir gösterge, bankalardaki donuk kredi rakamıdır. Her ne kadar donuk ve/veya batık kredi rakamı konusunda çok çelişkili savlar ortaya atılmaktaysa da, bankaların pek de

seffaf olmayan bilançolarına göre dahi donuk ve batık olarak nitelenen kredilerin önemli tutarlarda olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü bir gösterge, özellikle 1986 yılında haciz ve iflas olaylarının yaygınlaşmasıdır. Son aylarda 12 bin dolayında haciz ve iflas olayı olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir gösterge, İSO'nun sanayiciler nezdinde yapmış olduğu anketlere verilen yanıtlardır. Firmaların tam kapasiteye ulaşamama nedenleri arasında talep yetersizliğinden hemen sonra mali güçlükler yer almaktadır. Sanayide kapasite kullanımını engelleyen önemli bir etmen olarak, finansman zorluğu görülmektedir. Hatta küçük boyutlu firmalarda finansman zorluğunun kapasite kullanımını sınırlayan en önemli etmen olduğu savunulmaktadır. Ayrıca Sayın Başbakan'ın Yemen'e gitmeden evvel yapmış olduğu basın toplantı-

sında zor durumda olan şirketlere ilişkin bazı açıklamalarda bulunması da sorunun güncel olduğunu ortaya koyan diğer bir gösterge olmaktadır.

Şimdi dilerseñiz şöyle bir yol izleyelim. İlk önce bu finansman zorluğu firma veya sektör düzeyinde bir olay mıdır, yoksa genel bir olay mıdır? Önce bunu tartışalım. İkincisi, eğer varsa bu sorun nereden kaynaklanıyor? Bunun nedenlerini irdeleyelim. Üçüncüsü, Sayın Özal birtakım önlemler ortaya koydu sorunla ilgili olarak. İsterseniz bir kez daha o önlemleri özetlemeye gayret edeyim. Zor durumda olan şirketler için; Kurumlar Vergisi oranlarının indirilmesi, vergi ertelemesi, halka açılmaya zorlama, pay senetlerinin bir bölümünün 5 yıllık bir süre içerisinde halka satılması ve bankaların bu tip şirketlere sermayelerinin % 15'ine kadar iştirak etmeleri, kredi-özsermaye değişimi yapmaları... Acaba Sayın Özal'ın ortaya koyduğu bu önlemler sorunun çözümünü için yeterli mi? Dilerseñiz tartışılması gereken son konuyu, sorunun çözümü için alınması gerekli önlemler olarak belirleyelim. Bence tartışmaların en yararlı yönü, finansman sorununun çözümüne ilişkin olarak kamuoyuna sunulacak görüşler olacaktır.

Tartışmanın akışını, dilerseñiz böyle plânlayalım. Eklenecek konular varsa şimdi de ekleyebiliriz, daha sonra tartışmanın akışı içinde de ekleniler yapabiliriz. Tartışma bu kâhpla sınırlı değil. Önce olayın genel mi, yoksa belirli firmaları ilgilendiren özel bir konu mu olduğunu tartışalım. Buyurun Sayın Kurdaş.

KURDAŞ — Benim kanımca sanayi kesiminde ya da tanımlamayı genişletirsek bütün özel kesimde ciddi bir finansman bunalımı olduğu inkâr edilmez bir vakiadır. Bu bunalımın, Türkiye'nin son yıllarda içine girmeye teşebbüs ettiği liberal sistemde

rastlanır olağan bir olay olduğuna dair teşhisler, bu arada olayın sınırlarını çok daraltan sadece birkaç şirketin yanlış idaresine bağlayan görüşler, bu görüşleri takviye için Para Fonu gibi bir heyetin mensuplarına yaptırılan konuşmalar; bence meseleye gerçekçi bir teşhis konamadığını göstermektedir.

özel kesimde ciddi bir finansman bunalımı vardır ve bu olay Türkiye'ye özgü bazı temel nedenlerden kaynaklanmaktadır

Olay geneldir ve Türkiye'ye has bazı temel sebeplerden kaynaklanmaktadır. O temel sebepleri kısaca belirtelim. Türkiye'nin sanayileşmesi son 30 yılda, yani 1950'den sonraki yıllarda zamanımıza kadar geçen dönemde muayyen bir çerçevede cereyan etti. Bu çerçevenin temel özelliği zaman zaman yoğunluğu artıp eksilse de, daimi olarak ekonominin belirgin bir enflasyonist gidiş içinde olmasıdır. Böyle bir enflasyonist bir ortamda -aşağı yukarı 30-35 yıl diyebiliriz- izlenen, sabit ve reel ölçülerde çok defa negatif faiz politikası, fazla değerlenmiş sabit döviz kurları, ithal yasakları ya da kısıtlamaları, dış ödemeler dengesi cari işlemlerinde devamlı verilen açıklar ve bu açıkların mütemadiyen dış borçlanmalarla karşılanması, kambiyo kontrolleri; böyle bir çerçevenin ana şartları veya faktörleri idi. Böyle bir çerçevede içinde Türk sanayii montajcılığa dönük, ham ve yarı mamullerde ithale dönük, yanlış döviz kuru sonucunu fırsat bulunca işgücünden çok daha ucuza ithal edilen makineye dayalı, iç pazara dönük ve mali bünyesi özkaynaktan çok fazla düşük fa-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Ertuğrul İhsan Özel (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri), Kemal Kurdaş (İktisatçı - Maliyeci), Ege Cansen (Hürriyet Gazetesi Ekonomi Yazarı) ve Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi); «Sanayi Sektörünün Finansman Sorunu»nun ele alındığı toplantıda bir arada görülmüyorlar.

izden yararlanmak düşüncesiyle borca dayalı olarak gelişti. 30-35 yıl Türk sanayii böyle bir çerçeveye alıştı. Bankalardan düşük faizle kredi alacaksınız, bir ithal lisansı alacaksınız, bir fizibilite raporu yapıp birtakım teşviklerden yararlanacak bir teşvik belgesi alacaksınız, makineyi getireceksiniz, hammaddesini getireceksiniz, mümkünse yarı mamulünü hatta mamulünü getireceksiniz ve himaye edilmiş iç pazarda satacaksınız. İşletmede kaynak belirince de o kaynağı mümkün olduğu kadar araziye, binaya, spekülatif kazançları yüksek olan alanlara yatıracaksınız; işletmede bırakmayacaksınız. Böyle bir kalıp, böyle çerçeve içerisinde gelişti Türk sanayii...

1977'den sonra bu çizdiğimiz tabloda 'bildiğiniz gibi değişiklikler olmaya' başladı. Türkiye bir çıkmaza girdi. Sonuçta, döviz kurlarını elastiki yapmak temayülü belirdi. Faizleri yükseltmek temayülü belirdi. Ve nihayet 1980'de bütün bu gidişte çok temel bazı değişiklikler getirildi. İt-

hal yasakları-kısıtlamaları kaldırıldı, faiz yüksek oranlara itildi. Döviz kuru, yine fazla değerlenmiş, bir miktar dış ödeme açığı veren ve dış borç yapımını zorunlu kılan bir düzeyde de tutulsa, eskisine nazaran daha realist oldu. Ve tabii bu arada da çok yüksek enflasyon oranları belirdi. Türk sanayii bu değişen çerçeveye uyamadı. Tabii bu arada sanayiin eski alışkanlıklarından doğan bazı hatalarının olduğu da inkâr edilemez. Değişen şartlara rağmen, yükselen faizlere rağmen, sanayiin borç alma alışkanlığı ve borcu tehlikeli görme-ye psikolojik durumu devam etti. Suni yatırım teşvikleri ile gereksiz yatırımlara da girdiler, özkaynak-borç dengesini kuramadılar, kendi fiyatlarını, çok hızlı değişen enflasyona paralel biçimde ayarlamak yeteneğini de gösteremediler. Bu sebeplerle sanayiin bilançosunun özkaynak-borç kaynak dengesinde işletmeler aleyhine çok ciddi ve hızlı bozulmalar oldu. Devletin birtakım politikaları da bunu teşvik etti.

devlet, çok ağır vergilerle yüklendiği ciddi sanayie, fon adı altında yeni külfetler getiriyor; böyle bir ortamda sanayi yaşayamaz

Bir kere çok yüksek enflasyon döneminde biz enflasyon muhasebesini Türkiye'ye getiremedik. Sadece bir tedbir alındı işletmeler lehine, yeniden değerlendirme tedbiri; onun dışında enflasyon kârları hakiki kârmış gibi vergilendi. Devlet ciddi sanayie yöneldi vergilerle. Çok ağır vergiler kondu. 1981'de hatırlarım Kurumlar Vergisi'nin birden % 50'ye çıkarılması; benim kanımca çok vahim hataydı. Sanayii ağır şekilde vergilemek eğilimli hâlâ devam ediyor. Bugün Türk sanayii, kaçamak yollarını bulamayan küçük, orta boy ve Anadolu sanayii muazzam bir vergi yükü altında. Aklına gelen sanayi kesimine vergi veya verginin bir parçası olarak fon koyuyor. Kurumlar Vergisi, kaynağı sınırsız bir vergi gibi görünüyor. Bugün dahilî vergi dedikleri peşin vergi artık Kurumlar Vergisiyle yaratılan fonların % 60'ına yakın bir kısmını devlet almaktadır. Faizlerin % 70'leri % 80'leri bulduğu bir ortamda, enflasyonun da uzun süre % 40 - 50'lerde dolaştığı bir ortamda, Türk sanayiinin finansman bunalımına girmemesi zaten bir mucize olurdu. Yani bu gelişmeyi bundan 10-12 sene evvel çok açıklıkla tespit etmek mümkündür.

Devlet bu bunalımın derinleşmesinde çok önemli bir rol oynuyor. Her gün finans bunalımı içinde olduğunu hissettiğimiz sanayie yeni külfetler getiriliyor. Mütemediyen fon adı altında ufak ufak parçaları bu yük

ağırlaştırılıyor. Bu şartlarda bir sanayi, matematiksel ispat edilebilir ki yaşayamaz. Yeni bir sanayi düşünün, 100 milyonluk borç-kaynak, 100 milyonluk özkaynakla işe başlamış; bir yatırım yapıyor. Üç sene sonrası yatırımın sonucunu alması normaldir. Üç sene içinde o borç iki katına çıkar en azından. Üç sene sonra özkaynak-borç kaynak oranı borçların lehine 3'e 1 veya 4'e 1 şekline dönüşür. Ondan sonra % 50 enflasyon ortamında sermayesi kadar % 100 kâr etse, bunun % 50'sini devlet alacak. Gerisiyle firma, nasıl işletme sermayesi ihtiyacını karşılayacak? Hangi genişleme olanağına kaynak ayırabilecek? Matematiksel olarak mümkün değildir. Tabii bütün bu sıkıntının kaynağı bu aşamada, devletin âdeta obur bir canavar gibi ekonominin bütün kaynaklarını yutmak arzusudur. Hükümet, israfına kaynak yetiştirmek için önüne gelen en kolay sahayı -ki ciddi sanayicidir- sonuna kadar vergilemek istiyor. Ellerinde olsa kurumlar vergisi oranını % 80 yapacaklar! Bu bir çıkmaz sokaktır. Bunu küçümsemek, meselenin yarın bir ciddi kriz, bir facia şeklinde ortaya çıkması sonucunu getirecektir. Sorun benim kanımca çok ciddidir. Bu şartlar dünyanın hangi memleketinde olsa, böyle bir durum, böyle bir sonuç getirir ortaya. Türkiye bu kaçınılmaz sonucu, devlet olarak görmemek istiyor. Görmedikçe de benim kanımca sonuç, tabii daha da vahamet kespedecektir.

Bu tabloya arzu edilirse bankaların problemleri de katılır. Türkiye'de banka kredilerinin faizlerinin bütün dünyaya nazaran çok yüksek öl-

- ◆ İnsan, bir düşünceden iyice yararlandıktan sonra başka bir düşünceye atlamaya bakmalı.

Paul Claudel

çülerde oluşu, kaynak maliyetiyle kredi faizleri arasındaki marjın büyüklüğü, tabii 'bir de banka sorununa işaret ediyor. Ama banka kredilerinde reel faiz oranı birazcık daha düşse dahi -ki bu bugünkü şartlarda zor düşürülebilir- ben bu bunalımın yine olabileceğini iddia ederim. Zaten kendi çalıştığım şirketlerde hemen her idare meclisi toplantısında 1978'den beri bu konuyu gündeme getirmiştir. «Türkiye yepyeni şartlara

Kemal KURDAŞ

giriyor. Bir mali kriz kaçınılmaz şekilde üstümüze gelmektedir. Aman özkaynaklarımızı takviye edelim. Me-seleye hep 'bu açıdan bakalım.» tezini savunmuşumdur. Diğer iki değerli arkadaşına da konuşma fırsatı verelim. Sanıyorum sorunun önemini ve nedenlerini ortaya koyabildik.

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş iki soruyu birlikte ele aldı. Olay bazı firmalar bazında mıdır, yoksa genel midir? İkincisi de, bu sorun nereden kaynaklanmaktadır? O halde biz de bundan sonraki tartışmalarda bu iki soruyu

birlikte alalım. Buyurun Sayın Cansen.

gerçekte sorun, firmaların kâr edememelerinden kaynaklanmaktadır; bugünkü duruma gelmesinin başlıca nedenleri, yüksek faizler ve şirketlerin içinde yaşadıkları ortamda oluşan değişikliklerdir

CANSEN — Efendim, birincisi olay yerel değildir; geneldir. Sebeplerine gelince, ben kendi tespitlerime göre olayı açıklamak istiyorum. Bir numaralı sebep, yüksek faizlerdir. Bunu birazdan daha detaylı bir şekilde açıklayacağım. İkincisi, şirketlerin içinde yaşadıkları ortamda oluşan değişikliklerdir. Buna ekolojik değişiklik diye de bir isim takabiliriz. Şirketler belli bir tarihe kadar belli bir çevre içinde yaşıyorlardı, sonra başka bir çevre içinde yaşamaya başladılar. Tabii şirketler de birer canlı organizma olarak bu yeni çevrenin şartlarına uyamaz hale geldiler. Şimdi en önemli gördüğüm faiz olayından başlamak istiyorum.

Türkiye'de bugün yaşanan olayın adı finansman sıkıntısı değildir. Bu yanlış bir isimdir. Türkiye'de finansman sıkıntısı yaşanıyor, demek; olayı bir noktada -özür dileyerek söyleyeyim- anlamamak demektir. Olay, finansman sıkıntısı olayı değildir. Ayrıca finansman sıkıntısı da vardır tabii. Daha doğrusu olay, başka bir nedenden kaynaklanmaktadır; bunun bir sonucu da finansman sıkıntısıdır.

Olay, kârsızlık olayıdır. Şirketler kâr edememektedir. Tabii kâr edemeyen bir şirketin de finansman sıkıntısına düşmesi kadar normal bir şey olamaz. Çünkü 'biz işletmede genellikle finansman sıkıntısı dediğimiz zaman, olayı şirketin faaliyetini götürmesi için gerekli parayı bulamıyor gibi anlarız. Finansman sıkıntısı; firmanın faaliyeti vardır, hatta kârlıdır da; ama 'bir türlü işi çevirecek parayı bulamıyor gibi anlaşılır. Böylesine de bir finansman sıkıntısı olabilir. Gelişen bir piyasa içinde şirketler kârlılıklarını sürdürebilirler; ama yine de bir finansman sıkıntısı çekebilirler. Ekonomide kaynaklar yön değiştirmiş olabilir. Sayın Kurdaş'ın sık sık temas ettiği bir husus vardır: Devlet büyüdükçe özel sektörün oyun alanı küçülür; dolayısıyla finans kaynakları da kamuya gider, özel kesimde kalmaz. Ama 'bugün karşılaşılan olay, böylesine bir finansman sıkıntısı değildir. Olay, şirketlerin kârsızlığı sorunudur. Şirketler kâr edememektedir. Niçin kâr edememektedir? Şimdi bunu açıklayalım.

Gerçekte, para denilen alet, kaynak, bunu finans sermayesi olarak isimlendirelim, bizatîhi hiçbir işe yaramaz. Şu masanın üzerine 1 milyar lira koysak; 'bu 1 milyar lirayı yiye-meyiz, yani bununla karnımızı doyuramayız. Bir yere gitmek istesek, bu 1 milyar liranın üzerine binip bir yere gidemeyiz. Bu bir milyar lira kâğıt yığıntısından başka hiçbir şey değildir. Finans-kapital, ancak fizik-kapitale dönüştükten sonra üretim aleti haline gelir. Fizik-kapitale dönüştüğü zaman da bunun belli bir verimi vardır. Eğer fizik-kapitalin veriminden daha yüksek bir finans-kapital verimi peşinde koşarsak, o zaman şöyle bir sonuçla karşılaşırız. Ya bu verimi zaten alamayız, ya da bir servet transferini zorlarız bir süre. Ben yıllardan beri hep şu cevabı bulmaya çalışmışım. Acaba dünyada genel

olarak sermayenin -ki bunu fizik-sermayeye dönüşmüş finans-sermaye olarak alalım veya muhasebe deyi-miyle bilanço veyâ net (varlıklar toplamı) diye anlayalım- normal getirisi nedir? Getirilerin istatistik olarak dağılımını yaptığımız zaman, normal bulabilir miyiz? Evet, bulabiliriz. Bu getirinin veya verimin sınırlı bir normal oluşu fizik dünyadan gelmektedir. Tıpkı bir bitkinin büyümesinde, tıpkı bir hayvanın gelişmesinde olduğu gibi, fizik-kapitalin veriminde de limitli bir normal vardır. Neticede sermaye dediğimiz paralar fizik dünyaya intikal ederek orada ürün yaratırlar. Ben 25 senelik iş hayatım içinde hep bu sorunun cevabını, fizik-kapitalin normal verimini bulmaya çalıştım.

Size bazı kaba rakamlar vereceğim. Sermayenin reel olarak getirisi (yâni enflasyondan arındırılmış olarak) benim tespitlerime göre, % 5 ilâ 8 civarındadır. Bu oranları çeşitli şirket-ketlerin raporlarından, konuya ilişkin araştırma ve makalelerden çıkartıyorum. Bu durumda reel kredi faizinin de, fizik-kapitalin reel getirisi civarında bir yerde oluşması lâzım. Hatta normal olarak kredi faizlerinin bunun altında olması lâzım. Zaten şirketlerde özkaynağın randımanını artırma, leverage dediğimiz, Türkçe'de de gayet güzel bir deyişle kaldıraçlanma ya da finansal kaldıraç olarak ifade ettiğimiz bir tecrüemiz var. Bu tecrüemiz de şudur. Eğer bizim borç-sermayeye reel olarak ödediğimiz faiz işletmekte olduğumuz şirketin reel getirisinin altında ise; şirketimizi ne kadar çok borç-sermaye ile finanse edersek, özsermayemizin randımanını o kadar arttırmış oluruz. Çünkü sermayesinin getirisi ile borç-sermayeye ödenen faiz arasındaki lehte fark, özsermayenin getiri payına eklenmiş olur. Türkiye'deki pekçok sınıai işletmenin geçmişine baktığımızda, bu kaldıraç çok iyi kullandıklarını gö-

ruyoruz. Mükün olduğu kadar fazla borç - sermaye kullanıldığında, bu borç-sermayenin maliyeti getiriden düşükse, özvarlığın randımanı 3-4 misline çıkabilir. Tabii aldığınız paranın miktarıyla orantılı olarak.

Ülkemizde son iki yıldır krediye ödenen reel faiz, sermayenin reel getirisinden çok daha yüksektir ve aradaki fark giderek açılmaktadır

Ülkemizde özellikle son 2 sene-dir borç-sermayeye ödenen reel faiz, sermayenin reel getirisinden çok daha yüksek ve bu fark açılıyor. Türkiye'de borç-sermayenin reel maliyeti % 35 ilâ % 38 civarında ortaya çıkıyor. Bu hesabı da gayet basit şöyle yapıyoruz. Kredi tabir edilen 'bir ödünç para aldığımızda, bunun yıllık faizi

% 80 civarında oluşuyor. Kaldı ki bazı olaylarda yıllık faiz 'bu seviyenin de üstüne çıkıyor. Biz muhafazakâr davranalım, yıllık faizi % 80 kabul edelim. Bu faiz oranını «1» ile topladığımızda 1.8 ediyor. Bunu, «1» artı enflasyon oranı ile bölüyoruz. Şimdi enflasyonu ne kabul edeceğimiz çok tartışılabilir, ama ben % 35 civarında kabul ediyorum bu sene için. Bu ikisini birbirine böldüğümüz zaman % 30-35 arasında borç paranın reel maliyeti çıkıyor ortaya. Şimdi siz bir şirket düşünün ki, bu şirketin reel getirisi % 5 ilâ % 8 civarında ama borç aldığı parayı ödemesi gereken reel faiz % 30-35. Bir defa 'burada gayet deterministik bir sonuç vardır. Bu şirketin faizleri ödemekte zorluğa uğraması kaçınılmazdır. Hemen mi zorluğa uğrayacaktır, ne derecede zorluğa uğrayacaktır? Hemen uğramayabilir. Eğer çok büyük özkaynaklarla çalışıyorsa, özkaynağın randımanı ile bunu paçal eder; yani özkaynağın randımanını borç verenlere aktararak bu yüksek reel faizleri ödeyebilir. Ancak bizim şirketlerimizde zaten böyle bir borç-özkaynak kompozisyonu yok. Başından itibaren o eski kaldıraç inancına göre, zaten Borç/Öz Sermaye oranı 4'de 1, 5'e 1 olarak tertiplenmiş ise borç veren tarafa hiçbir şey aktaramaz, ya da aktaracağını sermaye kârlılığı ile örtemez. O zaman sermayesinden de vermek mecburiyetindedir. Çünkü bir şekilde faaliyetini sürdürmeye mecburdur. Demek ki şirket önce özkaynakları ve borç kaynaklarıyla temin ettiği randımanın tamamını, borç kaynaklara faiz diye ödeyecektir; yetmezse koyduğu özsermayenin bir miktarını da yine faiz ödemek için kullanacaktır. Tabii ikinci devreye geldiği zaman denge daha da bozulmuş oluyor. Bu aradaki fark daha da açılmış oluyor. Bu suretle şirket artık, sonun başlangıcına gelmiş oluyor ve kaçınılmaz akibete yuvarlanarak gidiyor...

Ege CANSEÑ

Hemen şu noktaya işaret etmek istiyorum. «Efendim, eskiden negatif faiz vardı, şimdi halka pozitif faiz veriyoruz, halkı istismar ettirmeyeceğiz.» gibi sloganlar, argümanlar var. Bu fikri hükümet kendisi de çok savunduğu için, şimdi bu tuzaktan da ayağını bir türlü kurtaramıyor. Negatif faizi herhalde savunmamak gerekir. Sosyal açıdan söylemiyoruz; kaynakların tahsisi açısından negatif faizi savunmamak gerekir diyorum. Ancak bugünkü faiz de sürrealist bir faizdir. Bu da reel olmayan bir faizdir. Çünkü tabiatın fizik-kapitale vermediği bir randımanı biz, finans-kapitale verdiğimizizi iddia ediyoruz. Şimdi akla şu gelebilir. Acaba sermayenin reel getirisi olarak belirlediğimiz % 5 ilâ 8 nispeti ne kadar doğrudur? Etrafımıza, dünyada enflasyonun düşük yüzdelerde cereyan ettiği ülkelere, bu ülkelerdeki kredi faizlerine bakalım. Göreceğiz ki, faiz oranları % 6.5 - % 7.5 civarında, enflasyon hızı biraz daha yüksek olanlarda % 7.5 - % 10.5 gibi... Doğrusu, enflasyon arttıkça % 12'lere doğru çıkıyor, düştükçe % 4 - 5'lere iniyor. Peki, şöyle bir şey olabilir mi? Sanayi bu aldığı ödünç paradan % 28 kazanıyor, ama bankaya % 7 - 8 veriyor. Böyle bir şey mümkün değil. Çünkü zaten o ülkelerde para ve sermaye piyasasının hareketi dolayısıyla bu kadar randıman olsa, o paralar bankanın üzerinden geçmeden doğrudan doğruya o sektöre yatırıma gider. Zaten burada olay gayet marjinal cereyan etmektedir. Krediyi alan kendi becerisini katarak ödediği faizin biraz üzerinde bir randıman temin ediyor. Yoksa finans-sermaye sahipleri sanayiın genelde % 25, 30, 35 reel getirisi olduğunu görseler, banka yoluyla buraya para plase etmezler; doğrudan doğruya yatırıma veya hisse senedi almaya giderler. Gelişmiş ülkelerde sermayenin reel getirisi ile faiz arasındaki bu dengeyi görüyoruz. Başka

türlü bir farkı o ekonomi zaten yaratmaz. Bunu ben biraz da basit bir ispat tekniği ile -analitik ispat değil de buna isterseniz örnekleme yoluyla ispat tekniği diyelim- irdelemek istedim. Dünyadaki örneklerin de ortaya koyduğu gibi biz şimdi sürrealist bir faiz içindeyiz ve şirketlerin bunun altından kalkmaları mümkün değildir. Bir numaralı sebep bu sürrealist, aşırı yüksek faizdir.

İki numaralı sebebe de hemen -Sayın Kurdaş'ın dediklerini tekrar etmek istemiyorum- kısa başlıklarıyla gelelim. Siz Türkiye'de bir ithal ikamesi prensibini koymuşsunuz. Şirketler de buna göre kurulmuş. Sabit kur sistemi (vb.) uygulamışsınız. 1980'den

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru :

Derginiz artık 7.000 adet basılıyor ve Türkiye çapında dağıtılıyor.

Reklam fiyatları Dergi'nin Ocak 1987 sayısından başlayarak şöyledir :

Arka kapak	: 200.000 TL
Ön kapak içi	: 150.000 TL
Arka kapak içi	: 125.000 TL
Tam sayfa (Ekonomik Yorumlar içinde)	: 100.000 TL
Tam sayfa	: 80.000 TL
Yarım sayfa	: 50.000 TL
Çeyrek sayfa	: 25.000 TL

Dergi'ye reklam veren Sayın Kişi ve Kuruluşların bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyor; kendilerine teşekkür ediyoruz.

Banka ve
Ekonomik Yorumlar
Dergisi

sonra ise özellikle iki türlü bir açılımı öngörmüştünüz. Demişsiniz ki, hem Türk şirketleri dışarıya açılın, hem yabancı şirketlere Türk piyasasını açalım. İthal ikamecilerinin en korktukları, yabancı rekabet. Çünkü ithalde dumping fiyatları da olur, kalite farkları da olur. Hele siz bu iç piyasaya göre kurulmuş şirketlere, «sen git bir de dışa açıl» dersiniz, adamın orada yiyeceği dayanın haddi hesabı yoktur. Bizim şirketlerimizin dışarıya gidip dünyada kârlı iş yapmaları çok zor. İş yapılır yapılmasına da, sanayici olarak konuşuyorum, kârlı iş yapamazsınız.

devletin savurganlığı
ve fon ihtiyacı, bugün
ülkenin ana sorunudur;
yüksek faizin temelinde,
ekonominin bütün
kaynaklarını kendine
çekebilmek için piyasaya
bir tür faiz tabanı
getiren devlet vardır

KURDAŞ — Ben buraya bir cümleyle saptama yapayım mı? Şimdi sermayenin reel geliri üzerinde durunuz. Tabii bu ekonomi teorisi ve pratiğinin üzerinde çok durduğu bir konudur. Geçenlerde Economist'te dünyanın çeşitli memleketlerinde kredilerde reel faiz oranı hakkında bir etüd yayınlandı. Doğru, o ülkelerde reel faiz % 5 - % 7 civarında, ama meselâ İngiltere'de -orada bir hükümet politikası var- % 9'a çıkıyor reel faiz. Bizde % 27 - % 30 diyebilirsiniz. Burada tabii bizim banka sisteminin yarattığı anormalliklerin de tesiri var. Esasen az gelişmiş bir ekonomide ser-

maye/hâsıla (capital-output ratio) 3 : 1 veya 4 : 1 ... Sermaye yoğun teknolojiler kullanıldıkça bu oran 5'e 1 kadar yükselir. 5 birim sermaye yatırımına bir birim katma değer yaratırsınız. Buna göre bir ekonomide milli gelirin % 25 - % 30'unu kârların oluşturması normaldir. Az gelişmiş toplumlarda bu işte % 40'a doğru çıkar. Onun üstüne zaten kârın milli gelir içindeki payını çıkartamazsınız. Bizde süper bir anormalite var, bu tabii biraz da banka sisteminden kaynaklanıyor. Ben Sayın Cansen'e şunu sorayım. Siz faiz üzerinde durunuz ama bu yüksek faizlin temelinde ne var? Burada temelde enflasyon, enflasyonun gerisinde de devlet var. Ekonominin bütün kaynaklarını kendine çeken ve kendine çekebilmek için de piyasaya âdeta bir nevi faiz tabanı getiren devlet var. Ben çıkarım devlet olarak tahvillerime % 52 veririm, mevduata da en az % 52 vermek zorunda kalırım. Çünkü aksi halde mevduat toplayamam. Ayrıca ben devlet olarak enflasyonu % 40 dolayında tutarsam ve mevduata da % 40'ın altında faiz veririm, başka tür açmazlar, çıkmazlar yaratırım. Binaenaleyh meselenin temelinde devleti görmek lazım. Devletin savurganlığı, devletin fon ihtiyacı Türkiye'nin bugün ana sorunudur. Müsrif, hesabını dahi tutamayan, hesabını vermeyen bir devlet var. O devlet, özel kesimde henüz filizlenen sanayii vergiyle tazyik ediyor, faizle tazyik ediyor, her türlü başka tedbirle tazyik ediyor.

CANSEN — Efendim ben isterse-
niz şöyle bir katkıda bulunayım sizin
bu görüşünüze. Şimdi faiz şu veya bu
sebeple yükselmiş olabilir. Banka sis-
temi verimli değildir, devlet kaynakları
kendine çekmek için yüksek faiz
vermektedir. O zaman herkes diyecek
ki, «Kardeşim, işadamları adam olsun,
bu fiyata para almasın!» Zaten baş-
langıçta Sayın Özal'ın bir görüşü
vardı. Özal, 1980'li yılların başlarında

«1 trilyona ulaşınca mevduat, göreceksiniz faizler kendiliğinden geri gidecektir.» diyordu.

AKGÜÇ — Mevduat bu yıl sonunda 10 trilyonu aşacak.

CANSEN — Evet, mevduat 10 trilyona gidiyor, ama bir türlü de bu faizler geri gitmiyor. Hepimizin bildiği işletme prensiplerinden bir tanesi, «Sermayenin getirisinden daha yüksek bir maliyetle borç para alınmaz.» Her halde Özal da bu prensibe güvendi. Dedi ki; «Bu adamlar madem ki işadamıdır, işadamı rasyoneldir; eğer borç paranın maliyeti kendilerine sermayenin getirisinden daha fazlaysa, bu parayı almayacaklardır.» Bir malın fiyatını sürekli artırırırsanız onun talebi hâlâ devam eder mi? En basit kuraldır. Fiyatı artan bir malın talebi düşer.

AKGÜÇ — Reel faizin ancak kârlılığa eşit olduğu noktaya kadar talebin sürmesi gerekir.

şirketler; ancak iç piyasaya hitap edecek yapıları varken, dışa açılmaya teşvik edildiler; ucuz kredisi olan ihracata yönelip, bir enflasyon patlaması beklentisi içinde, işi çevirmek ve zaman kazanmak istediler

CANSEN — Doğru ama, hadise öyle cereyan etmiyor. Çünkü zaten bu alınan paralar yatırıma yönelik paralar da değil. Şirketler bu borçları alır-

ken, bunları oyunu sürdürmek için alıyorlar. Yani kumarbazın borçlanması gibi alıyorlar. Şirketlerin mali bünyeleri zaten zayıf iken, ekolojik değişiklik dediğimiz ortam değişikliği de üstüne geldi. Siz 1980 başlarında şirketlere dediniz ki; «İç piyasadan çekilip, dış piyasaya yönelin.» 1980 senesinde, 1981 senesinde, hatta 1982 senesinde kapasite kullanımları çok düşüktür; dikkat edin. Mesela bugün kâr rekorları kıran TOFAŞ şirketi 1981 yılında 11 bin arabaya kadar geriledi. 1977'de 30 bin araba yapmış şirket, 11 bin araba üretimine kadar düştü. Birçok firma böyle çok kötü yakalandı. İlaç tüketiminde dahi % 30'lara varan geri gidişler oldu. Ekmek satışları bile geriledi. Sabun satışları geriledi. Yani fiyat ve gelir esnekliği olmadığını tahmin ettiğimiz malların talebi ve üretimi geriledi. Tam bu devrede de «dışa açıl» dediniz. Şirketlerin zaten zar zor iç piyasaya hitap edecek yapıları varken, bir de dışa açılma macerasına girdiler. Çünkü o yöne teşvik edildiler. Ucuz kredi, hatta kredi olanağı yalnız ihracat için vardı. «Aman ucuz kredi» diye onlara saldırdı. Burada parayı ödünç alan, zannedildiği gibi bu para ne getiriyor ne götürüyor hesabını yapmadı. İş çevirmek, zaman kazanmak istedi.

Bir noktaya daha her halde ısrar etmem lazım. Türkiye'de işadamlarının bir-iki istisna dışında en tecrübelileri 30-35 senelik, bilemediniz 40 yıllıktır. Adam 30-40 sene süreyle borçlanmış; herkes demiş ki; «Aman açılma, borçlanma»; o, kendisine böyle öğüt verenleri utandırmış. O borcu sayesinde servetine servet katmış. Adam, düşünün ki, 30 sene mütemadiyen bu oyunu oynamış ve her seferinde de kazanmış bu oyunu. Şimdi siz aynı adamlara kalkıp diyorsunuz ki; «Aman dikkat et, bu kadar borçlanma!» Adam diyor ki; «Bana bu lafı çok ettiler, edenlerin hepsi sonunda

mağcup oldu. Ben zengin oldum, bana bu öğüdü verenler hiçbir yere gemediler...» Adam ayrıca inanmıyor da bu hadiseye. Genel bekleyiş şuydu: «Bir enflasyon patlayacak. Enflasyon patladığı zaman benim elimdeki mallar o kadar değerli hale gelecek ki, bir-iki sene bir sıkışıklık geçirsem de sonunda yine gülen ben olacağım.» Bu enflasyon patlaması en son 1986'da beklendi. «Enflasyon patlar mı; patlarsa bir anda stoklarımız 2-3 misline satılabilir mi?» diye birçok işadama bekledi. Gerçi bazı sektörlerde ufak-tefek kıpırdanmalar oldu. İşte konut sektörü ve ona bağlı sanayiler şöyle suyun yüzüne çıktılar. Fakat böyle patlama olmayan yerlerde bu da gerçekleşemedi. «En nihayet hadise kayalara oturacak» yerine «oturdu» diyelim de, nasıl yüzdüreceğimizi tartışalım.

AKGÜÇ — Evet Sayın Özol, buyurun.

finansman sıkıntısı sorunu yapısaldır; faiz oyunun sonucudur ve bir süreç sonunda ortaya çıkmıştır; olay kâr düşüklüğünden kaynaklanmış olsaydı, firmaların fon talebinde bulunmamaları gerekirdi

ÖZOL — Teşekkür ederim, sanayiye finansman sorunu gerçekten günümüzün sorunu ve kompleks bir sorun ve çözümler de o kadar kolay değil. Ben önce Sayın Akgüç'ün yaptığı teşhis hakkında bir açıklamada bulunayım. Protestoların son derece artmış olmasının bir sebebi de zannediyorum çeklerle ilgili uygulamanın yü-

rürlüğe konmuş olmasıdır. Yoksa protesto edilen senetler rakamı belki bu kadar büyük olmayacaktı. Çünkü protestolarda % 112 kadar bir artış görünüyor. Ama bu demek değildir ki, finansman sorunu kronik hale gelmemiştir; gelmiştir, Sayın Kemal Kurdaş'ın teşhislerine tamamiyle katılıyorum. Zaten aynı ekolden olduğumuza göre, aynı şeyleri söylüyoruz.

Ertuğrul İhsan ÖZOL

Efendim, Sayın Cansen'in teşhisinde faiz bir neden olarak gösteriliyor. Buna katılmıyorum. Faiz bir sonuçtur, bizim olayımızda. Yani hastanın ateşinin çıkması gibi, Ateş sebeptir, hasta o yüzden ayağa kalkamıyor dersek; bence kolaylıkla karıştırırız işi ve çare de bulamayız. Faiz oyunun bir sonucudur. Bu bir süreç sonunda ortaya çıkmıştır. Sayın Cansen, olayın temelinde kârsızlık var dediler; buna da katılmıyorum. Olay kâr düşüklüğü olsaydı, firmaların zaten fon talebi olmazdı. Az gelişmiş bir ülkede o kadar bakır yatırım sahaları varken, ihracat teşvik

edilirken, olaya kâr düşüklüğü teşhisi koymak bence yeterli değil.

CANSEN — Düşük olsa iyi; firmalar zarar ediyor diyorum ben...

ÖZOL — Efendim, benim olaya teşhisim şöyle. Ben bunu Bermuda Üçgeni'ne benzetiyorum. Bu üçgenin bir köşesini bankalar, daha genel ifadeyle mali-aracı kuruluşlar oluşturuyor. Bizde mali-aracı kuruluşlar az gelişmiş bir ekonomideki bütün hususiyetleri gösteriyorlar. Çok şubeli bankacılık yapıyorlar. Masraflı çalışıyorlar. Kâr marjları, spread'leri çok geniş. Ve bankaların içinde bulunduğu durumdan kurtulmaları için bir süre böyle yüksek spread'lerle çalışmaları gerekiyor. Hükümet bu realiteyi kabul etmiş ki, bankaların kârlı olmalarını ve bu dönemi sarsılmadan, toplumu paniğe sokmadan atlattıklarını istiyor.

Üçgenin öbür tarafının bütçe politikası, bütçe açıkları ve Hazine'nin nakit açıkları, enflasyon oluşturuyor. Hükümet, yaptığı emisyonlardan, yarattığı reserve paradan çok daha fazlasını sistemden çekiyor. İç borçlardaki artışa bakarsanız, Merkez Bankası'nın yarattığı paradan daha fazlasını çekiyor. Devlet, özel sektöre yeni bir genişleme imkânı vermiyor. Yaratılan kaynakları tamamıyla yutuyor. Üçgenin ikinci tarafı bu. Devlet bu politikayı müspet faiz iddiası altında yürütüyor. Müspet faiz argümanı Sayın Cansen'in çok güzel ortaya koyduğu gibi varit değil. Gerçekten sermaye verimliliğine veya diğer faktörlere baktığımızda, hiçbir bulgu reel faizin bu kadar yüksek olmasına hak verdirmiyor.

Üçgenin üçüncü tarafını da aile şirketleri, aile şirketlerinin yapısı; bunların halka açılmamaları ve sermaye piyasasının gelişmemesi oluşturuyor. Bizde bir para piyasası olayı var, o da devlet tahvili ve bonoları sayesinde geliyor. Ve banka sistemi

bunları pazarlıyor. Henüz sermaye piyasasına doğru önemli bir adım atmıyoruz. Çünkü bankaların kurulan borsaya hâkim olmaları nedeniyle, Menkul Kıymetler Borsası'nda gelişme yavaşlamış durumda. Halbuki borsanın tarafsız ellere teslim edilmesi gerekirdi. Bunu yapamadık. Hükümetin, Türkiye'de esas ihtiyacın konut olduğu konusundaki diğer bir teşhisi, bana göre yanılı olmuştur. Bugün fonların büyük bölümü konuta akmaktadır. Halbuki hükümetin teşhisi, Türkiye'de halkın sosyo-ekonomik birinci önceliği konut değil işsizlik şeklinde olsaydı, fonlar konuta değil sanayiye akacaktı. Ve belki de bu Bermuda Üçgeni'nin bir tarafından bir gedik açıp konuyu halletmeye başlayacaktı.

Bu bakımdan finansman sıkıntısı sorunu yapısal bir sorundur. Türkiye'nin yapısıyla alakalıdır. Bu bakımdan da meseleyi yapısal açılardan ele almak lazım. Bunların başında da gönüllü tasarruf konusunda büyük bir kampanyanın açılması geliyor. Ancak gönüllü tasarrufları bu az gelişmiş mali-aracı kuruluşlara bırakmayacaksınız. Bu tasarrufları, serbest bırakacağınız yatırım bankacılığına, tasarruf bankacılığına teslim edeceksiniz. Gerekirse yeni kurumlar oluşturup bunları iyi kontrol edeceksiniz. Bu kurumlarda toplanan paralarla sanayide bir nevi by-pass operasyonu yapılacak. Mevcut kuruluşlar kanalıyla bunu yapacağım derserseniz, bugünkü management (yönetim) kapasitesiyle başarılı olamazsınız. Türkiye'de management çok az gelişmiş bir bilim dalı. Demin tanımladığım Bermuda Üçgeni'nden gelip de bir yöneticinin böyle çok kritik yolu geçip aradan sıyrılıp çıkması o kadar kolay değil. Zannediyorum dünyada bile bu böyle kanser olmuş bir bünye kolay çözülemez. Hükümetin çözümü, dış bankaları Türkiye'ye getirmiştir. Bizim mali-aracı kuruluşlarımızın az gelişmiş olması karşısında Sermaye Piyasa-

sası Kanunu çıkarılmıştır. Fakat yürümüyor, yavaş gidiyor. Çünkü engelleniyor. Bankalar istemiyorlar fonların sermaye piyasasına doğrudan akmasını. Çünkü fonların dönüşünün nereye olacağı belli değil.

sorunları çözmede yardımcı olacak bilimsel araştırma açığımızın kapatılmasına, ulusal tasarruf ve kredi gelişmelerini izleyecek bir üst kuruluş ya da konseye gerek vardır

Ayrıca büyük bir araştırma boşluğumuz var. Bu yapısal sorunu nasıl doldururuz? Hangi kritik yolu takip etmemiz lazım? Bu soruları cevaplayacak bilimsel araştırmalarımız yok. Bilimsel araştırma açığını da muhakkak kapatmamız lazım. Birçok ülkede olduğu gibi bizde de ulusal tasarruf ve kredi gelişmelerini takip edecek üst bir kuruluşa, belki üst konseye ihtiyaç var. Diğer tedbirler, bence yan tedbirler. Fakat bunların üzerinde de durmak lazım.

Hükümet küçük tasarruf sahiplerine pozitif faiz sağlayacağını diyor. Bu bence tam bir gerekçe, tam bir özür değildir. Çünkü istese birçok ülkede olduğu gibi bordro mensuplarına bir nevi mukaveleyle bağlı olarak pozitif faiz sağlayabilir. Ayrıca çok büyük paraları olan kişileri sermaye piyasasına yönlendirebilir, «İşte şirketlerin hisseleri burada, buyurun satın alın, pozitif faizi buradan sağlayın.» diyebilir. Herkese pozitif faiz sağlayacağım diye böyle yüksek faiz seviyesini devam ettirmenin bir sebebi yok. Esas sebep bence dış açılmanın bir şartı oluyor, faizin yüksek devam ettirilmesi. Çünkü, arbitraj

kanalıyla paralar dövizde çevrilip dışarıya akabilir. Hükümet dışarıya sermaye kaçışını önlemek için bu dışı açılma seviyesinde yüksek faizi devam ettirmek zorunda. Ya dışı açılmayı azaltacak veya yüksek faiz politikasını sürdürecektir. Aslında hükümet kendi içerisinde çok tutarlı bir politika takip ediyor. Ama yapısal sorunların üzerine gidemiyor. Gidemediği için de bu sorun gündemimizde devamlı olarak kalıyor.

AKGÜÇ — İsterseniz bankacılık sisteminin durumunu biraz tartışalım. Şöyle yaygın bir kanı var. Türkiye'de bankalar pahalı çalışıyor, aldıkları faizle verdikleri faiz arasın-

Dr. Öztin AKGÜÇ

daki fark, faiz marjı çok büyük ve sonunda sorun bankacılık sistemi üzerine yıkılıyor. Sizin Bermuda Üçgeni'nizde de sorumlu bankalar görülmüyor, en azından Şeytan Üçgeni'nin bir kenarını oluşturuyorlar. Bence bu kanı çok doğru değil. Bankaların bilançolarına baktığımız zaman, bankala-

rın verdikleri faizle aldıkları faizin denk bile olmadığını görüyoruz. Bankalar, normal faaliyetlerinde zarar eden kuruluşlar. Aldıkları faiz verdikleri faizi denklemiyor bile. İşte dediğimiz yan gelirlerle bankacılık sistemi ancak bilançosunda kâr gösterebiliyor.

ÖZOL — Ben spread'ler büyüyor dedim.

AKGÜÇ — Spread'in büyük göçmesi de şundan kaynaklanıyor. Bankalar toplamış oldukları mevduatın bir kere %15'ini Merkez Bankası'nda bloke ediyorlar. Faizsiz olarak bloke ediliyor.

ÖZOL — Faizleri indirmek istese, mevduat munzam karşılık oranını da indirir.

AKGÜÇ — Niçin indiremiyor devlet?

ÖZOL — İndiremiyor değil indirir...

AKGÜÇ — İndiremez, çünkü bankaların toplamış olduğu fonların bir kısmını kamu sektörüne çekmesi lazım. Bankacılık sisteminde toplamış olan fonlar; (i) mevduat munzam karşılıkları yoluyla Merkez Bankası'na yatırılıyor, (ii) bankaların yedek akçeleri yine Merkez Bankası'na yatırılıyor, (iii) bankalar toplamış oldukları mevduatın % 15'i kadar ellerinde disponibl değer tutmak zorundalar. O disponibilitenin bir bölümü nakit oluşturuyor, fakat çok daha büyük bir bölümü de Hazine bonosu ve devlet tahvili oluşturuyor. Bankacılık sistemi çeşitli yollarla açık veya gizli bir şekilde kamu kesimi finansmanına katkıda bulunuyor Türkiye'de. Temel sorun bence buradan kaynaklanıyor. Açıkçası Hükümetin izlediği politikadan kaynaklanıyor. Bankaların kaynak maliyetine baktığımız zaman, banka zaten

topladığı 100 liranın ancak 60-65 lirasını veya en çok 70 lirasını plase edebiliyor; çünkü topladığı mevduatın bir bölümünü Merkez Bankası'na, bir bölümünü de devlet tahvili ve Hazine bonosuna yatırmak zorunda. İşte bu nedenle bankanın % 40 veya % 50'ye topladığı bir paranın banka ya maliyeti, bunun en fazla % 70'ini plase edebildiğine göre, çok büyük boyutlara yükseliyor. Ayrıca marjı artıran diğer bir neden de birçok krediden hâlâ destekleme fonu alınmasıdır. İstisnalar bir yana bırakılırsa, kredi faizinin % 10'u kadar bir destekleme fonu alınmaktadır. O halde meselenin temel nedeni bence bankacılık sistemi değil, hükümetin izlemiş olduğu politikadır. Sürekli bütçe açığı veren devlet, iç borçlanma yoluyla bunu kapatma peşindedir; iç borçlanmayı da esas itibarıyla bankacılık kesiminden yapmaktadır. Nitekim devletin iç borçları çığ gibi büyümektedir.

KURDAŞ — Bunu genelleştirin. Zannediyorum burada genelleştirme yapmak gerekli. Doğru, Türkiye'de temel sorun, devletin milli gelirin çok önemli bir parçasının kendine almak arzusundan doğan, açık finansmanla bunu gerçekleştirmek arzusundan doğan bir hareket. O hareket, bir taraftan bankalarda oluşan bütün kaynakları kendine çekmeye uğraşiyor, diğer taraftan da özel kesimde oluşan kaynakları kendine çekmeye çalışıyor. Bankalara atfedilebilecek kusur var tabii. Onların maliyetlerinde de bir yükseklik var. Fakat söyledığınız gibi bankaya gelen bir mevduatın % 35-40'ı birtakım yerlerde hapsediliyor. Kalan % 60'ına da, verdiği yüksek faizli karşılamak için yüksek kredi faizi koyuyor. Ama sonuçta mevduat ve kredi operasyonlarından net kâr etmiyor; hemen hemen hiçbir banka bugün normal kredilendirme faaliyetinden kâr etmiyor. Tabii ana sorun devletten geliyor.

ÖZOL — Müsaade ederseniz ben sunu ilave edeyim. Bu tamamıyla hükümetin bilinçli olarak yürüttüğü bir operasyon. Size rakamlar okuyayım. 1981'de 386 milyar emisyon var, iç borçlanma 1 trilyon. 1982'de 542 milyar emisyon, 1,2 trilyon borçlanma. Merkez Bankası'nın yarattığı para tamamıyla devlete gidiyor. Devam edeyim. 1983'de 730 milyar emisyon, 1,6 trilyon iç borçlanma. Yani devlet Merkez Bankası'nın yarattığı parayı tamamıyla hatta fazlasıyla çekiyor; özel sektöre bir şey bırakmıyor. 1984'de 972 milyar emisyon, 1,4 trilyon iç borçlanma. Ve 1985'de emisyon 1,3 trilyon, iç borçlanma 2,2 trilyon... Bu düşünülmüş, planlanmış bir operasyon; tesadüfi olarak ortaya çıkmıyor. Hükümet bunu bilerek yapıyor.

bankacılık kesiminde oluşan fonları devlet almaktadır; ancak bu fonlar kamu tüketimi alanında kullanılmakta, üretken yatırımlara gitmemektedir; sanayi çökerken kaldırım ve konut yapılmaktadır

KURDAŞ — Burada esas vurgulayacağımız husus şu ki, -biz onu hep vurguladık bu dergide- ekonomide banka kesiminde oluşan fonlara el atan bir devlet var. «Peki bu aldığı fonları devlet nasıl kullanıyor?» sorusunu koyduğunuz zaman da, fonların son derece geniş bir kamu tüketim alanında kullanıldığı, üretken yatırımlara gitmediğini görüyoruz. Ben Sayın Özol'a tabii katılıyorum. Bu devrede sanayi bunalıma itip orada oluşan bütün fonları, zorla tahvil satarak veya ağır vergiler koyarak ka-

muya aktarmak, sonra da bu fonlarla konut hatta kaldırım yapmak; işte meselenin temelinde bu tutum yatıyor. Türkiye, sanayii çökerken konutuna bu önemi verebilecek memleket değildir. Bir ekonomiyi fonlarla kuruntun, sonra da habire konut yapın, kaldırım yapın. Bu konutların yarın suyu bile olmayacak. Politikada çok büyük yanlışlıklar var; ve hepsi de devletten kaynaklanıyor. Fenere, kaldırım, konuta giden kaynaklara ben sanayi olarak muhtacım. Bu sanayi gelirlerinden % 50'ye varan Kurumlar Vergisi külfeti ve bir de peşin vergi. Korkunç bir külfet o. % 50 enflasyonda ne kâr etseniz, % 50'sini devlete verince siz kendinizi dengede tutamazsınız. O zaman sanayiden aldığınız bu fonları sarfettiğiniz yer çok büyük önem kazanıyor.

AKGÜÇ — Efendim, bir de şu olayı yaşıyoruz Türkiye'de. Bütün bunlara rağmen devletin milli gelirden -milli gelir rakamları sağlıkhıysa tabii- aldığı pay düşmüş gözüküyor. Vergi gelirine fonları eklessek dahi... Eskiden % 20 civarında hesaplanırken devletin normal vergi gelirlerinin ulusal gelire oranı, şimdi bu rakam % 14'lere değin düşmüş.

ÖZOL — Fonları eklersek...

AKGÜÇ — Fonları eklessek bile % 17 - % 18'lere çıkıyor.

ÖZOL — Devlet, KİT zamlarını da bir vergi gibi kullanıyor. KİT zamlarını da vergi gibi düşünebiliriz.

AKGÜÇ — Onları da eklessek, nihayet eski rakamlara gelebiliyoruz.

KURDAŞ — Ama Sayın Akgüç, milli gelirin en az % 35'ini Türkiye'de devlet sarfediyor. Vergi hâsılatı olmasa bile yağma ediyor ortalığı afe-dersiniz. Merkez Bankası'nı yağmalıyor. Bankacılık sistemini yağmalıyor. Her taraftan devlet fonları kendine çekiyor. Onun için Türkiye'de vergi

yükü hesaplarını kullanırken biraz ihtiyatlı olmak lazım.

AKGÜÇ — Ancak bunlar borç olarak giriyor. İşte fonlar hakkında 1987 Bütçe Gerekçesi'nde açıklanan, 8 önemli fonun gelir ve giderinin 1,5 trilyon TL olduğu...

KURDAŞ — Bir devlet 130 fona sahip olur da parlamentosuna 8 fon hakkında yarım sayfada hesap vermeye kalkarsa, ben o rakamların hiçbirine inanmam.

AKGÜÇ — Demek ki önemli sorun, bütçe açığının sürmesi ve bütçe açığını karşılayabilmek için devletin bankacılık sistemini ve özel kesim tasarruflarını büyük ölçüde zorlamasıdır.

KURDAŞ — Evet, evet. Mesele- nin haline de oradan başlamak gerekiyor.

AKGÜÇ — Bir noktayı da belki açıkça söylemekte yarar var. Hükümetin de özel kesimin de bu derece borçlanmasını akılcı olarak düşünmek mümkün değil: Sayın Cansen'e katılıyorum. Sanıyorum ki gerek özel kesim gerek hükümet günü kurtarmak peşindedir. Zaman kazanmak için bu işi yapmaktadırlar. Sonuçta bir umut var mı, yok mu? Bu ayrıca tartışılabilir ama borçlanma en azından gerek hükümete gerekse özel kesime zaman kazandırmaktadır. Zaman kazanmak için yüksek reel faizler ödenmektedir.

ÖZOL — Müsaadenizle, zaman kazanmaktan ziyade yapısal sorunları çözememenin verdiği sıkıntı içerisinde bulunan palyatif uygulamalardır bunlar. O şekilde yorumlamak lazım. Hükümet güçlü olup da yapısal sorunların üzerine gidebilse; bütçe yapısını, vergi kaçakçılığını, mali kurumlardaki ataleti, sermaye piyasasının yavaş kurulması konularını halledebilmiş olsa; bunları yapmazdı.

Ama halledemediği için mecburi yolları deniyor. Mesela şu finansman bonusu olayı... Amerika'da, Fransa'da, İngiltere'de sanayie banka kanalı-ndan geçmeden, bu yolla gelen bir finansman imkânı var. Biz bunu daha 1981'de önermiştik. Üzerinde ancak bu sene durulmaya başlandı. Sermaye Piyasası Kurulu bir sürü formalite icat etti, yine bürokrasiye boğdular ve hâlâ da çıkmış değil. Aşağı yukarı beş senedir çalışılıyor bu finans bonusu üzerinde, bürokrasi kafa yoruyor; fakat sonuçlandıramıyor. Bizde management (yönetim) kapasitesi düşük. Management uygulamaya bir bilim olarak girmemiş. Biz iktisatçıyız veya şuyuz buyuz ama yönetici eğitiminden (management training) geçmemiş kişileriz, tesadüfen yönetici oluyoruz ve bunun önemini de anlamıyoruz.

konut, katma değer yaratma gücü en az olan bir yatırımdır; konut yerine fabrika yapılıp işletilebilirse, milli gelire büyük katkıda bulunulur ve sürekli istihdam imkânı yaratılmış olur

AKGÜÇ — İki hususu daha belirtmekte yarar var. Bence konut meselesi de Türkiye'de biraz abartılıyor. Aslında hükümet birtakım abartılı rakamlar veriyor. Türkiye, 1985'te bile 1979'da yaptığından daha fazla konut yapmamıştır. 1986 rakamını bilmiyorum.

ÖZOL — TÜSİAD'ın son yaptığı ankete göre hane halkının ancak % 16'sı kirada oturuyor. Bu açıdan

bakarsak büyük kentler dışında konut sorunu yok. Ancak hükümet popüler olmak için konuttan giriyor işe, sanayiın fona ihtiyacı olduğu bir dönemde.

KURDAŞ — Sanayiın fonunu siz konut yapımında kullanırsanız, sanayi de bir krize doğru iterseniz; bu tabii savunulabilir bir politika olamaz.

ÖZOL — Bir süre başınızın ağrısını giderir. Çünkü inşaat sektörünün geçici de olsa istihdam etkisi yüksek ve inşaat malzemeleri üreten sanayi dallarını da harekete getiriyor. Ancak inşaat geçici olarak istihdam yaratıyor. İnşaat bitince o kişiler yine işsiz.

KURDAŞ — Konut katma değer yaratma gücü en az olan bir yatırımdır. Siz konuta ayıracağınız fonlarla fabrika yaparsanız ve işletebilirsiniz, milli gelire muazzam katkı yapar.

ÖZOL — Gayet tabii. Öyle sanayilere yatıracaksınız ki, onların istihdam etkileri yüksek olacak ve sürekli istihdam imkânı yaratacaklar.

AKGÜÇ — Efendim, bir de bu reel faiz meselesi üzerinde duralım. Aslında bu reel faizden yararlanan kişi sayısı da çok fazla değil Türkiye'de.

KURDAŞ — Kritik şey şudur: Enflasyon devam ettiği süre faiz oranını düşürürseniz, tasarruf hareketini zayıflatırsınız; tasarruf-tüketim dengesini, yatırım paternini bozarsınız ve döviz kuru üzerinde muazzam bir baskı yaratırsınız. Adam dövizde spekülasyon yapar. Dövizi tutmak o zaman çok kârlı olur. Bütün mesele devletten başlayıp enflasyonu gidermektir. Bu işin temeli devletten geliyor. Zaten Türkiye'nin bütün sorunları orada toplanıyor, düğümleiyor. Şimdi geçici olarak ne gibi tedbirler alabiliriz, bunu tartışalım. Bir yandan Özal'ın strüktürel dediği tedbirleri almaya çalışacaksınız cesaretle; bir taraftan da sorunu acil bir takım tedbirlerle hal-

ledeceksiniz. Sanayi batarken, sanayi üzerine ağır vergiler koyarak ne sonuç elde ederim? Devlet mesela 200 milyar bir para alır. Nereden alır bunu? Sanayiden alır. Şimdi diyebilirsiniz ki; «Efendim Kurumlar Vergisi'nden isteyen kaçar, ihracat yapar, istisna ve muafiyetlerden yararlanmanın yolunu arar.» Kaçı kaçar? Ve zaten Kurumlar Vergisi'nde böyle muafiyetler de doğru mudur? Günümüzde dünyada vergicilikte bu kabil muafiyetler kaldırılıyor, ama düşük bir vergi oranında herkes eşit rekabete itiliyor. Bizde ise vergi kaçakçısına ön veriliyor.

ÖZOL — Efendim, bütün vergiler eninde sonunda maliyete girer. Şimdi bir de konut fonu eklediler. Bunlar da maliyete girecektir. Hiç kimse bunu kendi üzerine almaz. Aslında zor olan konu vergi kaçakçılığını önlemektir. Bu zordur, gerçekten zor bir konudur. Bilimsel araştırmalar lazım. Türkiye'de nasıl vergi kaçakçılığı önlenir diye. Hükümet vergi kaçakçılığı üzerine gidecek hazırlıkta değil. Aslında hiçbirimiz hazır değiliz. Şimdi aramızda konuşsak, vergi kaçakçılığını nasıl önlenir diye. Hiç anlaşılamıyoruz. Bu konuda bizde bilgi açığı var. Mesele oradan kaynaklanıyor. Bu eksiklikler giderilmedikçe, hükümet mecbur belki de bir süre böyle gitmeye.

AKGÜÇ — Efendim, vergi konusu açılmışken hemen şunu belirteyim; Kurumlar Vergisi Türkiye'de önemli bir vergi değil. Vergi hasılatı açısından baktığımızda nihayet 1,3 trilyon TL önümüzdeki yıl için bir imkân gözüktüyor. Vergi gelirleri içinde payı % 14 dolayında Kurumlar Vergisi'nin.

ÖZOL — Dönüp dolaşıp vergi ödeyen adamdan biraz daha istiyorsunuz.

AKGÜÇ — Aslında bizde Kurumlar Vergisi'nin büyük bir kısmını da KİT'ler ödüyor, en azından hesaben ödüyor.

KURDAŞ — Kurumlar Vergisi yükü konuşulurken, normal şirketlerle istisnalardan yararlanılanlar arasında bir tefrik yapmak lazım. Ayrıca küçük, orta ve büyük şirketlerde vergi yükü farklı ve orta şirket bu ağır verginin bütün yükünü taşıyor. Ayırım yapmayan tek oranlı vergi. Kârın yüzde 50'sini alıyorsunuz, 10 milyon kâr etse 5'ini alıyorsunuz, 1 milyar kâr etse de % 50'sini alıyorsunuz. Küçük ve orta şirketler kaçamıyor. Hiçbir tedbirle kaçamıyor. Kaçmak için suni fizibilite yapacak, suni yatırım yapacak, suni ihracat yapacak. Bunları yapamayanlar, gelişme, hatta yaşama şanslarını kaybediyorlar. Bu nedenle Türkiye'de yeni şirket, orta şirket, küçük şirket gelişmiyor. Bu vergiden birtakım süper manipülörler kaçıyor. Sonra onlar da iflas ediyor işte. Birtakım örnekler ortada. İhracatı teşvik ediyorsunuz. İhracat hâsılatını vergiden istisna ediyorsunuz. Bunlar suni tedbirler. Bunların yerine adama doğru dürüst döviz kuru ver. Böyle fantastik teşviklere ne giriyorsunuz? Şimdi bir taraftan döviz kurunu düşük tutun, bir taraftan da böyle fantastik tedbirler getirin. Elbet burada hayali ihracat olur. Her gözü kara hayali ihracat yapar.

objektif bir vergileme uygulaması yapılmıyor; bazı kurumlar üzerinde vergi çok ağır, bazılarında ise hiç yok; her vergi yasası değişikliğinde yeni istisnalar getiriliyor

AKGÜÇ — Efendim, objektif bir vergileme uygulaması yok. Kurumlar da dediğimiz gibi, bazı kurumlar üye-

rinde vergi çok ağır, bazılarında hiç yok, hatta sıfır. Bakın Kurumlar Vergisi'ndeki bağışıklıklara, muafiyet ve istisnalar sayfalarca gidiyor. Her vergi yasası değişikliğinde de yeni istisnalar getiriliyor. Ve sonuçlara bakıyorsunuz, birçok şirket hiç Kurumlar Vergisi ödemiyor.

KURDAŞ — Onun yükünü de normal çalışan kurum çekiyor. Aslında Kurumlar Vergisi'ni de bu tip çarpıklıklardan kurtarmak gerekir.

AKGÜÇ — Bazı şirketler için Kurumlar Vergisi yükü indirilirken, bir kısım için de vergi yükünü artırmak lazımdır.

KURDAŞ — Ve o zaman vergi oranı % 50 değil de % 30 olur, % 25 olur. Vergi istisnası da vermezsiniz kimseye. Şimdi Ali'nin Veli'nin vergi madrabazlığının yükünü, küçük ve orta çaplı dürüst çalışan şirketlere yükliyorsunuz.

ÖZOL — Küçüğe yaptırıyorsunuz...

AKGÜÇ — Büyük bir adaletsizlik var. Çünkü vergi belli kişilerin yahut kurumların üzerinde yığılıyor. Bir kısım da çok geniş bir bağışıklıktan yararlanıyor.

ÖZOL — Zannediyorum vergi kaçakçılığıyla uğraşacak kurumlardaki kargaşalık hatta anarşi de bunda etkili. Müfettişler, uzmanlar, gelir kontrolörleri, kontrol memurları, daha bir sürü sınıf var. Bunların kendi aralarında bir defa yetki kargaşası var. Ayrıca müstakil değiller. Gözleminin önünde bir kaçakçılık işi olsa el koyamazlar.

KURDAŞ — Bu kaçakçılık değil. Bu sistem... Öyle açık vermişsiniz ki, bazı insanlara; «Arkadaş, sen ihracat yaparsan, sen yatırım yaparsan, sen sözüm ona birtakım yatırım veya ihracat dalaveresi yaparsan, ben senin Kurumlar Vergisi yükünü % 50'den

efektif olarak % 10'a indiririm.» diyorsunuz ve de indiriyorsunuz. Onlardan almadığınız vergiyi, normal çalışan bir kurumu % 50 oranında vergiye tabi tutarak telafi etmeye uğraşıyorsunuz. O 1 trilyon belki bin kişiden alınıyor. Üç bin kişiden alınacağına bin kişiden alınıyor. Bu nedenle vergi ödeyenlerin yükü çok ağırlaşıyor.

AKGÜÇ — Şu olguyu da vurgulamak lazım. Bu dönemde, hiçbir dönemde görülmemiş ölçüde kaynaklar belli kesimlerden belli kesimlere aktarılıyor. Nasıl aktarılıyor? Bir kısmını hiç vergilememek suretiyle, diğer bir kısmının vergi yükünü artırmak suretiyle, bir kısmından fon almak suretiyle, bir kısmına da fon desteği vermek suretiyle... Toplanan fonlar nereye gidiyor? Bir yolu bulunup, belirli kişilere veya kesimlere aktarılıyor. Böylece devlet aslında gelir dağılımını da servet dağılımını da büyük ölçüde bozuyor. Ayrıca, kaynakların kullanımındaki etkinliği de azaltıyor.

KURDAŞ — Bir piyasa ekonomisinde bu kadar çok müdahale yapılamaz. Hani kaynak kullanımını, etkinliğini piyasa belirleyecekti? Bunu hâlâ Ankara belirliyor. Kendine göre bir yol tutmuş fon kuruyor, keyfi bir şekilde belirli kişi ve sektörlerden alıyor, belirli kişi ve sektörlerle veriyor.

AKGÜÇ — Sayın Cansen, Türkiye'de yaşanan olay kârsızlık olayı dediniz. Kârsızlık olayı acaba bizim sermayenin veriminin düşük olmasından mı kaynaklanıyor, yoksa faiz politikasından mı kaynaklanıyor? Kârsızlık olayını doğuran etken ne Türkiye'de?

CANSEN — Biz bugün Türkiye'de yıllardan beri yaşanmamış bir olay yaşadığımız kanaatindeyim. Zannederseniz bu toplantının bir numaralı maksadı da bu olayı anlamaktır.

Türkiye'de vergi adaletsizliği, vergi kaçakçılığı, devletin savurganlığı gibi hadiseler her halde yıllardan beri var. Az veya yüksek dozda... Ama o ortamlarda dahi işletmeler yaşıyorlardı. Gerçi işadamlarına o zaman da sorunsuz yine para bulamadıklarını söylüyorlardı; ama belli bir şekilde de yaşıyorlardı. Bu finansman sıkıntısı denilen olay ezelden beri vardır. En azından benim tecrübemi oluşturan 25 sene içinde ben bu hikâyeyi hep duyarak geldim. Bir kısım problemler hep vardı. Şimdi acaba bugün bunlardan farklı bir problem mi yaşıyoruz? Ben bunun üzerine ışığı tutmak istiyorum. Ben geçen gün liste yaptım, 27 şirkette yönetim kurulu üyeliği yapmışım. Bunlardan hâlâ 10-15 tanesiyle ilişkim devam ediyor. Sana yine pek çok sektöründe bilfiil işin içinde bir arkadaşınız olarak hadiseyi söylüyorum. Bugün yaşanan olayın benzeri bir olayı biz yaşamadık. Bugün başka bir olayı yaşıyoruz. Onun için ben konuşmamın başında buna finansman olayı falan da demiyelim dedim. Bir nakarat vardır: «Para bulamıyorum, nerede o eski tatlı kârlar?» Bu türküyü söylemiyoruz şimdi. Bu başka bir türküdür. Benim kanaatime göre, biz farklı bir olayı yaşıyoruz. Bu yaşadığımız olay da, kârsızlık olayıdır.

Biraz önce anlatmaya çalıştım. Yüzde yüz öz kaynağınızla çalışıyorsanız, sizin sorununuz faiz olaylarından soyutlanmıştır, sizin faizle ilginiz yok zaten. Acaba vadeli satışlarımızda yeteri kadar enflasyonun üzerinde fiyat artışı koyabiliyor musunuz? Özkaynağınızı yemeden işi çevirebiliyor musunuz? Olsa olsa sizin sorunlarınız bunlar olur. Ama borçla çalışmaya başladığımız andan itibaren sizin yıl içinde yarattığınız artı değer in sene sonunda iki tane müşterisi vardır. Bir tanesi, size borç verenler ki, faiz isterler. Diğer de özkaynak koyanlar; onlar da temettü isterler. Bu temettü

isteyenler, isterlerse kâr paylarını tekrar sermaye olarak içerde bırakabilirler; o ayrı bir konu. Şimdi siz belli bir miktarda borç almışsınız; belli bir miktarda özkaynağınız var. Nispetleri üzerinde şu an durmuyorum. Neticede toplam bir para kullanmışsınız. Bu toplam kullandığımız paradan da belli bir para kazanmışsınız; ancak bu kazandığınız para size borç verenlerin istediği faizden daha küçük, yani siz kazanmadığınız bir parayı faiz olarak ödemek zorundasınız. Bunu öderken önce özkaynağınızın randımanının tamamını faize aktarıyorsunuz; ilk tedbiriniz bu. Yetmezse, özkaynağınızın kendisinden veriyorsunuz. O da yetmezse, dolandırıcılığa çıkıyorsunuz; bilançolarınızı, gelir tablolarınızı makyajlayıp ilave krediler alarak sanki o faizleri ödemiş gibi yapıp bu oyunu devam ettirip gidiyorsunuz. En nihayet bu hadise büyüyor, büyüyor, artık bu nevi cambazlıklarla da yönetilemez bir boyuta ulaşıyor. İşte böylece bugün yaşadığımız olaya girmiş oluyoruz.

Ben hadiselere tabii bilimler disiplini içinde bakmaya çalışırım; benim yaklaşımım daima tabii bilimler açısından. Hatta ben buna, «İş hayatında asansörde dalga geçilmez!» diye bir isim de taktım. Bizim insanımızın asansörle dalga geçme gibi bir huyu vardır. Asansör 3 kişiliktir, 4 kişi binerler. Biri teklif eder: «Sen arkadaşının kucağına çık, o zaman 3 kişi olur! Efendim tam kalkmadan önce havaya sıçra! Yahut, asansörün tabanına basma, yanına tutun!» Asansör, gayet ciddi bir alettir. Kendisiyle dalga geçilmesine katiyen tahammül edemez ve yaptığınız hiçbir numarayı da yutmaz. Biraz daha üzerine giderseniz, bozulur. Nasıl adam bozulursa, asansör de bozulur. Şimdi yapılmaya çalışılan birçok olayda da biz sanki asansörle dalga geçiyoruz gibime geliyor. Asansör bunu çekmiyor. Bugün işletmelerde çok

yüksek reel faiz ödemeye yetecek bir randıman yok. Olmayan bir randımanla, bir süre çeşitli numaralarla faiz ödüyoruz. Ancak bunun bir sınırı var. İşletmelerin özkaynakları tükeninceye kadar, alabilecekleri krediler bir tavana ulaşınca kadar devam eder.

enflasyonist politika
ve bütçe açıkları,
bugün sanayide
yaşanan olayın temel
nedenini oluşturuyor

KURDAŞ — Sayın Cansen, bu olay yeni bir olay değil. Yüksek enflasyonlu ekonomilerde özellikle Güney Amerika'da bu olay çok sık görülür. Enflasyon %1'ken siz paranızın %3-4 reel faiz geliriyle yetinebilirsiniz. Mesela size mevduat faizi olarak, enflasyon %1'ken %5 verseler, razı olursunuz. Ama enflasyon farzedelim %50'yken size %53 verdikleri zaman, 3 puan reel getiri için %50'lik enflasyon riskini taşıyamazsınız. Reel faiz oranları enflasyonla bir miktar orantılıdır. Türkiye'de bunu tabii ayrıca büyüten özel faktörler var. Banka sisteminin pahalılığı, devletin banka sistemine getirdiği özel külfetler... Bu bizim reel faiz yükünü kredilerde daha da artırmıştır. Bundan 15 sene önce Türkiye'de enflasyon %5 iken, %6 iken, %14'lere kredi alırdınız; %7 reel faiz yükünüz olurdu. %7 reel faiz yükünü çıkarmak mümkün değildi. Ama bugün %30 dolayında reel bir faiz çıkaramazsınız. Çok doğrudur. Enflasyonun %100 olduğu bir ekonomide %50 reel faiz geliri olmadan kimse kimseye para vermez. Çünkü adama para veriyorsunuz, bunun bir riski var. Bu kadar yüksek bir enflasyon riskine karşı %3'le, %5'le hatta %10'la yetinemezsiniz. En-

flasyon oranlarıyla, bu reel faiz yükü birbirine bağlıdır. Mesela İngiltere'yi inceleyin. İngiltere'de enflasyon oranı % 17 iken, reel faiz yükü de % 17'ye yakın. Enflasyon oranı aşağı çekildikçe reel faiz yükü düşüyor. Aynı şey Amerika'da oldu. Enflasyona paraleldir reel faiz olayı. Ana sorun enflasyonda toplanır. Faizleri yüksek tutan, reel kısmını da yüksek tutan, aşırı enflasyonist bazdır.

AKGÜÇ — Tartışmaların ortaya koyduğu gibi, enflasyonist politika; bütçe açıkları, bugün sanayide yaşanan olayın temel nedenini oluşturuyor. Buna banka sisteminin hataları, firmalarda yönetim hataları, firmaların borç-özsermaye oranlarındaki dengesizlik de eklenince, sorunun boyutu büyüyor.

KURDAŞ — Tabii, tabii.

AKGÜÇ — Olayın temelinde her halde devletin yaratmış olduğu bir ekonomik baskı var. Ve o baskının getirdiği sıkıntılar var. Evet, Sayın Özal; buyurun.

ÖZOL — Bence hükümet çok ümitsiz bir durumda değil. Bu üçgeni köşeleriyle ele alırsak... Bir defa bütçedeki sıkıntı, bütçe reformuyla, vergi reformuyla düzeltilebilir kısmen. Ayrıca özelleştirme gündemde beklemektedir. Özelleştirme gelirleri pekala iç borçlanmayı azaltmak için kullanılabilir. Oradan libere olacak fonlar özel sektörü rahatlatılabilir. Özelleştirme dolayısıyla sermaye piyasasındaki araçlar artabilir. Bu bakımdan da bir rahatlama olabilir. Sonra aile şirketleri vergi baskısı ile veya vergi avantajı ile halka açılmaya özendirilebilir. Bence hepsinden önemlisi, bu açık ekonomiyi yönetecek hem şirket yöneticisi, hem devlet yöneticisi eğitimine büyük önem vermek lazım. Belki binlerce yönetici yetiştirmek lazım. Yoksa biz bugünkü management kapasiteyle ne bankaları ne devleti ne

de şirketleri götürecektir durumda değiliz. Bu gerçek Türk ekonomisi dışarıya açıldıktan sonra açıkça ortaya çıkmış bulunuyor.

AKGÜÇ — Efendim toplantımızın son bölümüne geldik. Acaba ne gibi önlemler alabiliriz sorunu çözmek için? Önerilen önlemler yeterli mi? Özellikle Sayın Özal'ın basın toplantısında ortaya atmış olduğu bazı öneri ve önlemler var. Bu öneri ve önlemlere daha neler eklenebilir? Bu konudaki görüşlerinizi rica edeyim.

CANSEN — Efendim, yine olaya benim tabii bilimler disiplini yaklaşımıyla bakınız. Ben tabiiatta bir zıtlığın, bir anormalliğin ilanihaye devam edemeyeceğine inanırım. Anormalite mutlaka kendi kendini tahrip eden unsurları da içinde getirir. Bugün Türkiye'de bir stress vardır, yerkabuğu stressi gibi. Biz yerkabuğu stressinin çözülmesi olayına da depresyon diyoruz. Bir depresyon sonra o stress biter, yerkabuğu tekrar sakin hale gelir. Şimdi bir depresyon olayı söz konusu Türkiye'de. Bu depresyon çeşitli şekillerde tezahür edebilir. «Bu olay nasıl aşılır?» dersiniz, her halükârda olay şu veya şu şekilde aşılabacaktır. Birincisi enflasyonun hızlanmasıyla bu hadise aşılabılır. Enflasyon hızlanırsa, şirketler bugün içinde buldukları durumdan kurtulurlar. Enflasyon hızlanması dediğimiz hadise, reel faizleri hızla sıfıra yaklaştıracak, belki de negatif hale getirecektir. Bu arada şirketlerin mal varlıkları da nominal olarak hızla artacaktır, stokları değer kazanacaktır. Şirketler stok finansmanından daha fazla zam yapma imkânını bulacak, derhal bu bizim emme basma tulumba veya kaldiraç dediğimiz etkiden yararlanacaklardır. Tulumba basma emme olmaktan çıkıp, tekrar emme basma tulumba haline gelecektir, suyu aşağıdan yukarıya doğru basmaya başlayacaktır. Bence Türkiye'nin kendi

dinamiği içinde olma ihtimali en yüksek sonuç budur. Çünkü biraz sonra söyleyeceğim diğer tedbirler yahut diğer alternatif biraz zordur. Genellikle biz işin içinden çıkmayınca, ipin ucunu bir tarafından salarız, olay da kaynar gider. Bugün ortada mevcut yükü, hızlı enflasyonla halkın sırtına yıkarırsanız, böylece bu yükü yaymış olursunuz. Firmaların borçlarını nominal olarak bir seviyede tutarsanız, enflasyonla firmaların bütün gayrimenkulleri değer kazanırsa, sıkıntıdaki özel sektör birden feraha çıkabilir.

türkiye'de bir mülkiyet yapısı değişikliği hadisesi cereyan edebilir; ancak, mülkiyetin tabana yaygınlaştırılması, sorunların çözümü için yeterli olur mu?

İkinci çözüm yolu ise, zor bir hadisedir. Tarihi bir fırsat var gibi geliyor bana. Ama fırsatı yakalama şansımız zayıf. Yine de bahsetmeden geçemeyeceğim bu tarihi fırsattan. Kaldı ki Özal'ın konu ile ilgili açıklamalarında da bunun unsurlarına rastlıyoruz, ama açıkçası başarabileceklerini de çok fazla zannetmiyorum. Çünkü ne bu işi becerebilecek kadar bilgi sahibiler, ne de siyasetçi olmanın üzerlerine getirdikleri baskılara karşı yeterli güce sahipler. Ama yine biz acalım konuyu. Şimdi bu tarihi fırsat şudur: Türkiye'de bir mülkiyet yapısı değişikliği hadisesi cereyan edebilir. Yaşadığımız son birkaç yıllık gelişme bir servet transferi olayı yaratmıştır. Bugün pek çok şirketin

sahibi durumunda gözüken kişi veya aile, aslında o şirketlerin sahibi değildir. Çünkü artık onların işletmedeki sermaye payı % 3'lere % 5'lere inmiş hatta negatife geçmiştir. Ama hisse senetlerinin çoğunluğunu elinde bulundurduğu için, sahibi gözükmektedir. Daha ileri gideyim. Bence bugün birçok bankanın sahibi de, sahibi zannedilen kişiler değildir. Onların da sahibi aslında mudilerdir. Banka sahibi sanılan adamlar bankanın sermayesini zaten batırmışlardır. Onların koydukları para batmış zaten, yok ortada öyle bir para. Ama hâlâ ortalıkta dönen para varsa o da mudilerin parasıdır. Bunların zaman zaman sermaye artırımını yaptık gibi açıklamalarını, reklamlarını dinliyoruz, okuyoruz; biz biliyoruz sermaye artırımının nasıl olduğunu... O sermaye artırımlarında kimsenin kalkıp beş para koyduğu yok zaten. O zaman çok kaba hatlarıyla, kalın çizgilerle gidersek; aslında birçok şirketin sahibi banka, bankanın sahibi ise halktır. Acaba bunu bir mekanizmayla çözebilir miyiz? Çözersek hem bankaların mülkiyet yapısı değişir, dolayısıyla şirketlerin mülkiyet yapısı değişir. Bugün çok anormal noktalara gelmiş özkaynak-borç kaynak nispeti hızla normal seviyelere gelebilir. Bu arada bu faiz karmaşasından da kendimizi kurtarabilirsek, sorunu çözmüş, bir dengeye gelmiş oluruz.

Özetlersem, bu konuda çok ciddi olmak lazım. Bu teşhisi samimiyetle irdelemek lazım. Bütün eski düşüncelerimizden sıyrılım. Yaşanan bir hadise vardır diyoruz; ancak bu eski terminolojilerle anlaşılacak bir olay değildir. Yeni bir terminolojiye, yeni aletlere, yeni kavramlara ihtiyaç vardır. Eski görüşlerde ısrar etmemek lazım. Efendim, faizler düşerse, tasarruflar dövize kaçarmış, altına kaçarmış gibi... Bunların hiçbirisi benim için geçerli argümanlar değildir. Bir defa herkesi döviz kaçakçısı ka-

bul edebiliyoruz. Altına, dövize yatırmak, spekülasyon yapmak, arbitraj yapmak bu kadar da basit bir hadise değil. Aslında para arsaya da yatmaz. Arsayla ilgili hadise sadece tapuyla paranın yer değiştirmesidir. Arsa da para da sistemin içinde kalır. Sadece birinin tapusu öbürüne, öbürünün parası da berikine geçmiş olur. «Arsaya para yatırılıyor» da ekonomik açıdan anlamsız bir tabirdir. Bu mülkiyet yapısı değişikliği getirilebilirse, Türkiye'de belki de hakikaten tarihi bir viraj alınmış olacaktır. Bize pek yakışmıyor deniyor ama bir Güney Kore'deki değişiklik gibi, 1950'lerden sonra Japonya'daki değişiklik gibi... Hatta 1929 Krizi'nden sonra Amerika'da işte New Deal'le birlikte gelen değişiklikler... Zannedersenem dünyada bütün önemli değişiklikler birtakım felaketlerden sonra, birtakım büyük olaylardan sonra gerçekleşiyor. Durup dururken radikal değişiklik yapamıyorsunuz.

Şimdi bu fırsat kullanılabilir mi? Kullanılabilir olmasını ümit etmek istiyorum. İnsan, ümit ediyorum diemiyor da, sadece ümit etmek istiyorum diyor. Böyle bir değişikliği yapabilmek için çok büyük yüreklilik lazım. Ayrıca ekonomiyi yönetenlerin buldukları noktadan geri gelmeleri lazım. Dünyanın hayranlığını toplamış bir iktisat mucizesi yaratmış olduğuna inanan bir insanın, mucize yaratamadığını tespit etmiş olması lazım ki, beşer olarak hiçbirimiz bunu kolay kolay kabul edemeyiz. Ancak şimdi bakın, satır aralarına birşeyler sıkıştırılıyor. Hükümet mevcut Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, İcra İflas Kanunu, Bankalar Kanunu, şu kanunu bu kanunu gibi kanunlarla mevcut olayı çözemeyeceğini anlamış vaziyette ki, yeni bir kanundan bahsediyor. Tabii kolay kolay biz şurada aksaklık yaptık, hata yaptık da diemiyorlar. Çok radikal davranışlar da adlarına uymuyor. Ama bir sıkıntı

içinde oldukları, bir arayış içinde oldukları anlaşılıyor. Bunun gerisinde de mülkiyetin halka yaygınlaştırılması, tabana yayılması fikrini buluyoruz. Fikrini buluyoruz da mekanizmasını henüz göremiyoruz. Demek ki bir çıkış yolu da bu tarihi dönemde mülkiyetin tabana yaygınlaştırılması olayı, aile şirketlerinin açılması olayı... Bir takım finansman kolaylıkları ile de bu değişiklik desteklendiğinde, halka kapalı şirketler artık kapalı kalmakta direnemezler.

KURDAŞ — Türkiye'de mülkiyeti yüzde yüz eşit yaysanız dahi enflasyonu bu oranlarda tuttuğunuz zaman bu sorunların hiçbirini gerilemez. Sizin ümidinizi kırayım. Şimdi bugün % 35 enflasyon var. Banka faizlerinin yükü % 70; % 35 reel yük var diyorsunuz. Çözüm için şiddetli bir enflasyon önerisi gibi gözüküyorsunuz.

CANSEN — Önermiyorum... Benim bakış açımı lütfen şöyle koyalım. Ben olaya şöyle bakıyorum. Dağdan bir taş yuvarlanıyor. Bu taş nereye gider? Araziye bakıyorum; bu diyorum, gelir şu evin üzerine çöker. Şimdi siz bana demeyin ki, bu evin üzerine taş düşmesini istiyorsunuz. Ben olacağı söylüyorum.

KURDAŞ — Hayır, demiyorum. Yalnız size tecrübelerime dayanarak söyleyeyim. Şimdi siz enflasyonu bir şokla mesela % 100'e çıkarırsanız eğer, kredi faizleri % 70'de dursa, negatif faiz yükü olur, işletmeler mevcutlarını değerlendirip kurtulurlar. Fakat enflasyon % 100'e çıktığı zaman faiz oranı % 70'lerde kalmaz, % 150'lere çıkar. Güney Amerika'da bunun tecrübesi yapıldı, bu olaylar yaşandı. Enflasyona paralel olarak reel faiz de yükseldi. Enflasyon açısından bakın başka bir şey söyleyeceğim. Enflasyon özel kesim açısından ne zaman nasıl bir değer taşır? Eski den Türkiye'de bu yapıldı. Şimdi hükümet Merkez

Bankası'ndan Para Fonu ile anlaşarak nispeten az para çekiyor. Açığını, ekonomide oluşan özel tasarruflardan, özellikle banka kesiminden karşılıyor. Hükümet, ekonomide oluşan fonları almaktan kaçır, direkt, eskiden bildiğimiz ilkel tip enflasyona gider. Açığını tamamiyle Merkez Bankası kaynaklarından karşılar. Ekonomide geldiğinde bu kaynaklar, bu paralar, ekonomideki şişkinlik özel kesime kalırsa, o zaman bu faiz oranları biraz daha rahat eder. Yani hükümet endirekt enflasyon yerine, direkt enflasyona giderse...

ÖZOL — Faizsiz... Merkez Bankası'ndan faizsiz kaynak alır.

sorunların çözümü için alınması gereken önlemler ve değişik öneriler

KURDAŞ — O takdirde bunalım o kadar olmaz. Şimdi hükümet açığının bir kısmını Merkez Bankası'ndan karşılıyor, fakat büyük kısmı için ekonomiye geliyor. Ekonomiden fonları alması için enflasyona paralel faiz vermesi lazım. Bu nedenle hükümet faizin düşmesini de önleyen bir alıcı olarak piyasaya giriyor ve bütün kaynakları, özel kesimin kullanacağı kaynakları da üzerine alıyor. Eskilerde, 1950'lerde, Merkez Bankası kanalıyla bir şişkinlik ekonomiye girer, bu ekonomide özel kesime finans sağlardı. Şimdi ise devlet bütün kaynakları, özel kesim tasarruflarını çekiyor. Bu tartışılacak teorik bir model değişikliğidir.

AKGÜÇ — Ama Sayın Cansen'in kiyle de bağdaşabilir. Sonuçta enflasyon olur, ama yönü ve şekli değişik bir enflasyon...

ÖZOL — Ben diyorum ki enflasyon yapacak yerde, özelleştirme gelir-

leri kanalıyla kamu finansman açığı kapatılsın.

KURDAŞ — O ayrı tabii... Ben enflasyona burada çözüm görmüyorum.

ÖZOL — Enflasyonu çözüm için kesinlikle önermek mümkün değil.

KURDAŞ — Tabii tabii. En sağlam yol, enflasyonu önlemektir. Ama biz burada geçici tedbirleri yeterince tartışmadık.

ÖZOL — Kulağımıza gelen fakat henüz açıklığa kavuşmamış görüşler var. Bankalar batık şirketlerle anlaşsın, batık şirketlerin bir bölümünü satın alsınlar. Sonra da halka satsınlar... Anlaşıldığına göre burada bir politika oluşturuluyor. Herhalde bu şekilde anlaşan bankalara bazı reeskont kolaylıkları da getirilecektir. Hükümet sorun nerede çıktıysa, orada halletmek istiyor. «Sen madem ki bu şirketlere güvenip kredi verdin, sen bunu üstlen sonra halka sat. Sen bu-

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru :

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1987 sayısından itibaren 12 sayı için (KDV dahil) :

Yıllık Abone : 6.000 TL
Öğrenci Abonesi : 3.000 TL

Abone bedelleri posta ile adresimize konutta teslim gönderilebileceği gibi, aşağıda belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768
Akbank Türbe Şubesi : 4512
İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

nu yaparsan, ben de sana şu kadar imkân yaratırım.» diyor. Bu bir çözüm şeklidir. Ve genel bir çözümdür bence. Özel çözümlere nazaran daha da kolay müdafaa edilebilir bir çözümdür. Geçmişte yapıldığı gibi bazı şirketleri alıp kurtarmak yerine böyle 'bir genel çözüm daha iyidir. Tabii burada da objektif ölçülere, kriterlere ihtiyaç var. Konsolidasyon şartlarını tespit etmek lazım. Çünkü bankayla şirket anlaşığı anda çığ gibi büyüyen faiz duruyor. Faiz durduğı için mesele bir yerde noktalanıyor.

CANSEN — Takati varsa bunu yapmaya... Ya banka diyorsa; «Taka-tim yok, kaynağım yok bunu yap-maya»?

ÖZOL — Madalyonun öbür ta-rafı, sen verirsen ben de sana vereceğim pazarlığına dönüşecek. Hükümet-le bankalar arasında...

CANSEN — Hükümet nereden ve-recek?

KURDAŞ — Hükümetin şirketi kurtaran bankayı da kurtarması laz-ım...

AKGÜÇ — O zaman Sayın Can-sen'in öngördüğü olay olur. O zaman iki yönlü enflasyon hızlanır.

ÖZOL — Hızlanmaz. Eğer para sağlam kaynaklardan gelirse hızlan-maz.

AKGÜÇ — Ama kaynak sağlam değil ki, Merkez Bankası reeskontlar-ı ve avanslarından gelecek.

ÖZOL — Özelleştirme gelirlerin-den gelse mesela...

KURDAŞ — Bence bu dönemde yapılacak şey, kamu kesiminde ge-reksiz giderleri mutlaka kısarak, ka-mu tasarrufları ile Türkiye Sınai Kal-kınma Bankası gibi bir müessesede mesela 500 milyarlık bir fon kurmak. Sınai Kalkınma Bankası bununla şirketleri sermaye artışına teşvik

eder ve artan sermayeyi kendisi ko-yar. Onunla da şirketler bankalara olan borçlarını azaltırlar, faiz yükünü düşürürler. Daha sonra Sınai Kalkın-ma Bankası bu hisseleri sermaye pi-yasasına satar. Böylece sermaye piya-sasına bir senet akımı olur. Ve Sınai Kalkınma Bankası gibi sanayi için iyi-kötü tanıyan bir müessesenin ekspertizinden yararlanılır. Bu anti-enflasyonist bir finansman olur. Fon-larda 4-5 trilyon toplandığı söyleni-yor. Bunun bir kısmı Sınai Kalkınma Bankası'na aktarılarak bu mekanizma çalıştırılır. Bu mekanizmada ani, hızlı bir sonuç alınabilir. Şirketlerin mali yapıları düzelir, faiz yükleri azalır. Ve enflasyonu da şiddetlendirmez. Tabii bu arada temel sorunlarda devlet cid-di olmalı. Bu devlet ciddi değil. Bü-tün hikâye oradan kaynaklanıyor. Mesela bu hükümetin liderlerinin ağ-zından bir kere «Ben devletin harca-dığı her kuruşu sahip olacağım, ta-sarruf edeceğim, her birinin en ve-rimli nasıl kullanılacağını araştıracağım.» lafını duymadık. Liderlerde kontrol düşüncesi yok, mütemadiyen almak düşüncesi var. Ve bu alıma da ayırimcı. Ali'ye Veli'ye Hasan'a mil-yarları israf eden imtiyazlar taniyor, muafiyetler veriyor; buna karşı ver-gisini ödemekte olan adama, bir kere daha, bir yük getirerek vurmaya ça-lışıyor. İşin bütün anormalliği ve hak-sızlığı burada.

CANSEN — Sonuç kurtarma...

AKGÜÇ — Sonuç, Merkez Ban-kası'ndan destek sağlanarak kurtar-ma...

ÖZOL — Sermaye piyasası ara-cılığıyla özelleştirme bir araç olarak kullanılarak...

CANSEN — Efendim, ilk aşamada özelleştirmek mümkün değil. Devletin garantili tahvilleri % 50 faizle orta-lıkta dolaştığı süreç, üç sene sonra, dört sene sonra kâra geçtiği zaman

ne temettü vereceği bilinmeyen bir şirketin hissesi satılamaz. Kamudan fon aktarılmazsa, bu çember kırılmaz.

AKGÜÇ — Efendim, şunu acaba önerebilir miyiz? Son yıllarda izlenen politikayla birtakım adamlara fonlar aktarıldı. Şimdi o fonları tekrar geri

alıp ekonomide fon akımının yönünü değiştirebilir miyiz?

CANSEN — Şöyle bir hadise var. Devlet nasıl olsa bu sahanın çökmesine müsaade etmeyecektir ve bunun külfeti de devlete kalacaktır diyelim. İster doğrudan doğruya ister kurtaran bankayı kurtarmak şeklinde olsun, Sayın Kurdaş'ın dediği gibi Sınai Kalkınma Bankası aracılığıyla olsun, ister benim biraz karikatürize bir şekilde söylediğim «Kurtaran Fonu» oluşturarak olsun; her halükârda kamuya bir yük gelecek.

AKGÜÇ — Halka gelecek yani, devletin özel hazinesi olmadığına göre...

KURDAŞ — Burada hepimizin önerdiği, bu kurtarma operasyonunda Ali'nin Veli'nin kurtarılması değil; şirketlerin hisse senetlerinin alınarak o hisselerin en kısa zamanda sermaye piyasası kanalıyla halka mal edilmesidir. Bu hem sınai mülkiyeti yayar, hem sermaye piyasasının gelişmesine katkıda bulunur.

CANSEN — Bir defa mülkiyetten taviz vermeyen hiçbir kuruluşa bu Fon yardım etmeyecek, bu birinci şart. Mülkiyetten taviz verecek. Zaten Dünya Bankası'ndan da 300 milyon dolar almaya çalışılıyor, bu kurtarma fonu için. Onu da biliyoruz.

AKGÜÇ — Fon da oluştursanız, sonuçta bir gruptan alıp başka bir gruba kaynak aktarmış oluyorsunuz.

ÖZOL — Ama geriye dönecek.

CANSEN — Bütün benim ümidim şu ki, bu kurtarma operasyonu sırasında mülkiyetin yaygınlaştırılması. Onun için mülkiyet değişikliğini öneriyorum bu arada.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler efendim, toplantiya katıldığınız için.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

**Ciltlenmiş
eski sayıları :**

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1986 yılı cildi	: 6.000.— TL
1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1984 yılı cildi	: 4.500.— TL
1983 yılı cildi	: 4.000.— TL
1982 yılı cildi	: 3.500.— TL
1981 yılı cildi	: 3.000.— TL
1980 ve öncesi	: 2.500.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline posta pulu karşılığı 190.— TL ilave ederek önceden havale çıkarılmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 24 Aralık 1986 tarihinde yapılmıştır.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ EKONOMİK TAHMİN SORU FORMU

Sevgili Okurlarımız,

1987 yılı sonu itibariyle aşağıdaki tahminleri yapmanızı istirham ediyoruz.

- 1 – Gelen cevaplar değerlendirilecek ve toplu sonuçlar Dergi'nin Nisan 1987 sayısında yayımlanacaktır.*
- 2 – Gelen cevaplar saklanacak, 1987 yılına ilişkin kesin sonuçlar alındıktan sonra, ikinci kez değerlemeye tabi tutulacaklardır.*
- 3 – Bu değerlemede, kesin sonuçlara en yakın tahminde bulunan üç okurumuza; kitap yayınlarımızdan birer takım ve Dergi'nin son iki yılına ait sayıları ciltlenmiş olarak hediye edilecektir.*

Amacımız, okurlarımızın Türkiye ekonomisine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Lütfen, aşağıdaki soruları cevaplandırarak, 15 Mart 1987 tarihine kadar adresimize postalayınız. Katlanacağınız zahmet ve ayrıcağınız zaman için peşin teşekkürlerimizi sunarız.

Saygılarımızla,

1987 YILINDA NE OLACAK?

Sorular:

- 1 – GSMH Reel Büyüme Hızı (%) :
- 2 – Enflasyon Hızı (%) :
- 3 – Banknot Hacmi (Milyar TL) :
- 4 – Kredi Hacmi (Milyar TL) :
- 5 – Mevduat Hacmi (Milyar TL) :
- 6 – Mevduat Faiz Oranı (%) :
- (Bir Yıllık Tasarruf Mevduatı) :
- 7 – İhracat (Milyar Dolar) :
- 8 – İthalat (Milyar Dolar) :
- 9 – Dolar Kuru (TL) :
- 10 – İşçi Dövizleri (Milyar Dolar) :
- 11 – Cumhuriyet Altını (TL) :

Soruları Cevaplayanın :

- Adı ve Soyadı :
- Açık Adresi :
- Telefon No. :

NE İŞLER
GÖRÜR.
ŞAŞARSINIZ.

SEDEF

selpak
selpak

Çağdaş Bir Sosyal Demokrasi İçin Görüşler

DR. ŞAHİN ALPAY

28 EYLÜL 1986 ara seçimleri sağ'daki ana akımın eski ve yeni kadroları arasındaki rekabeti ön plana çıkardı. En geç iki yıl sonra yapılması gereken genel seçimlerde esas mücadelenin söz konusu iki kadro, sağ'ın iki partisi (ANAP ve DYP) arasında geçmesi bekleniyor.

Sol'daki ana akım, yalnızca oyların iki parti (SHP ve DSP) arasında paylaşılmasıyla açıklanamayacak bir yenilgiye uğradı. Alınan oylar geleneksel olarak sol'a oy veren seçmenlerle sınırlı kaldı. «Donmuş» tercihleri olmayan, oy vereceği partiye seçimden seçime karar veren seçmenler hemen tümüyle sağ'daki partilere yöneldiler. Ülkemizdeki seçmen davranışlarıyla ilgili çeşitli araştırmalara bakılırsa, seçmenlerin yaklaşık yarısını, en azından en geniş kesimini oluşturan, «ortadaki» ya da «kararsız» seçmenler bu defa da oylarını sağ partiler lehine kullandılar.

Sol, «ortadaki» seçmenlere neler yapmak istediği, bunları nasıl yapacağı konularında açık ve net yanıtlar veremediği; onları Türkiye'yi yönetebileceğine inandıramadığı takdirde, önümüzdeki ilk genel seçimleri ve on-

dan sonraki seçimleri de sağ'ın kazanması kimseyi şaşkırtmayacaktır.

Bugün ülkemizde seçmen çoğunluğunun sağ'a yönelmesi ne sermaye partilerinin ellerindeki çeşitli olanakları («devleti») kullanarak, «beyin yıkayıp» oyları kendilerine çekmeleriyle, ne de Türk seçmenin rasyonel olmayışı, menfaatinin nerede olduğunu bilemeyişi ile açıklanabilir. Sol'un ne yapmak istediği konusundaki belirsizliklerin ve ülkeyi yönetme yeteneği ile ilgili kuşkuvarın, «ortadaki» seçmenlerin sağ'a yönelmesini açıklayan esas etken olduğu açıktır.

Üç Temel Talep

Oysa Türkiye'de sol iktidar olabilir. Gerçekleştirmek istediği sosyal ve ekonomik demokrasiyi ülkenin vazgeçilmez temel düzeni haline getirebilir. Türkiye büyüyor ve değişiyor. Toplumun çeşitli kesimlerinin dile getirdiği talepler her gün çoğalıyor. Ancak Türkiye halkının üç temel talebi olduğu rahatlıkla söylenebilir. İnsanlarımız ekonomik kalkınma ve maddi refahın artmasını istiyor; siyasal özgürlüğün genişlemesini, devlet baskısının ve bürokrasinin azalmasını is-

tiyor; servet ve gelir dağılımındaki aşırı dengesizliklerin giderilmesini, sosyal adaletin hâkim olmasını istiyor. Topluma söz ve örgütlenme özgürlüğünün şu veya bu ölçülerde tanıdığı 1950'lerden bugüne uzanan dönemde şöyle bir bakalım; siyasal mücadelelerin temelinde bu üç ana talebin yattığını görürüz.

Türk seçmeninin ezici çoğunluğu özgürlük ve sosyal adalet içinde kalınma programı çevresinde birleştirilebilir. İktisadi gelişmenin sosyal adalet içinde gerçekleştirilmesi kadar, fertlere farklı düşünce, inanç ve davranış biçimleri arasında seçme özgürlüğünün tanınması amacına hizmet eden bir siyasal hareket, Türk toplumdandan çok güçlü bir destek bulabilir. Siyasal felsefesi gereği, özgürlük ve eşitlik ideallerine bağlı olan, bunlardan herhangi birini diğerinin önüne koymayan siyasal hareket de, kuşkusuz, sosyal demokrat akımdır.

Özgürlük ve Eşitlik

Ne var ki, sosyal demokrasi ya da demokratik sol akım, özgürlük ve eşitlik ideallerine bağlılığını ve bu idealleri hayata geçirecek siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel politikalara sahip olduğuna toplumu inandırabilmesi, seçmenlerin güvenini kazanabilmelidir. Türkiye'de sol'un bugüne kadar hiçbir seçimde seçmen çoğunluğunun desteğini kazanamamış oluşunun, söz konusu inandırıcılığı ve güveni kazanamayışıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Sosyal demokrasi, seçmen çoğunluğunun güvenini nasıl kazanabilir? Bağlı olduğu idealleri uygun bir toplum düzenini nasıl gerçekleştirebilir? Bunlar yanıtlanması güç sorular değildir. Gerek kendi ülkemizdeki deneyimler, gerekse başka ulusların deneyimleri

işığında bu sorulara net ve açık yanıtlar verilebilir.

Sosyal Demokrasinin Tarihçesi

Ülkemizde sosyal demokrat hareket, öncelikle, siyasi ve iktisadi felsefesi konusunda hem kendi içinde hem de toplum önünde açıklığa kavuşmalıdır. Beşiği olan Batı Avrupa'daki tarihçesine ve bugün uluslararası örgütü olan Sosyalist Enternasyonal'in ilkelerine bakacak olursak, sosyal demokrasi ya da demokratik sol, Marxist bir siyasi akım değildir. Batı Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin tarihine bakıldığında, hepsinin değil ama çoğunun 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkışlarında, işçi örgütleriyle iç içe gelişen Marxist programlı işçi sınıfı partileri oldukları görülür. Ne var ki, bu partilerin hepsi giderek Marxizm'i terketmişler ve sınıf değil kitle partileri haline gelmişlerdir. Bugün Sosyalist Enternasyonal'de toplanan partilerin temsil ettikleri siyasal felsefe, siyasal liberalizm ile Marxist-olmayan sosyalizmin bir sentezidir. Siyasal öğretisini liberalizmden, sosyal öğretisini «bilimsel» sosyalizmden değil (Marx ve Engels'in öne sürdükleri, toplumsal gelişmenin kanunları gereği zorunlu olarak gerçekleşecek sosyalizm), ahlaki bir sosyalizm anlayışından (ideal toplumun insanlar arasında sosyal ve ekonomik eşitsizliklerinin giderildiği bir toplum olduğu anlayışından) alır.

Sosyal demokrasinin ülkemizdeki kısa tarihçesine baktığımızda ise, sosyal demokrat hareketin, 1960'ların ortalarından itibaren CHP içinde toplanan bir siyasal kadronun, sol aydınlar arasında yaygın Marxist ya da Marxizan fikirlere karşı mücadelesi içinde ortaya çıktığını görürüz. Ülkemizde sosyal demokrasi Batı'dan

farklı biçimde, bir bakıma Marxizm'e tepki olarak gelişti ve işçi değil, aydın hareketi olarak başladı. 1970'lerin başında Bülent Ecevit önderliğinde CHP'de iktidara gelen demokratik sol, CHP'yi sosyal demokrat bir parti ilan etti ve Sosyalist Enternasyonal'e üye yaptı (!).

Sosyal demokrasinin Marxizmin ne Leninist türüyle (komünizm), ne de Marxist anlamda sosyalizme demokratik yoldan (yani seçim yoluyla) geçişi savunan Avrupa Komünizmi ile bir ilgisi yoktur. Gerek Marxist-Leninistlerin gerekse genel olarak Marxistlerin sosyal demokrasiyi bir burjuva partisi olarak gördükleri, «işçi sınıfına ihanet» olarak niteledikleri bilinen bir gerçektir.

Sosyal demokrasinin, özellikle 1960'larda yaygınlık kazanan, «asker-sivil radikal aydınları biraraya getiren, otoriter bir Devrim Partisi önderliğinde anti-emperyalist ve kapitalist-olmayan bir yoldan sosyalizme geçiş» fikrinin savunulmasıyla da bir ilgisi çımadığı açıktır.

Diğer Sol

Sosyal demokrasi gerek çoğulcu demokrasiye bağlılığının bir gereği olarak, gerekse Marxizm'le arasındaki sınırın net ve açık bir biçimde çizilebilmesi açısından, söz ve örgütlenme özgürlüklerine getirilen kısıtlamaların kaldırılması için mücade-

le vermek zorundadır. Ancak bu mücadelede, sosyal demokrasinin Marxizm'le arasındaki fikri ayrılığın açıklığa kavuşturulması görevinin önemsenmemesi ya da ikinci plana itilmesi sonucunu vermemelidir.

Her ne kadar bugün Türk sol'unda sosyal demokratlar ezici bir çoğunluğa sahipseler de, sol'un diğer türlerinin sosyal demokratlara göre çok daha güçlü ve etkili bir fikri mücadele verdikleri gözardı edilemez. Bu gerçeği saptamak için yayımlanmakta olan çok sayıda dergi nin derginin niteliğine bakmak yeterlidir. Sosyal demokratlık iddiasında iki partinin varlığına karşın, tek bir sosyal demokrat yayın organının bulunmaması, en hafif bir ifadeyle, dikkat çekicidir.

Kıscası, sosyal demokrasinin sol'a hâkim olabilmesi için siyasal kadrolarını kendi demokratik sol felsefesinin geçerliliğine inandırması; sol'un diğer türlerine karşı fikri mücadele vermesi zorunludur. Böyle bir mücadele verilmeksizin bir sosyal demokrat hareketin ya da partinin inşası da zaten mümkün değildir.

Çoğulcu Demokrasiye Bağlılık

Sosyal demokrasi, Batı demokrasilerinde uygulanan, düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne dayalı çoğulcu demokrasiye bağlıdır. Başka bir ifadeyle sosyal demokrasi, tek tek fertlerin ve azınlıkların hiçbir çoğunluk tarafından ihlal edilemeyecek temel hak ve özgürlüklere sahip olması esasına dayanan liberal demokrasi anlayışını benimser. Bu düzeni «burjuva demokrasisi» olarak görmez. Bu nedenle, anti-faşist olduğu kadar komünizme de karşıdır. Ancak, zora ve şiddete başvurmamaları koşuluyla, faşistler ve komünistler dahil tüm siya-

(¹) CHP'nin felsefesi, benimsediği politikalar, örgütsel yapısı ve siyasal kadroları itibarıyla gerçek anlamda demokratik sol bir parti niteliğini kazanabildiği söylenemez. Ancak, özgürlükçü sol, sosyal demokrasi, ekonomik demokrasi fikirlerinin topluma yayılması ve kendine azımsanmayacak bir toplumsal destek bulması, CHP'nin eseri olmuştur.

sal akımlara görüşlerini açıklama ve örgütlenme özgürlüğü tanınmasından yanadır.

Sosyal demokrasinin çoğulcu demokrasiye inancının temelinde şu anlayış vardır: Doğru kimsenin tekelinde değildir. Tek ve kesin gerçekler yoktur. Bugün doğru bildiğimiz görüşlerin, politikaların (vb.) yarın yanlış olduğu ortaya çıkabilir. Gerçeğe ve doğruya, farklı fikirlerin serbestçe rekabet edebildiği bir ortamda varılabilir. Bunun için siyasal düzen yeni ve farklı görüşlerin üretilebildiği, savunulabildiği; mevcut görüşlerin eleştirilebildiği bir düzen olmalıdır. Sosyal demokrasi bu anlayışı **siyasal liberalizm**den alır. Bu anlayışın tek ve değişmez doğrunun «bilimsel sosyalizm» olduğunu savunan felsefeyle hiç bağdaşmadığı açıktır.

Reformcu Bir Sol Akım

Sosyal demokrasi, temel hak ve özgürlüklerden bütün toplumun yararlanabilmesi için, sosyal ve ekonomik demokrasinin de gerçekleşmesini savunur; siyasal, sosyal ve ekonomik demokrasinin en geniş anlamda gerçekleşmesi için mücadele veren, **reformcu** bir siyasal akımdır. Önceden belirlenmiş bir şablona göre toplumun bütün kurumlarıyla, baştan aşağıya yeniden düzenlenmesini; başka bir deyişle, toptan bir düzen değişikliğini savunmak anlamında «devrimci» bir akım değildir.

Sosyal demokrasi, siyasi ve iktisadi kararlara toplumun giderek daha yaygın bir biçimde katılmasını sağlamak amacıyla, bireylerin temel hak ve özgürlüklerden eşit bir şekilde yararlanmalarını engelleyen sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin «adım adım» giderilmesi için çalışır. Bu reformcu-

luğunun ardında, özgürlük ve eşitliğin hüküm sürdüğü topluma tek bir sıçrayışla değil, özgürlük ve eşitliğin yaygınlaşmasını önleyen engellerin tek tek kaldırılmasıyla ulaşılabileceği anlayışı vardır.

Ülkemizde «devrimcilik» kavramının, reformculuk yanında ihtilalcilik (toptan bir düzen değişikliği) anlamında da kullanılır hale gelmesi, sosyal demokrasi açısından devrimci sıfatını kullanılamaz duruma getirmiştir. Sosyal demokrasinin bu sıfatı toplum tünden ve devrimci yöntemlerle değiştirilmesini savunan sol'a terketmesi yerinde olur. Sosyal demokrasi, «devrimci» değil, **reformcu** sol bir akımdır.

Ekonomik Demokrasi

Toplumda siyasal güç ile ekonomik güç arasında çok yakın bir ilişki olduğu, bu ikisinin birbirini doğurduğu bir gerçektir. Bu bakımdan çoğulcu siyasi düzen, ancak çoğulcu bir ekonomi düzeni ile bağdaşabilir. Çoğulcu demokrasinin işlerlik kazanabilmesi, farklı siyasal görüş ve akımların iktidara gelmek amacıyla yarışabilmesi için, ekonomik gücün toplumda mümkün olduğu kadar yaygın bir biçimde dağılması gerekir. Ekonomik gücün özel ya da devlete ait **tekellerde** toplandığı bir ortamda çoğulcu demokrasi yaşayamaz.

Bu nedenle sosyal demokrasinin savunduğu ekonomi düzeni, iktisadi gücün olabildiğince dağıldığı, ademi-merkeziyetçi bir düzendir. Sosyal demokrasi, ekonomide demokrasiyi, toplumun iktisadi kuruluşların mülkiyetine ve yönetimine olabildiğince yaygın bir biçimde katıldığı, servet ve gelirin olabildiğince adil bir şekilde dağıldığı bir düzeni gerçekleştirmeye

çalışır. Bu açıdan, örneğin mülkiyet hakkının ilgasını ya da mülkiyetin giderek devletleştirilmesini değil, topluma yayılmasını savunur.

Uzun vadede, sosyal ve ekonomik demokrasi yönünde atılacak adımlarla ulaşılabilecek demokratik sosyalist toplumun, ekonomik alanda nasıl bir örgütlenmeye sahip olacağı bugünden bilinemez. Bugün tarihteki deneyimlerle sabit olan gerçek, ekonomik güç temerküzüne el vermeyen ademi-merkeziyetçi ekonomi düzeninin, üreticilerin ürünleri en ucuz ve en nitelikli bir biçimde üretmek için birbirleriyle yarıştıkları bir piyasa ekonomisi olduğudur.

Sosyal demokrasi, temel ekonomik düzen olarak piyasa ekonomisini benimser. İktisadi kararların emredici bir plan uyarınca tek merkezden alındığı, üretim araçlarının mülkiyetinin giderek devletin elinde toplandığı, merkeziyetçi ve devletçi bir ekonomi sisteminin siyasi ve ekonomik demokrasiyle bağdaşmadığı görüşündedir. Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerde uygulanan merkeziyetçi ve devletçi ekonomi düzeni, ekonomik etkinlik ve üretkenlik açılarından büyük ölçüde başarısız kaldığı gibi, ekonomik ve dolayısıyla siyasi gücün de teknokrat ve bürokratlardan oluşan bir oligarşinin ya da «devlet burjuvazisi»nin elinde toplanmasına yol açmıştır. Doğu Avrupa'da uygulanan merkeziyetçi ve devletçi ekonomi politikaları, topluma demokrasi getirmek şöyle dursun, totaliter rejimlerin «altyapısı»nı oluşturmuştur.

Sosyal demokrat hareket, merkeziyetçi-devletçi ekonomi politikalarını kendi ülkemizdeki olumsuz deneyimler temelinde de reddeder. 1930'larda dünya ekonomik bunalımının

zorladığı koşullarda ve otoriter bir rejim altında uygulanan iktisadi devletçilik, sanayileşmede ilk adımların atılması açısından olumlu rol oynamış olabilir. Ancak o yıllardan bu yana uygulanagelen, ekonomiyle ilgili hemen hemen tüm önemli kararların merkezden alınmasına ve devlet sektörünün hemen her alanda giderek genişlemesine yol açan ekonomi politikalarının güçlü bir bürokrasiyi ve bu bürokrasi ile iç içe geçen tekelci bir sermaye sınıfını doğurduğu bir gerçektir. Söz konusu politikaların gerek etkin ve üretken bir ekonominin kurulması gerekse toplumun demokratikleşmesi açısından önemli sorunlar doğurduğu yadsınamaz.

Sosyal Piyasa Ekonomisi

Sosyal demokrasinin ekonomi politikası ne emredici bir planla yönlendirilen devletçilik, ne de ekonominin tümüyle piyasa güçlerine terk edildiği bir serbest piyasa ekonomisidir. Sosyal demokrasi sosyal piyasa ekonomisini savunur. Sosyal piyasa ekonomisi, piyasanın toplum yararına yönelik olarak toplum katılımıyla düzenlenen ve temel ilkeleri şu noktalarda toplanabilecek bir ekonomi sistemidir :

Sosyal piyasa ekonomisi, piyasa mantığını esas alır. Fakat bu ekonomide, devlet sektörü, kooperatifler, belediyeler, özel şirketler (vb.) tüketicilere daha ucuz ve daha nitelikli mal ve hizmet üretmek için birbirleriyle yarışırlar.

Sosyal piyasa ekonomisi, düzenlenmiş bir piyasa ekonomisidir; çünkü bu düzende toplum ve devlet, piyasanın kendi haline bırakıldığında sürüklenebildiği bunalımların önlenmesi, devlete ya da özel şirketlere ait

tekellerin oluşmaması, ekonominin çoğulcu yapısının korunması ve geliştirilmesi için ekonomiyi düzenler. Devlet düzenleyici rolünü toplumsal katılımı çizen yol gösterici bir plan uyarınca ve yasaklamalara değil teşvik önlemlerine dayanan bir yöntemle gerçekleştirir.

Sosyal piyasa ekonomisi, **sosyal** bir piyasa ekonomisidir; çünkü bu düzende devlet servet ve gelir dağılımını giderek daha adil bir hale getirmek; çalışanların sosyal güvenliğini sağlayıcı ve tüketicileri koruyucu önlemleri almak; altyapı yatırımlarını (enerji, haberleşme, ulaşım vb.) ve kamu hizmetlerini (sağlık, eğitim, trafik vb.) gerçekleştirmek; basın ve yayın organlarının, genel olarak kamuoyuna bilgi veren kuruluşların çoğulcu bir yapıda olmalarını sağlamak için gerek girişimci, gerekse düzenleyici olarak ekonomiye müdahale eder.

Sosyal piyasa ekonomisinin ülkemizde nasıl hayata geçirileceği, sosyal demokrat siyaset adamları ve uzmanların üzerinde yoğun olarak çalışmaları gereken bir alandır. Sosyal demokrasinin ekonomik alanda alacağı önlemler, denebilir ki, kamuoyunun en fazla ilgilendiği hususlardan biridir.

Milyonlarca işsiz ekonomik kalkınma çabalarına katılması için ülkemizde çeşitli alanlarda yatırımların artırılması gerekiyor. Bu yatırımlar için ihtiyaç duyulan tasarrufların nasıl sağlanabileceği ekonomimizin en temel sorunları arasında geliyor. Bu bağlamda, başka ülkelerin sosyal demokrat partilerinin önerdikleri gibi, esas olarak şirketlerin kârlarından ve ücretlerden yapılacak kesintilerle çalışanların pay sahibi ve yönetimde söz sahibi oldukları **fonların** oluşturulma-

sı, başvurulacak etkili bir yoldur. Söz konusu fonlar, tasarruf sorununa (diğer önlemler yanında) çözüm getirebileceği gibi, ekonomik demokrasi yönünde öncü ve özendirici bir uygulama da olabilir.

Demokratik ve Gönüllü İşbirliği

Sosyal piyasa ekonomisinde ekonomiyle ilgili temel kararlar, güçlü merkezi örgütleri tarafından temsil edilen başlıca iktisadi çıkar grupları (işçiler, memurlar, esnaf, köylüler ve işverenler) arasında (devlet aracılığıyla sağlanan) gönüllü bir katılım ve anlaşma ile alınır. Böylelikle tüm ilgili taraflar gerek ekonomide etkinlik ve üretkenliğin korunması gerekse toplumda sosyal adaletin sağlanmasında ortak sorumluluk yüklenir. Bu modelin işleyebilmesi için sosyal demokrasinin işçilerin, memurların ve diğer tüm çalışanların sendikal haklarına getirilen tüm sınırlamaların kaldırılmasını sağlaması başta gelen görevlerden biridir.

Sosyal demokrasi, sınıf mücadelesini değil, sınıfların ortak menfaatleri için işbirliği yapmalarını savunur. Ülkemizin çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülebilmesi için işçi ve işverenlerin ulusal hedefler etrafında demokratik, örgütlü ve gönüllü bir işbirliğinin sağlanması, sosyal demokratların başarabileceği bir iştir.

Sosyal piyasa sistemi açısından, ekonominin dışa açılması, Türk sanayi ve tarımının uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanması, sağlıklı bir ekonomik yapıya kavuşmanın ve tüketici çıkarlarının korunmasının bir gereğidir. Ne var ki, ekonomimizin dış rekabete açılmasının tedrici bir şekilde gerçekleştirilmesi; bu sürecin bazı ekonomi ve toplum kesimleri açı-

sından doğurabileceği olumsuz sonuçların giderilmesi için önlem alınması zorunludur.

Türkiye'nin Batı Avrupa'nın piyasa ekonomileriyle bütünleşmesi, sosyal demokrasinin ekonomik programının doğal bir parçasıdır. Avrupa Topluluğu'na üyelik, Türkiye'nin gerek ekonomisini güçlendirmek gerekse demokrasisini uluslararası güvencele kavuşturmak açısından vazgeçemeyeceği bir amaçtır. Sosyal piyasa ekonomisinin işlerlik koşullarının ulusal sınırları zorlaması olgusu, Batı Avrupa sosyal demokratlarının tartışmaya başladıkları temel konulardan biridir.

Piyasa Ekonomisi ve ANAP İktidarı

Türkiye'nin ekonomi düzeni bağlamında, milliyetçi - muhafazakâr ANAP iktidarının uyguladığı piyasa ekonomisine geçiş ve Türk ekonomisinin dışa açılmasına yönelik politikaların olumlu yanları bulunduğu yadsınmaz. Gerçekçi kur politikaları, ithalatın liberalizasyonu, ihracatın teşviki, yabancı sermayeyi cezbedici önlemler, KİT'lerin bütçeden desteklenmesine son verilmesi yönündeki uygulamaların Türk ekonomisi açısından doğru yolda atılmış adımlar olduğu bir gerçektir.

Ne var ki, merkeziyetçiliği, bürokrasiyi azaltacağı, piyasada rekabeti egemen kılacağı vaatleriyle iktidara gelen ANAP, ekonomiyle ilgili temel kararları belki de şimdiye kadar hiç görülmemiş ölçüde merkezileştirmiş ve keyfileştirmiştir. Türk işadamlarının piyasada rekabetten çok, Ankara'nın desteğini almak için yarışmaları geleneği değişmemiştir. Serbest rekabeti savunduğunu öne süreren ANAP iktidarı altında özel tekeller şimdiye kadar görülmemiş ölçüde

güçlenmişlerdir. ANAP iktidarı «piyasa ekonomisi» adı altında, komuta ekonomisini sürdürmüştür. Üstelik, serbest piyasa mekanizmalarının mevcut kurumsal düzen ve iktisat politikaları altında yol açtığı sosyal adaletsizliklere karşı dişe dokunur bir önlem almamıştır.

Sosyal Demokrasi ve Emperyalizm

Sosyal demokrasi, sınıflar arasında çatışma değil işbirliğini savunduğu gibi, uluslar arasında iktisadi işbirliğine de olumlu gözle bakar. Ülkemizde yaygın bir görüş, gerek emek ile sermaye arasındaki ilişkilerde, gerekse uluslar arasındaki ekonomik ilişkilerde bir tarafın kazancının diğer tarafın kaybı olduğu; daima bir tarafın kazançlı diğer tarafın zararlı çıktığı anlayışıdır. Bu anlayışa göre, sermaye ile emek arasında her ikisinin de kazançlı çıkacağı bir işbirliği mümkün olmadığı gibi, az gelişmiş ülkelerin kapitalist dünya pazarında gelişmiş ülkelerle girdikleri ekonomik ilişkiler kaçınılmaz ve zorunlu olarak bunların sömürülmesiyle sonuçlanır. Sosyal demokrasi bu anlayışı reddeder. Her iki ilişkide de karşılıklı bağımlılık koşullarının işbirliğini gerekli kıldığını düşünür⁽²⁾.

Bu bağlamda sosyal demokrasinin emperyalizm'den ve anti-emperyalizm'den ne anladığının açıklığa kavuşturulması da zorunludur. «Kapitalizmin en yüksek aşaması, emperyalizm» Lenin'in geliştirdiği bir emperyalizm anlayışıdır. Emperyalizmi, ekonomik bir kategoriye indirmediği gibi,

(2) Örneğin, Birleşmiş Milletler örgütünün, Sosyalist Enternasyonal başkanı Willy Brandt'ın adıyla da anılan ünlü Kuzey-Güney ilişkilerine ilişkin raporu. tümüyle bu görüşü yansıtır.

kapitalizmle ilişkili kılar. Oysa emperyalizm kapitalizmden önce de varolduğu gibi, yalnızca ekonomik alanla ilgili değildir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri bakımlardan güçlü ülkelerin bu bakımlardan güçsüz ülkeler üzerinde egemenlik kurmaları uluslararası tarih kadar eskidir. Emperyalist egemenlik kendini iktisadi sömürü şeklinde gösterebildiği gibi, bundan bağımsız olarak yalnızca askeri veya sadece kültürel/ideolojik alanı da ilgilendirebilir. Emperyalist olarak nitelenebilecek politikalar yalnızca gelişmiş ülkelere özgü de değildir. Örneğin, az gelişmiş ülkeler arasında sayılan Hindistan'ın Pakistan'ı parçalamasının, Vietnam'ın Kamboçya'yı işgal etmesinin emperyalist politikalar olduğu söylenebilir.

Emperyalizm kapitalizmden önce varolduğu gibi, kapitalizmden «sonra» da vardır. Örneğin, kapitalizmi geride bıraktığı öne sürülen (bir kısım Marxistlerin, hatta Leninistlerin de nitelendirmekte binbir güçlük çektikleri) Sovyetler Birliği, tıpkı diğer süper devlet A.B.D. gibi emperyalist bir ülkedir ve onunla dünya hegemonyası için mücadele etmektedir. Sovyet emperyalizmi de tıpkı Amerikan emperyalizmi gibi kimi ülkelerde ekonomik, kimi ülkelerde askeri, kimi ülkelerde kültürel ağırlıklıdır.

Süper Devletlerle İlişkiler

Sosyal demokrasi anti-emperyalisttir. Türkiye'nin başka ulus ve ülkeler üzerinde emperyalist emeller gütmesine karşı olduğu gibi; başka ulus ve ülkelerin yurdumuz ve toplumumuz üzerinde emperyalist egemenlik kurmalarına da izin vermez. Süper devletlerin dünya hegemonyası kurma politikalarına karşı çıkar. Emperya-

lizme karşı tüm bağımsızlık ve kuruluş hareketlerini destekler.

Ancak sosyal demokrasinin anti-emperyalist olması, Türkiye'nin iki süper devletle çeşitli alanlarda her iki taraf için de kazançlı ilişkiler kurmasına karşı çıkması anlamına gelmez. Önemli olan her iki taraf için de kazançlı olan çözümü, yolu bulabilmektir. Türkiye'nin güvenlik amacıyla NATO çerçevesinde A.B.D. ile askeri işbirliği yapmakta çıkarı bulunduğu gibi, iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde Sovyetler'le iktisadi ilişkilerini geliştirmekte de çıkarı vardır.

Sosyal demokrasinin anti-emperyalist olması, Türkiye'nin askeri güvenliğini Batı demokrasilerinin ittifakı NATO içinde bulması ile çelişmediği gibi, demokrasimizin ve ekonomik gelişmemizin güvencesini Avrupa Topluluğu ile bütünleşme görmesine de engel değildir.

Kısacası, sosyal demokrasi Türkiye'nin dünyaya açılmasından ve elbette ki öncelikle kendisiyle benzer siyasi ve iktisadi düzene sahip ülkelerle sıkı işbirliği yapmasından yanadır. Sosyal refah devletinin beşiği Batı Avrupa ile bütünleşme, kuşkusuz milliyetçi-muhafazakâr sağ'ın değil, öncelikle sosyal demokrasinin temel dış politika hedefleri arasındadır.

Kültürde Çoğulculuk

Sosyal demokrasi siyasette ve ekonomide çoğulculuğu savunduğu gibi, toplum hayatının üçüncü büyük

◆ **Kötü temsilciler, oyunu kullanmayan iyi vatandaşlar tarafından seçilirler.**

George Jean Nathan

alanı kültür hayatında da çoğulculuğu savunur. Ancak yeni ve farklı fikirlerin üretilebildiği ve savunulabildiği bir toplumda siyasal çoğulculuk bir anlam taşıyabilir. Ancak bilimde, sanatta, eğitimde, siyasette, ekonomide farklı çözümlerin öne sürülebildiği bir toplum her gün değişen ve çoğalan sorunları halledebilir. Yeni fikirlerin üretilemediği bir toplum durağanlığa ve gerilemeye mahkumdur.

Mevcut görüşlerin eleştirilebilmesi ve yeni fikirlerin geliştirilebilmesi için sosyal demokrasi kültür hayatının özellikle iki temel alanda çoğulculuğu sağlamak zorundadır. Bu amaçlarla, sosyal demokrat iktidar, eğitim ve iletişim alanında mevcut tekelileri kaldırmak, yeni girişimleri teşvik etmek durumundadır.

Ülkemizde eğitim kurumlarının devlet tekelinde ve tek-tip olmaktan kurtarılması gerekir. Örgün eğitimin her aşamasında devlet okulları yanında özel kuruluşlara, sendikalara, derneklere, vakıflara, belediyelere okul açma olanağı verilmelidir. Bu okullar eğitimin temel ilkeleri ve niteliği ile ilgili olarak uymak zorunda oldukları genel esaslar dışında yönetimleri ve uygulayacakları ders programları konusunda serbest bırakılmalıdır. Eğitimde daha iyiyi ve mükemmeli başarmak için rekabet etmeleri özendirilmelidir. Devlet okullarında eğitim ücretsiz olmalıdır. Devlet ayrıca yetenekli gençler için burs olanaklarını yaygınlaştırmalıdır. Diğer okullar bu konuda uygulayacakları esaslarda özgür kılınmalıdır.

Devlete, vakıflara ve diğer kuruluşlara ait yüksek öğretim kurumlarının tümünün idari, akademik ve mali özerkliğe kavuşturulması gerekir. Üniversitelerin kişiliklerini koruma ve

geliştirme olanaklarına kavuşmaları büyük önem taşır. Devlet üniversitelerinin planlama amaçlı bir merkez kuruluşu ile çalışmalarında eşgüdüm sağlamaları düşünülebilir. Ama üniversitelerimizi bir kışla disiplini altına sokan, akademik özgürlüğü ortadan kaldıran, tüm üniversitelerimizi aynı düzeye «indirmeyi» hedefleyen YÖK düzenine son verilmelidir.

En Önemli Sermaye Bilgi

Çağımızda en önemli sermaye, mali (parasal) sermaye olmaktan çıkmıştır. Bugün en değerli sermaye bilgidir. Bu bakımdan sosyal demokrat bir iktidar, yüksek eğitim ve araştırma alanında devlete ait, tüm çağdaş olanaklarla donatılmış, örnek kurumların geliştirilmesine önyak olmalıdır. Özel araştırma - geliştirme merkezlerinin gelişmesine destek vermelidir. Öte yandan bu en değerli sermayenin topluma mümkün olduğu kadar yaygın bir biçimde dağılması için gerekli önlemleri almalıdır.

Kültür dünyasının diğer temel alanı olan iletişim alanında sosyal demokrasinin öncülük etmesi gereken reform, radyo ve televizyonda devlet tekelinin kaldırılmasıdır. Ülkemizde yazılı basından çok daha güçlü olan radyo ve televizyon üzerinde devlet tekelinin sürmesi, haberleşme ve bilgilendirme özgürlüğü açısından, son derece anti-demokratik bir engel niteliğini taşımaktadır. Uymak zorunda oldukları genel yayın ilkeleri devlet tarafından belirlenmek koşuluyla özel kuruluşlara, sendikalara, derneklere ve vakıflara radyo ve televizyon istasyonları kurma hakkı tanınmalıdır.

Kültür hayatımızın gelişmesi ve okuma alışkanlıklarının yayılması açılarından, satış olanakları sınırlı gaze-

te, dergi ve yayınevlerinin çeşitli devlet sübvansiyonlarıyla desteklenmesi, kültür ve sanat faaliyetlerine devlet desteğinin artırılması sosyal demokrat iktidara düşen başlıca görevler arasında gelir.

Sosyal Demokrasi ve Laiklik

Sosyal demokrasi ülkemizde laikliğin baş savunucusudur. Laikliği, din ve devlet işlerinin ayrılması; farklı din ve mezheplerden tüm yurttaşların tam bir din ve vicdan özgürlüğüne sahip olması şeklinde anlar. Yoksa «din halkın afyonudur» görüşünde değildir. Dinsel inançları, bütün inanışlar gibi saygıyla karşılar. Dinsel inanç sahibi olmak, sosyal demokrat olmaya engel değildir. Özellikle sağcı partilerin sosyal demokrasiyi dine-karşı, en azından dinsel inançlara saygısız bir siyaset olarak gösterme çabaları ülkemizde az etkili olmamıştır. Bu bakımdan, bu çabaların etkisiz kılınması için sosyal demokrasinin din konusundaki tavrının, din özgürlüğüne tam saygılı tutumunun kamuoyu önünde açıklığa kavuşturulması azımsanmayacak bir öneme haizdir. Nüfusunun yüzde doksan dokuz Müslüman olan ülkemizde, Müslümanların ezici çoğunluğunun laik cumhuriyetçi rejimimizi geri dönülmez bir biçimde benimsemişinden kuşku duyulamaz.

Ne var ki, İslamcı ve toplumumuzun din esaslarına göre yönetilmesini talep eden şeriatçı akımların güçlendiği bir siyasal konjonktürde yaşadığımız da bir gerçektir. Böyle bir ortamda sosyal demokrasinin bütün otoriter ve totaliter siyasal akımların karşısında olduğu gibi, ülkemizde bunların belki de demokratik düzen açısından en tehlikelisi olan şeriatçılığın da karşısında olduğunu, bu ko-

nuda tereddüte yer bırakmayacak biçimde vurgulaması önem taşımaktadır.

Yukarıda en genel çizgileriyle ifade edilmeye çalışılan siyaset tarzı, sosyal demokrat harekete geniş seçmen desteğine dayalı, güçlü bir iktidar olma yolunu açabilir. Bugün sosyal demokrasiye oy veren seçmenle-

Prof. Dr.

SELÂHATTİN TUNCER

Türkiye'de Sermaye Piyasası

(Teori - Uygulama)

- Ana Kavramlar • Mali Piyasa
- Para ve Sermaye Piyasaları
- Yasal Düzenleme • Faiz Hadleri • Sermaye Piyasası Kurulu
- Yardımcı ve Aracı Kuruluşlar
- Menkul Kıymetler Borsası • Yatırım ve Finansman Araçları •

Yeni yayımlanan bu eser bankalar, banker kuruluşlar, sigorta şirketleri, sosyal güvenlik kuruluşları, finansman ve kredi işleriyle uğraşan kamu ve özel kuruluşlar, yatırımcılar ve bu alanda çalışan uzman ve öğrenciler için yararlı bir başvuru kitabıdır.

Fiyatı (KDV Dahil) : 2.000.— TL

İsteme Adresi :

İstiklal Caddesi No. 386
Koc-Tuğ Han Kat 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 144 08 80

rin ezici çoğunluğu yanı sıra, «ortadaki» seçmen kitlesinin büyük bölümü de böyle bir siyaseti destekleyecektir.

Sosyal Demokrat Örgüt

Ne var ki, doğru çizilmiş bir siyasi program sosyal demokrat hareket bakımından birinci derecede önemli olmakla birlikte, onu hayata geçirecek bir sosyal demokrat örgüt kurulmaksızın fazla bir değer taşımayacaktır. Ülkemizde sosyal demokrasi, parti faaliyetlerine aktif olarak katılan, aidatını düzenli olarak ödeyen, en az bir milyon üyeli, mali bakımdan ülkenin en güçlü siyasi örgütünü kurma potansiyeline sahiptir.

Ama sosyal demokrasinin siyaset, ekonomi ve kültür alanına ilişkin politikalarının enine boyuna tartışıldığı; bir yanda devletçi-devrimci sol'a, diğer yanda milliyetçi-muhafazakâr sağ'a karşı fikri mücadeleye dayalı kapsamlı bir inşa hareketi olmaksızın sosyal demokrat örgütlenmeyi gerçekleştirmek mümkün değildir.

Seçimden seçime değil, sürekli faaliyet gösteren sosyal demokrat partinin yürüttüğü siyasi eğitim çalışmaları, yayın faaliyetleri, sosyal demokrat programın toplum önünde tartışılması çalışmaları olmaksızın; sosyal demokrat ilkelere bağlı, bunları ülkemiz koşullarına yaratıcı bir biçimde uygulamaya hazır genç ve dinamik bir siyasi kadro ortaya çıkarılamaz.

Sosyal Demokrasi ve Aydınlar

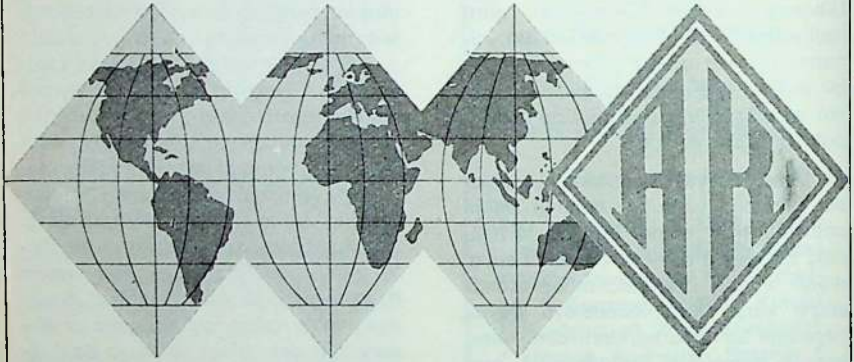
Sosyal demokrat hareketin temsil ettiği ideallere bağlı olan tüm aydınları etrafında toplaması şarttır. Bugün sosyal demokrat harekete siyasetçi, uzman, danışman (vb.) ola-

rak çeşitli şekillerde güç katabilecek binlerce, onbinlerce meslek sahibi aydının sosyal demokrat harekete kuşku ile baktıkları yadsınmaz. Mesleğinde başarılı ve aynı zamanda siyaset yaparak da memleketine yararlı hizmetler yapmak isteyen binlerce aydın, bugün ya sağcı partilere yöneliyor ya da «evinde oturmayı» tercih ediyor. Oysa bu aydınlar seferber edilmeksizin ne sosyal demokrat parti inşa edilebilir ne de sosyal demokrat hareket ülkeyi yönetebileceği konusunda topluma güven verebilir.

Sosyal demokrasi, kuşkusuz «seçkinciliğe» karşıdır. Aydınların siyasal mücadeleye katılmaksızın, salt uzman olmaları nedeniyle sosyal demokrat harekette yönetici görevler yüklenmeleri izin verilmemesi gereken bir durumdur. Ama sosyal demokratların seçkinciliğinin tam zıddı olan bir illette, yani popülizme de; «her şeyin doğrusunu halk bilir», «halkın davasını ancak halkın içinden gelenler savunabilir» şeklindeki yanılığa da düşmemeleri gerekir. Sosyal demokrasinin halkı örgütlemeksizin, halk desteğini sağlamaksızın başarıya ulaşamayacağı doğru olduğu gibi, tarihte halkın sonunda kendi «tepesine binen» otoriter ve totaliter siyasal akımların peşinden gittiği de sık görülmüştür.

Sosyal demokrat hareketin demokrasie dönüş süresi içinde yeniden toparlanmaya çabaladığı bir dönemi yaşıyoruz. Bu dönemde birçok engellerin, olumsuzlukların sosyal demokrasinin önünü tıkadığına kuşku yoktur. Ancak, çağdaş anlamda sosyal demokrat bir hareketin inşa edilmesi şansı mevcuttur. Ne var ki, eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesi için enerjik bir çalışmanın içine girilememesi halinde bu şansın heba olması tehlikesi de yok değildir.

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir. İhracat-İthalat işlemleriniz, döviz-mevduat- kredi hesaplarınız ve tüm bankacılık sorunlarınız için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile sürdürdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

AKBANK

"Güveninizin eseri"

Dış Temsilcilikler NEWYORK FRANKFURT LONDRA ROTTERDAM Ezen, Batı Beylin, Münih, Hamburg, Stuttgart, Hannover

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

HİSSE senedi fiyatlarındaki artış 1986 yılının son ayında da devam etmiş ve Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 32.31 puan artışla yılı 438.99 düzeyinde kapatmıştır (*). Aralık ayı içinde 22 hissenin değeri artarken 18 hissenin değeri de düşme göstermiştir.

Fiyatı yükselen hisseler arasında 7.750 TL'lik (% 34.44) artışla Akçimento, 560 TL'lik (% 12.1) artışla Çelik Halat, 2.545 TL'lik (% 25.6) artışla Çimsa, 3.300 TL'lik (% 34.0) artışla Çukurova Elektrik, 930 TL'lik (% 35.1) artışla Döktaş, 225 TL'lik (% 22.0) artışla Ereğli Demir Çelik, 3.095 TL'lik (% 23.1) artışla Kav, 380 TL'lik (% 32.2) artışla Makina Takım, 450 TL'lik (% 12.2) artışla Olmuksa yer almışlardır.

Diğer taraftan, değer kaybeden hisselerde fiyat düşüşleri küçük ölçülerde olurken, bunların içinde 870 TL'lik (% 27.9) düşüşle Hektaş, 315 TL'lik (% 14.2) düşüşle Lassa dikkati çekmişlerdir.

Aralık ayındaki fiyat artışlarıyla Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi bir yıl öncesinin kapanış değerine oranla % 68.0'lık bir artış göstermiştir. Diğer bir deyişle indeks kapsamındaki hisselerin yıl içinde, değerleri % 68.0 oranında artmıştır. 1986 yılında hisse senetlerinin sağlanmış oldukları verim ayrı bir bölümde incelenmektedir.

Şirket Piyasa Değerleri

Sermaye piyasasıyla ilgili analizlerde kullanılan göstergelerden birisi, şirketlerin piyasa değerleridir. Sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde, şirketler, hisse senetlerinin piyasa değerlerine göre sıralanmakta ve bu sıra şirketlerin itibar göstergesi olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, borsalar da, kote edilmiş hisse senetlerinin toplam değerleri itibarıyla sıralanmakta ve bu sıra da borsa büyüklüklerinin ölçülmesinde çok önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

Kapitalizasyon olarak da ifade edilen şirket piyasa değeri, hisse senedi fiyatlarının şirkete ait hisse sayısı ile çarpılmasıyla bulunmaktadır.

(*) Hisse senedi fiyatları, İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın 26 Aralık 1986 tarihli kapanış fiyatlarıdır.

«Tablo 1»de yer alan şirket piyasa değerleri, büyükten küçüğe doğru sıralandığında; ilk sırada 102.1 milyar TL ile T. İş Bankası yer alırken bunu, 48.0 milyar TL ile Ereğli Demir Çelik, 46.8 milyar TL ile Çukurova Elektrik, 46.1 milyar TL ile Koç Holding ve 41.0 milyar TL ile Arçelik izlemektedir. İlk beş sırayı oluşturan bu şirketlerin arkasından 34.1 milyar TL ile Kordsa, 29.8 milyar TL ile T. Siemens, 25.4 milyar TL ile Good Year, 22.2 milyar TL ile T. Şişe Cam ve 20.5 milyar TL ile Lassa'nın oluşturduğu ikinci beş şirket gelmektedir.

Borsa'nın birinci kesiminde yer alan 40 şirkete ait hisse senetlerinin piyasa değerleri toplamı ise 702.4 milyar TL'ye ulaşmaktadır.

İlk 40 şirketi oluşturan birinci kesim dışında kalan ve Borsa'ya kote edilmiş diğer şirketlere ait hisse senetlerinin de bu hesaplama dahil edilmesiyle bulunacak toplam değer büyük artış gösterecektir. Ancak hisse senetleri Borsa'ya kote edilmiş olan şirketlerin sayısı tam olarak bilinmemekte ve bu sayı bazı şirketlerin Borsa kotundan son zamanlarda çıkarılmasıyla giderek azalmaktadır. Bu arada yıl içinde bu kesimden 31 şirkete ve kot dışından bir şirkete ait hisse Borsa'da işlem görmüştür. Hisseleri işlem görmeyen şirketler için bir değer hesaplamak mümkün olmayacaktır. İşlem görenler için bir hesaplama yapıldığında, toplam piyasa değerinin 1 trilyon TL'yi aşması mümkün olabilecektir.

İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın birinci kesimine dahil şirketlerin hisse senetleri piyasa değeri olan 702.4 milyar TL ve yıl içinde bir kısmı sadece bir defa

TABLO 1
Şirket Ödenmiş Sermaye ve Piyasa Değerleri
(Milyon TL)

Kuruluşun Adı	Ödenmiş Sermaye	Piyasa Değeri	Kuruluşun Adı	Ödenmiş Sermaye	Piyasa Değeri
Akçimento	630	19.057,5	Kav	400	6.598
Anadolu Cam	5.600	8.205,8	Koç Holding	15.000	46.137,5
Arçelik	12.000	41.000	Koç Yatırım	4.000	8.485
Aymar	2.000	3.061	Kordsa	3.750	34.143,8
Bağfaş	4.000	15.401	Koruma Tarım	2.250	6.232,5
Bolu Çimento	1.500	12.450	Lassa	10.800	20.520
Çelik Halat	2.700	13.824	Makina Takım	1.500	2.340
Çimsa	1.440	18.000	Metaş	6.000	3.450
Çukurova Elektrik	3.600	46.800	Nasaş	6.000	7.620
Döktaş	1.800	6.444	Olmuksa	5.000	14.550
Eczacıbaşı Yatırım	1.200	1.332	Otosan	15.000	14.250
Ege Biracılık	4.200	4.683	Polylen	900	5.850
Ege Gübre	2.400	6.560	Rabak	6.000	9.500
Ereğli Demir-Çelik	38.400	48.000	Sarkuysan	2.625	9.161,3
Good Year	977	25.402	Sifaş	1.560	13.728
Gübre Fabrikaları	4.900	8.280	Türk Demir Dökürn	6.720	18.602,5
Güney Biracılık	4.200	4.536	Türk Siemens	3.500	29.800
Hektaş	2.700	4.146	Türkiye İş Bankası	30.000	102.159
İzmir Demir-Çelik	11.000	14.885,4	T. Şişe ve Cam	17.000	22.185
İzocam	2.500	7.192,5			
Kartonsan	7.500	17.850	Toplam	253.252	702.427

işlem görmüş olan 31 şirketin hisse senetleri piyasa değeriyle ulaşılabilecek tutarı olan yaklaşık 1 trilyon TL, dolar üzerinden ifade edildiğinde sırayla 910 milyon dolar ve 1.3 milyar doları bulacaktır. Bu tutarın bazı gelişmekte olan ülkelere ait değerlerle karşılaştırılması halinde çok düşük boyutlarda kalacağı görülmektedir (Tablo II). Bu tabloya 2.2 trilyon dolarlık bir değere sahip olan A.B.D. ile gelişmiş ülkelerin dahil edilmesi, aradaki farkı daha da açacaktır.

TABLO II
Çeşitli Ülkelerde Piyasa Büyüklüğü
(Şirket Piyasa Değeri - Milyar Dolar)

Ülke	Piyasa Değeri	Ülke	Piyasa Değeri
Brezilya	42.9	Şili	2.0
Malezya	20.0	Tayland	1.8
Hindistan	15.0	Arjantin	1.4
Tayvan	10.4	Pakistan	1.4
Güney Kore	7.4	Kolombiya	1.0
Meksika	4.2	Filipinler	0.9
Ürdün	2.8	Zimbavve	0.4
Nijerya	2.6		

1986'da Borsa İşlemleri

1986 yılı içinde Borsa'da toplam 8.6 milyar TL tutarında hisse senedi işlem görmüştür. Bu arada hisse senedi dışında 67.3 milyar TL'lik özel sektör tahvili, 59.1 milyar TL'lik gelir ortaklığı senedi ve 939.2 milyar TL'lik devlet tahvili ile Hazine bonusu da Borsa'nın diğer pazarlarında Borsa işlemlerine dahil edilmişlerdir. Bu bilgiler aylar itibariyle, «Tablo III»de verilmektedir.

TABLO III
1986 Yılında Borsa'da Yapılan İşlemler
(Milyon TL)

Aylar	Hisse Senedi	Özel Sektör Tahvili	Gelir Ortaklığı Senedi	Hazine Bonusu ve Devlet Tahvili
Ocak	359	223	—	—
Şubat	694	150	—	—
Mart	610	411	—	—
Nisan	485	979	—	—
Mayıs	408	3.627	100	55.233
Haziran	635	5.281	349	63.070
Temmuz	778	6.268	20.859	102.239
Ağustos	553	4.270	5.597	105.938
Eylül	719	9.432	23.777	175.565
Ekim	880	9.628	4.068	124.798
Kasım	982	11.168	2.973	148.055
Aralık (*)	1.493	15.844	1.342	164.261
Toplam	8.596	67.281	59.066	939.159

(*) 26 Aralık 1986 tarihi itibariyle

Sermaye Artırımları

Son yıllarda hızlı tempoda devam eden sermaye artırımları 1986 yılı içinde de bu hızını devam ettirmiştir. Enflasyonun fon ihtiyacını artırmaması, nakit karşılığı (bedelli) sermaye artırımını gerekli kılarken, yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye eklenmesi ile yapılan bedelsiz artırımlar da önemli boyutlara ulaşmıştır. 1986 yılı içinde 19 şirket sermaye artırımına gitmişler, bunlardan sadece biri bedelli, bir diğeri sadece bedelsiz ve geride kalan 17 şirket hem bedelli, hem bedelsiz artırıma gitmişlerdir.

Yılbaşında ilk 40 şirkete ait ödenmiş sermaye toplamı 206.5 milyar TL iken, 26.1 milyar TL'lik kısmı bedelli ve 22.1 milyar TL'lik kısmı bedelsiz olmak üzere toplam 48.2 milyar TL'lik sermaye artırımını ile 254.7 milyar TL'ye yükseltmiştir.

1986 Yılında Çeşitli Yatırımların Verimleri

1986 yılının ilk günlerinde değişik menkul değerlere yatırım yapan bir kimse, bir yıllık süre içinde farklı verim oranlarıyla karşılaşmış olacaktır. «Tablo IV»de bankada veya elde tutulması durumunda çeşitli dövizler, özel sektör ve kamu tahvilleri ile Hazine bonusu, çeşitli vadeli banka mevduatı ve hisse senedi verimleri yer almaktadır.

Bu tabloda yer alan bir yıldan kısa vadeli menkul değerlerin verimleri, vade sonlarında o anki koşullarla yenilenmeleri durumu dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloda görüldüğü gibi en yüksek verimi % 104.5 ile hisse senetleri sağlamış olmaktadır. Bunu İsviçre Fransı ve Alman Markı gibi dövizler, Köprü gelir ortaklığı senetleri ve altın izlemektedir.

Hisse senetleri için bulunan % 104.5 oranındaki verim, yılbaşında 36 hisse senedinden birer adet olarak bir portföy oluşturan ve sermaye artırımlarına katı-

TABLE IV
1986 Yılında Çeşitli Yatırımların Verimleri

Yatırım	Verim	Yatırım	Verim
Hisse Senedi		Banka Mevduatı	
36 Hisse Portföyü	104.5	1 Yıl Vadeli	46.6
Medyan Verimi	81.3	6 Ay Vadeli	42.3
Özel Sektör Tahvili	55.0	3 Ay Vadeli	41.0
Devlet Tahvili		Döviz	
1 Yıl Vadeli	54.1	D. Mark (Evde)	65.4
6 Ay Vadeli	56.44	D. Mark (Bankada)	74.5
Gelir Ortaklığı Senedi		Dolar (Evde)	31.9
1. Köprü Senedi A	69.4	Dolar (Bankada)	41.1
1. Köprü Senedi B	61.7	İsviçre Fransı (Evde)	66.9
2. Köprü Senedi (3 yıl)	55.2	İsviçre Fransı (Bankada)	74.4
2. Köprü Senedi (3 yıl)	50.4	Altın	
		Cumhuriyet	62.7
		Külçe	56.6

lan kimsenin, hisse senetlerinin prim yapması ile elde edeceği kâr payları sonucunda ulaşacağı verimdir. Hisse senedi verimi için bir gösterge de, hisselerin verimlerine göre sıralanması halinde en ortadaki değer, diğer bir deyişle Medyan verim olan % 81.3 oranındaki verimdir.

1986 Yılında Hisse Senedi Verimi

Yılın ilk günlerinde işlem görmemiş olan Bolu Çimento, Good Year, Polylen ve Sifaş dışında kalan 36 hissenin verimi «Tablo V»de verilmektedir. Bu verimler, şirketlerin bedelli ve bedelsiz sermaye artırımları gözönünde bulundurularak hazırlanmıştır. Verimin bulunmasında şu formül kullanılmıştır.

$$r = \frac{(n_e \times P_{te}) + (n_v \times P_{tv}) - P_{t-1} - S + D}{P_{t-1}}$$

Burada r, hisse senedini elde tutma verimini; n_e , sermaye artırımını sonrasında eski hisse sayısını; P_{te} , yıl sonunda eski hisse fiyatını; n_v , artırım sonrasında yeni hisse sayısını; P_{tv} , yıl sonunda yeni hisse fiyatını; P_{t-1} , yıl başında hisse fiyatını; S, sermaye artırımında bedelli alınan hisse için ödenen tutarı; D, yıl içinde elde edilen kârpayını göstermektedir.

Genel olarak, bedelsiz alınan hisseler eski hisse kabul edilmektedir. Bu model yardımıyla Çelik Halat'ın verimini şöyle hesaplayabiliriz.

Yılbaşında sermayesi 1.080 milyon TL olan Çelik Halat, bunu yıl içinde % 100 bedelsiz ve % 50 bedelli artırım ile 2.700 milyon TL'ye yükseltmiş ve 1.000 TL

TABLO V
1986 Yılında Hisse Senedi Verimi

Kuruluşun Adı	Verim (%)	Kuruluşun Adı	Verim (%)
Akçimento	137.4	Kartonsan	80.6
Anadolu Cam	65.9	Kav	82.0
Arçelik	184.8	Koç Holding	69.0
Aymar	28.4	Koç Yatırım	135.8
Bağfaş	148.6	Kordsa	103.6
Çelik Halat	131.0	Koruma Tarım	152.8
Çimsa	327.7	Lassa	30.3
Çukurova Elektrik	350.3	Makina Takım	183.6
Döktaş	51.1	Metaş	-29.9
Eczacıbaşı Yatırım	28.2	Nasaş	17.1
Ege Biracılık	5.0	Olmuksa	176.4
Ege Gübre	71.9	Otosan	-7.9
Ereğli Demir-Çelik	76.3	Rabak	147.9
Gübre Fabrikaları	57.1	Sarkuysan	162.7
Güney Biracılık	15.0	Türk Demir Döküm	275.6
Hektaş	-43.2	Türk Siemens	105.2
İzmir Demir-Çelik	86.3	Türkiye İş Bankası	163.6
İzocam	68.2	Türkiye Şişe ve Cam	24.4
Aritmetik Ortalama	101.7	Medyan	81.3

kârpayı dağıtmıştı. Yılbaşında 5.800 TL'ye bir hisse almış olan kimsenin, yıl sonunda biri bedelsiz verilen iki eski hissesi ve bedelli alınan yarım yeni hissesi bulunmaktadır. Yıl sonunda eski hisse 5.200 ve yeni hisse 5.000 TL ettiğine göre, Çelik Halat'ın verimi;

$$r = \frac{2 \times 5.200 + 0.5 \times 5.000 - 5.800 - 500 + 1.000}{5.800}$$

$r = \% 131.0$ olmaktadır.

Bu esas üzerinden hesaplanan hisse senetleri verimi «Tablo V»de verilmektedir. Görüldüğü gibi en yüksek verime % 350.3 ile Çukurova Elektrik sahip olmakta ve bunu % 327.7 ile Çimsa ve % 275.6 ile T. Demir Döküm izlemektedir. 16 hisse % 100'ün üzerinde verim sağlamış iken üç hisse (Hektaş, Metaş ve Otosan) negatif verime sahip bulunmaktadır.

Çeşitli Ülkelerde Hisse Senedi Fiyat Artışları

1986 yılında dünyanın çeşitli ülkelerinde hisse senedi borsaları altın bir yıl daha geçirmişlerdir. Bütün borsalarda hisse fiyatları artmış ve bunların göstergesi olan endeksler yükselmiştir. Bu arada, doların hızlı değer kaybı, ülkelerin hisse senedi başarılarını etkilemiş ve fiyatlardaki artışın yerel para birimi ile dolar üzerinden değerlendirilmesinde büyük farklılıklara yol açmıştır.

Yerel para birimi ile ifade edilen hisse fiyat artışlarında İspanya % 103.6 ile ilk sırada yer alırken; Fransa % 55.6 ile, İtalya % 49.2 ve Japonya % 44.7 ile bunu izlemişlerdir. Diğer taraftan artışın dolar ile ifade edilmesi halinde İspanya % 130.5 ile tekrar ilk sırada yer alırken; İtalya % 78.2 ile, Japonya % 76.9 ve Fransa % 76.5 ile tekrar ilk dörde girmişlerdir.

«Tablo VI»da yer alan 16 ülkeye ait fiyat artışları içinde yerel para ile Medyan değer % 38.7 ve dolar ile Medyan değer ise % 44.6 olmuştur.

TABLO VI

1986 Yılında Dünya Borsalarında Hisse Senedi Fiyatlarında Artışlar (%) (*)

Ülke	Yerel		Ülke	Yerel	
	Para Birimi	Dolar		Para Birimi	Dolar
	Üzerinden	Üzerinden		Üzerinden	Üzerinden
İspanya	103.6	130.5	Belçika	38.1	64.5
Fransa	55.6	76.5	Güney Afrika	29.6	49.8
İtalya	49.2	78.2	A.B.D.	25.2	25.2
Japonya	44.7	76.9	İngiltere	13.1	11.9
Avustralya	44.1	40.2	Hollanda	10.4	33.4
Singapur	42.0	36.2	Almanya	5.2	27.5
İsvec	40.7	53.2	Kanada	4.5	5.9
Hong Kong	39.3	39.4	İsviçre	0.2	21.1

(*) The Economist, 20 Aralık 1986, s. 144.

Ülkemizde hisse senedi fiyat artışlarında artış oranı olarak karşımıza çıkan % 68.0'lık oran, Tablo'da yer alan ülkeler içinde yerel para birimi üzerinden İspanya hariç diğerlerinin hepsini geride bırakırken, dolar üzerinden hesaplandığında % 27.4'e düşmektedir.

Geçen yılın sonunda 261.35 puan olan Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 1986 yılında % 68.0 oranında bir artış göstermiş olup, bu artış, hisse fiyatlarının prim yapmasını yansıtmaktadır. Bu oran TL'nin yıl içinde dolar karşısında % 31.9 oranında değer kaybı dikkate alındığında % 27.4'e düşmektedir.

Türkiye için dolar üzerinden bulunan % 27.4 dar anlamda verim oranı, İngiltere ve İsviçre'yi geride bırakırken, Almanya ile A.B.D. düzeylerinde bulunmaktadır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

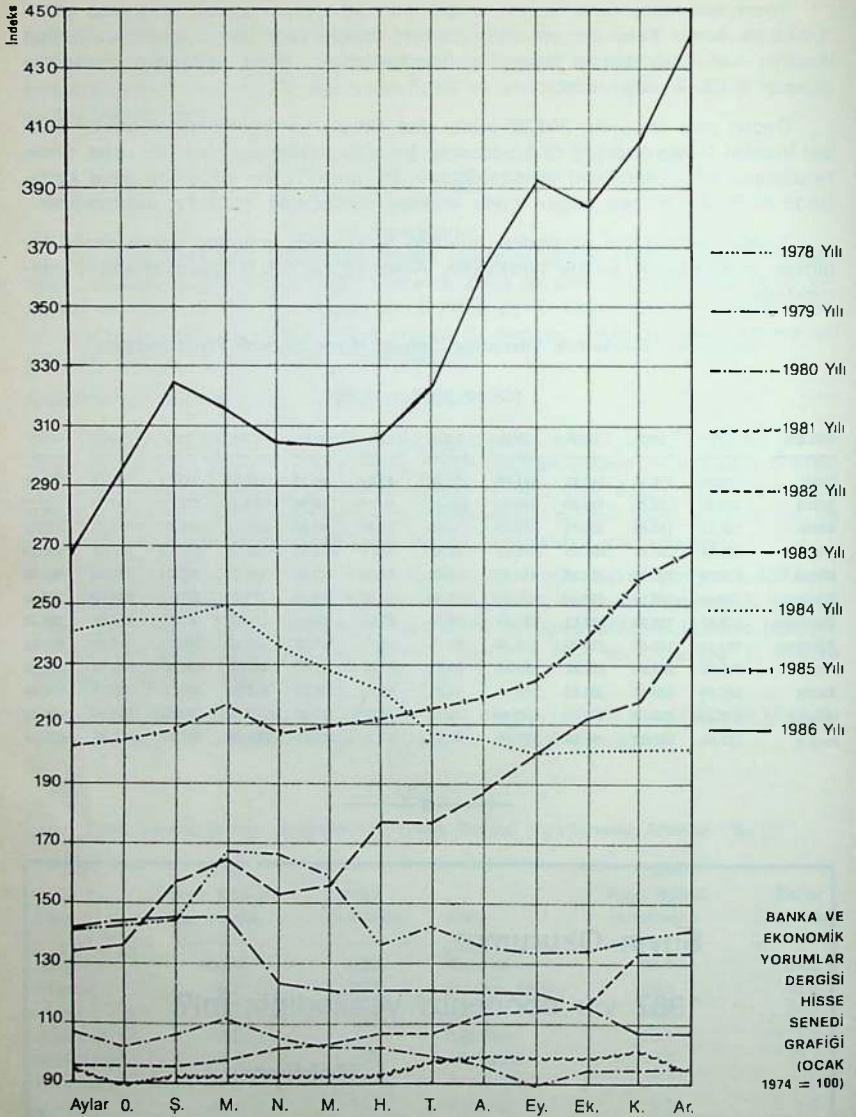
(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Ocak	118.85	118.91	142.21	144.23	101.78	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38
Şubat	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77	207.73	325.71
Mart	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36
Nisan	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68
Mayıs	118.00	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85
Haziran	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66
Temmuz	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22
Ağustos	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80
Eylül	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62
Ekim	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48
Kasım	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68
Aralık	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99

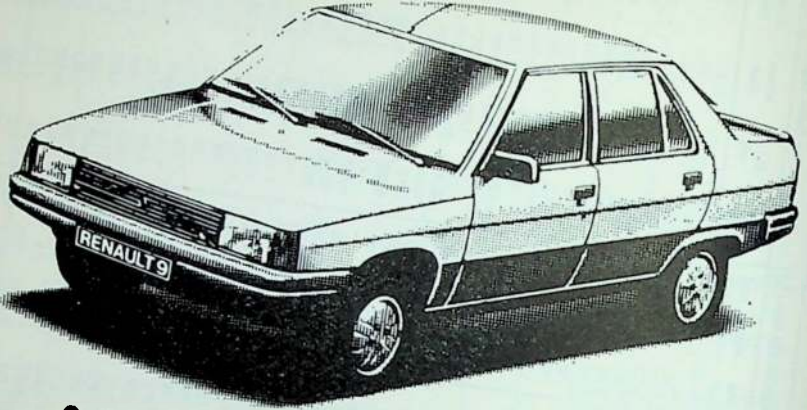
Sayın Okurumuz,

1987 yılı abonenzini yenilediniz mi?

Bekliyoruz...

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Tökm Yılı Kârı			Değişim Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)		
				1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1983 (Milyon TL)	1984 (Net)	1985 (Net)	1983 (Net)	1984 (Net)	1985 (Net)	1983 (Net)	Ekim 1985
1	AKÇİMENTO	—	630	533,8	2.590	180	50	180	20	9.400	22.000	22.500	30.250
2	ANADOLU CAM	5.600	5.600	1.008,5	1.243	733	50	29	100	1.450	2.100	1.800	1.485
3	ARCELİK	16.000	12.000	4.440,3	9.467	792,8	40	53	10,4	1.750	3.200	3.265	3.475
4	AYMAR	5.000	2.000	746,9	1.045	22,9	95	27	5	1.600	1.550	1.635	1.550
5	BAGFAŞ	—	4.000	3.505,5	5.597	2.623	60	50	75	1.700	3.625	3.700	3.950
6	BOLU CEMENTO	—	1.500	1.290	2.121	200	541	56,81	84	—	4.503	5.465	8.300
7	CELİK HALAT	5.400	2.700	1.770,4	1.857	1.211	60	100	100	6.000	4.690	4.640	5.200
8	CİMSA	—	1.440	423,3	3.077	710	17,2	76	145	3.000	8.520	9.955	12.500
9	CUKUROVA ELEKTRİK	15.000	3.600	3.256,6	17.392	1.228	130	150	105	3.200	3.470	2.650	3.580
10	DOKTAS	1.800	1.800	1.335,2	511	1.575,6	40	25	120	3.500	1.200	1.200	1.110
11	EGZARBAŞI YATIRIM	3.000	1.200	275,4	378	339	32,4	30	4	1.150	1.180	1.350	1.115
12	EGE BIRACILIK	4.200	4.200	1.059	227	1.217	30	4	50	1.000	1.100	1.350	1.115
13	EGE GÜBRE	—	2.400	1.231,5	2.113	1.209	—	71	40	3.500	5.850	5.900	5.700
14	EREGLI DEMİR ÇELİK	40.000	38.400	15.320	28.531	—	11	16	250	—	1.025	1.025	1.250
15	GOOD YEAR	—	977	2.421,4	3.619	1.458	250	820	150	12.000	28.000	26.500	26.000
16	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	4.900	1.970	1.720	—	70	65	60	4.000	4.850	4.875	4.700
17	GÜNEY BIRACILIK	4.200	4.200	604	185	646	30	4	50	1.000	1.150	1.310	1.080
18	HEKTAŞ	—	2.700	1.305,1	501	1.086	241,3	68	140	4.800	2.660	2.600	1.830
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	15.000	11.000	1.083	2.247	—	242	42	—	—	1.300	1.375	1.450
20	İZOCAM	3.000	2.500	765,3	2.425	656	96	126,5	60	3.800	3.920	3.450	2.995
21	KARTONSAN	9.000	7.500	2.879,4	2.621	1.173	56	30	110	1.700	2.890	3.145	2.500
22	KAV	—	400	507,4	787	618	110	170	300	8.000	13.700	13.400	18.495
23	KOC HOLDİNG	25.000	15.000	3.015	6.430	2.398	42,5	38	150	2.500	3.900	3.245	3.150
24	KOC YATIRIM	5.000	4.000	807,2	1.559	558	56	39	50	1.200	1.850	2.260	2.150
25	KORDSA	—	3.750	4.340,7	6.973	3.112	50	67	260	5.200	8.450	9.950	9.105
26	KORUMA TARIM	2.250	2.250	922,5	69	1.173	32,5	1,08	80	1.250	1.900	2.270	2.770
27	LASSA	—	10.800	4.466	7.355	1.589	20	25	20	1.600	1.950	2.215	1.900
28	MAKİNA TAKİM	3.000	—	11,4	100	96	—	—	15	1.100	1.210	1.180	1.580
29	METAŞ	15.000	6.000	1.087	2.644	376	3,2	—	—	800	575	575	575
30	NASAŞ	10.000	6.000	1.294	1.013	634	25	13,5	25	1.150	1.400	1.400	1.270
31	OLMUKSA	—	5.000	983,9	2.500	zorar	90	41	—	2.250	4.100	3.700	4.150
32	OTUSAN	20.000	15.000	—	zorar	625	—	—	4	550	950	1.165	875
33	POLYLEN	—	900	636,2	516	945	40	50	200	7.000	5.000	5.000	6.500
34	RABAK	6.000	6.000	873	1.633	815	30	40	50	1.300	2.640	2.570	1.710
35	SARKUYSAN	5.000	2.625	286	2.134	1.006	20	45	100	1.700	3.000	3.000	3.480
36	SİFAŞ	—	1.560	1.192,1	1.609	1.227	85	130	250	9.200	12.000	8.000	8.800
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15.000	6.400	869,8	4.086	819	13,5	37,5	—	950	2.475	2.645	2.850
38	TÜRK SİYEMENS	—	3.500	—	3.545	1.870	105,5	120,5	160	11.500	8.300	8.205	8.900
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30.000	23.559	32.270	—	—	—	34,5	—	2.445	2.400	2.950
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	30.000	17.000	2.095,6	1.902	850	12,5	9	54	1.050	1.125	1.200	1.305

**DÜNYACA
ÜN LÜ
BİR YILDIZ
RENAULT 9**

RENAULT-MAİS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

ÖZELLEŞTİRME PROGRAMININ TEKNİK YÖNLERİ

— İngiltere Örneği —

DOÇ. DR. MERAL TEZER

İNGİLTERE'de 1979 yılında iktidara gelen Muhafazakâr Hükümet tarafından benimsenen özelleştirme programı, kamu sektörünün hacmini küçültmek, ekonomide rekabetçi piyasa koşullarını egemen kılmak, Hazine'ye kaynak sağlamak, kamu sektörünün finansman açığını azaltmak, pay senedi sahipliğini yaygınlaştırmak gibi amaçlara yöneliktir.

Özelleştirme, uygulamada genellikle bir kamu iktisadi teşebbüsünün tüm olarak ya da bağlı kuruluşları ve iştirakleri itibarıyla özel sektöre devrini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu devir işlemi, çoğu kez özelleştirilecek kuruluşun pay senetlerinin en az % 50'sinin, gerekli yasal düzenlemelerden sonra, halka ve çalışanlara satışı yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Kimi kez iki ya da üç yıl alabilen ve uzun ve karmaşık çalışmaları ge-

rektiren özelleştirme işlemi başlıca üç kısma ayrılabilir. Önce, özelleştirmeye aday kuruluşlar; devlete, tüketicilere, vergi ödeyenlere, çalışanlara, tasarruf sahiplerine ve genel olarak ülke ekonomisine; parasal kaynak, üretim, kalite ve maliyet açılarından sağlanacak yararlar ölçü alınarak belirlenmeye çalışılır⁽¹⁾. Parlamentodan gerekli yasal düzenlemeler için yetki alınır. İkinci olarak, kuruluşu 1948 tarihli Şirketler Kanunu'na uygun bir sermaye şirketi özelliği verilir ve örgüt yapısı gerekli düzenlemelerle özel sektörde başarılı bir şekilde çalışmaya uygun duruma getirilir⁽²⁾. Üçüncü olarak da, pay senetleri için Hazine açısından en uygun olabilecek bir fiyat belirlenmeye caba gösterilerek satış işlemleri yerine getirilir. Satış işlemleri aşamasında, şirket ve faaliyetbulduğu ekonomik alana ilişkin bilgi veren bir «satış prospektüsü»nün hazırlanması ve uygun bir satış yönteminin belirlenmesi en önemli konuları oluşturmaktadır.

Satış Prospektüleri

Pay senetlerinin halka satışı yöntemi izlenirken ayrıntılı bir prospektüsün hazırlanması zorunlu olmaktadır. Bu prospektüslerde yer alan başlıca bilgiler şunlardır:

(1) Michael Beesley and Stephen Littlechild; «Privatization : Principles, Problems and Priorities», Lloyds Bank Review, July 1983, No. 149, s. 2.

(2) İngiltere'de KİT'ler genellikle devletin mülkiyeti ve mali ve ekonomik denetimi altında kurulmuş tüzel kişilerdir. Şirketler hukukuna bağlı sermaye şirketleri şeklinde kurulmamış olduklarından, özelleştirmeden önce statülerinin bu yönde değiştirilmesi gerekmektedir.

- İşletmenin kuruluş amaçları, faaliyet alanı, aktif ve pasif yapısı;
- Geçmiş bir kaç yıla ilişkin kârlılık ve verimlilik rakamları, bu konuda gelecek yıllara ilişkin beklentiler;
- Kuruluşun faaliyette bulunduğu sanayi dalının yapısı, özellikle de rekabet koşulları, faaliyetlerin ve fiyatların devletin düzenlemelerine konu olup olmadığı;
- Pay senetlerinin çıkarılma tarihi dahil özelleştirme programının zamanlaması, çalışanlara ve küçük tasarruflulara yapılacak ayrıcalıklı pay senedi satış programları;
- Devletin gelecekte sermaye içindeki payı gibi konularda yeterince açıklama yapılır⁽³⁾.

Kuruluşa ilişkin bilgilerin, pay senetlerinin satışından önce çıkarılması gereken prospektüslerde doğru ve uygun bir şekilde yansıtılması uzun hazırlık çalışmalarından sonra mümkün olabilmektedir. Özellikle, geçmişe ilişkin kârlılık göstergelerinin yeterliliği başarılı bir satışın ön koşulları arasında bulunmaktadır.

Satış Yöntemleri

Özelleştirme işlemlerinde kullanılan satış yöntemleri; (1) halka satış, (2) çalışanlara ya da yöneticilere satış ve (3) doğrudan veya özel satış yöntemleridir.

Satışlarda, (1) sabit fiyatlı ihraç ve (2) minimum fiyat üzerinden arttırma yoluyla ihraç yöntemleri izlenmektedir. İlkinde, pay senedi satış fiyatı,

satışın gerçekleşeceği tarihten birkaç gün önce satıcı ve ticari bankalar konsorsiyumu şeklindeki bir danışmanlar grubu tarafından kararlaştırılır. İkincisinde ise, minimum bir fiyat belirlenir bu fiyattan ya da onun üzerinden gerçekleşen teklifler dikkate alınır⁽⁴⁾.

İngiltere'de genel kanı, arttırma yönteminin küçük yatırımcı açısından daha karmaşık ve belirsiz olduğudur. Arttırma yönteminde kişisel yatırımcılar hangi fiyattan pay senedi için başvuruda bulunacağına karar vermede güçlük çekerler. Sabit fiyatlı bir satışta ise, satışın çekiciliğini değerlendirmek daha kolaydır. Arttırma yöntemi, satışın çalışanlara elverişli koşullarla yapılmasını örgütlenme açısından da güçtür. Dolayısıyla, kişilerin pay senedi sahipliğini yaygınlaştırma amacı bakımından bu yöntem elverişli olmamaktadır.

Öte yandan, ilginin fazla olacağı beklenen küçük hacimli satışlarda ya da pay senetleri piyasada daha önce işlem görmemiş ve benzer bir özel şirketin de bulunmadığı alanlarda çalışan kamu kuruluşlarının ihraçlarında arttırma yönteminin daha yararlı olacağı beklenabilmektedir. Çünkü bu koşullarda sabit bir fiyat belirlemek oldukça güçtür.

Çalışanlara ve küçük tasarruf sahiplerine yapılan satışlarda, belli bir miktarda pay senedinin bedelsiz olarak devredilmesi, bu miktarın üzerinde satın alınan her pay senedi için belli sayıdaki pay senedinin karşılıksız verilmesi, yine belli bir miktarı aşan pay senedi alımlarında satış fi-

(4) R. Buckland and E. W. Davis; «Privatisation Techniques and PSBR», Fiscal Studies, V. 5. No. 3, August 1984, s. 47.

(3) Michael Beesley and Stephen Littlechild; a.g.m., s. 3.

yatı üzerinden iskonto yapılması tanımlanan başlıca teşviklerdir.

Hükümet olabildiğince halka satıştan yanadır. Çünkü bu yöntemin iyi belirlenmiş kuralları vardır ve pay senedi sahipliğinin yaygınlaştırılmasını teşvik amacıyla da tutarlı olmaktadır. Ancak halka açık satışlarda bilgi gereksinmesi çok fazladır. Genellikle kamuya satış, eğer işletmenin geçmişe ilişkin kârlılık düzeyi yeterli ve geleceğe ilişkin gelir tahminlerinde de belirsizlik ya da risk söz konusu değilse uygun olmaktadır. Öte yandan, bir bağlı şirketin ya da bir kuruluşun yalnızca bir kısmının satışı düşünülüyorsa, geçmişe ilişkin yeterli kârlılık ve verimlilik kayıtları yoksa ya da geçmişte zarar edilmiş veya ancak düşük bir kârlılık gerçekleştirilebilmişse, özel satış ya da çalışanlara satış yöntemi tercih edilmektedir.

Satış Fiyatı

İngiltere'de özelleştirmelerde pay senedi satışları genellikle sabit fiyatlar üzerinden yapıldığından, uygun bir satış fiyatı belirlemek önemli bir konudur. Arttırma yoluyla ihraçlarda bile, çoğu kez piyasa değerine uygun olacak minimum bir fiyat belirlemeye çalışılır.

Sabit fiyatlı satışlarda genellikle benimsenen yaklaşım, fiyatı, ihracın yapıldığı yıla ilişkin uygun bir «Fiyat/Gelir» oranına dayandırmaktır. Eğer pay senetleri borsada işlem gören benzer şirketler varsa, genellikle bu şirketlerin oranları incelenerek uygun bir «Fiyat/Gelir» oranı tahmin edilebilmektedir. Eğer benzer bir özel şirket yoksa yapılan tahmin bir ölçüde objektiflikten uzaklaşmaktadır. «Fiyat/Gelir» oranının seçimini etkileyen

başlıca öteki faktörler mali piyasaların beklenen durumu, ihracın büyüklüğü ve hükümetin daha geniş bir pay senedi sahipliğini teşvik etme amacıdır. Pay senedi ihraçlarında fiyat genellikle beklenen piyasa değerinin % 5 - 10 altında belirlenmiştir.

Piyananın Alım Gücü

Pay senedi ihraçlarında olası piyasa kapasitesi; (1) emeklilik fonları ve sigorta şirketleri gibi mali kurumlar, (2) özel tasarruflular, (3) kuruluştaki çalışanlar ve (4) dış sermaye piyasalarıdır.

Birçok satışlarda mali kurumlar hisselerin büyük kısmını ele geçirmiştir. Bu nedenle, büyük bir pay senedi ihraçında öncelikle mali kurumların nakit kaynakları toplamı belirlenmeye çalışılır. Bu belirleme borsa komisyoncuları ve satışı gerçekleştiren ticari bankalar tarafından yapılmaktadır.

Büyük bir pay senedi ihraçında piyananın sınırlı alım gücü nedeniyle satışların, British Telecom (BT) örneğinde olduğu gibi, bir yıldan daha uzun bir süreye dağıtılması ve yabancı piyasalarda da yapılması gerekli olmaktadır.

Satış İşlemlerinin Örgütlenmesi

Özelleştirme politikasının eşgüdümünde önderlik görevi 1979 yılında Hazine'ye verilmiştir. Millileştirilmiş Kuruluşlar denilen KİT'lere yapılan kamu harcamalarının kontrolüne ilişkin geleneksel rolüyle Hazine'nin böyle bir görev üstlenmesinin doğal olduğu söylenebilir. Hazine'nin bu rolünü özelleştirme programını yönetme yerine eşgüdümleme şeklinde nitelendirmek daha doğrudur. Öte yandan, bu görev 1979 yılında Sanayi Bakan-

lığı'na şimdiki adıyla Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na da verilmiş olabilir. Çünkü hem Hükümetin genel olarak sanayi politikasını yürütmektedir, hem de kamu kuruluşlarının bağlı olduğu en önemli Bakanlık durumundadır. 1983 yılında Ticaret Bakanlığıyla birleşmesi ve rekabet politikasının sorumluluğunu da üstlenmesi böyle bir düzenlemeyi daha da makul gösterirdi. Ancak, önderlik görevi resmen verilmemiş olsa bile, 1979'dan beri kendi Bakanlığına ilişkin özelleştirmelerde yoğunlaşmak üzere politikanın yürütülmesinde önemli bir rol oynamış ve öteki Bakanlıklara da ilgili konularda uzmanlık görevinde bulunmuştur⁽⁵⁾.

Öte yandan, ilgili Bakanlık, özelleştirilecek kuruluş hakkında Hükümete en çok bilgi sağlayan kaynak durumundadır.

Pay senetlerinin Hazine için mümkün olan en uygun bir fiyatla satılması işlemlerinin nasıl örgütleneceği konusunda ticaret bankaları ve öteki aracı kuruluşlar Hükümete ve Bakanlıklara danışmanlık yapmaktadırlar⁽⁶⁾.

Kuruluşların seçiminden satış işlemlerinin örgütlenmesine kadar her aşamada gerektiğinde uzmanların görüşüne başvurulmaktadır.

Satışlara ilişkin maliyet unsurları, esas olarak, bankalara, borsa komisyoncularına, muhasebeci ve reklamcılara ödenen ücret ve komisyonlardan oluşmaktadır. Ayrıca pay senetleri pi-

yasa değerinin altında satıldığı takdirde iskonto tutarı da toplam maliyet içinde dikkate alınmaktadır⁽⁷⁾.

Özelleştirme Programının Uygulama Sonuçları

a. Şimdiye kadarki özelleştirme çalışmaları büyük ölçüde İngiltere'deki pay senedi satışlarında geleneksel ihraç şekli olan sabit fiyatlı ihraç yoluyla yapılmış, uygulama bu yöntemle hızlandırılmıştır.

Hükümet arttırma yöntemi ile yapılan satışları ise çoğu kez daha önce gerekenden düşük ya da yüksek bir fiyat belirlenerek yapılan sabit fiyatlı bir ihracın olumsuz sonuçlarına karşı tepkileri gidermek için kullanmıştır. Örneğin, kimya alanında çalışan Amersham International'ın Şubat 1982 yılındaki sabit fiyatlı satışları belirlenen fiyatın oldukça üstünde gerçekleşmiş ve pay senetlerinin değer artışı 20 katını aşmıştır.

Bu durum, pay senetleri fiyatlarının, kuruluşun aktif değerlerini gerçekte olduğunun çok altında yansıtacak düzeyde belirlendiği yolunda Hükümete yöneltilen şiddetli eleştirilere konu oldu. Büyük ölçüde bu eleştirilerin etkisiyle, daha sonra 1982 Kasımındaki Britoil'in özelleştirilmesinde arttırma yöntemi uygulandı. Ancak, Britoil'in pay senedi ihracı petrol sanayiinde olumsuz piyasa koşullarının sürdüğü bir sırada yapılmış ve pay senetlerinin yalnızca % 35'i minimum fiyattan işlem görebilmiş, % 65'i ise aracılardan elinde kalmıştır. Pay senetlerinden kısa bir süre içindeki değer azalışı % 20'den daha yüksek oranda olmuştur. Bu sonuç, kısmen minimum fiyatın çok yüksek düzeyde belirlenmesinden ve satış yönteminin özellikle küçük yatırımcı için çekici ol-

(5) David Steel and D. Heald; «Privatising Public Enterprises: Options and Dilemmas», London, Royal Institute of Public Administration, 1984, s. 45.

(6) A. k., s. 46.

(7) R. Buckland and E. W. Davis, a.g.m., s. 45.

mayışından kaynaklanmıştı. Daha sonra bu yöntemle yapılan tekliflerde, genellikle Britoil'deki kadar büyük olmamakla birlikte pay senetlerinin aracılarda kalması durumu ile karşılaşıldı. Cable and Wireless'ın % 25 oranındaki pay senedi ikinci turda bu yöntemle satıldığında yatırımcıların yeterince ilgisi çekilemedi ve pay senetlerinin yalnızca % 70'i satıldı. Enterprise Oil'in arttırma yönteminde de Britoil'deki başarısızlık tekrarlandı ve pay senetlerinin % 73'ü satılabildi⁽⁸⁾.

Aracıların genellikle başlıca alıcılar olması ve bu nedenle fiyat arttırma aşamasında canlı bir piyasa oluşturmaktan kaçınmaları da başarısızlık üzerinde önemli bir etken olmuştur.

Toplam hâsılat içinde sabit fiyatlı ihracıların ve minimum fiyatlı arttırma yöntemiyle yapılan ihracıların oranı, sırasıyla % 80 ve % 16 düzeyinde gerçekleşmiştir. Özel satışlar ve yönetici - işçi ortaklığına yapılan satışlar ise % 4 gibi önemsiz bir paya sahiptir.

b. 1981 - 85 yılları arasında halka satış yöntemi ile yapılan özelleştirmelerde satış giderleri, net satış hâsılatının genellikle % 3 - 7 düzeyinde olmuştur. Özelleştirme yöntemlerinin en elverişli piyasa koşullarında uygulandığı zaman bile fiyat iskonto-ları oldukça yüksektir. Sabit fiyatlı ihracılar için piyasada normal kabul edilen iskonto oranı % 12 iken, bu oran BT satışına kadar ortalama % 16,8 düzeyinde gerçekleşmiştir⁽⁹⁾.

c. Sermaye içindeki kamu ortaklığı kısmen satılmış olsun ya da ol-

masın Hükümet birçok durumlarda «özel» ya da «altın payı» denilen bir miktar pay senedini elinde tutmaktadır. Bunun amacı, özel payı Hükümet tarafından etkin bir veto aracı olarak alıkoymaktır. Böylece Hükümetin rızası olmaksızın kuruluşun statüsünde önemli bir değişiklik yapılmayacak, ulusal ve stratejik önemi olan belirli şirketlerin mülkiyeti üzerinde Hükümet denetimi sağlanmış olacaktır. Hükümetin şimdiye kadar yalnızca Associated British Ports satışında özel hissesi olmamıştır. Ayrıca, doğrudan satış yöntemi ile özelleştirilen Sedlink gibi bazı kuruluşlarda da bu tür bir devlet payı bulunmamaktadır.

d. Çalışanlara yapılan satışlar için başlıca örnek, İngiltere'nin en büyük karayolu taşımacılık ve dağıtım şirketi olan National Freight Consortium'un satışı olmuştur. Pay senetlerinin yaklaşık % 90'ı Şubat 1982'de elverişli koşullarla yönetici - işçi grubuna satıldı.

Daha sonra 1984 Kasımında büyük miktardaki BT satışı da çalışanlara teşvik edici koşullarla pay senedi satışı için bir başka başarılı örneği oluşturdu; çalışanların % 98'i pay senedine sahip oldu. Her birinin fiyatı 1,30 sterlin olarak belirlenen pay senetlerinin % 10'u çalışanlar için ayrılmıştır. Çalışanların herbirine 70,20 sterlin değerindeki 54 tane pay senedinin bedelsiz olarak verilmesi öngörüldü. Yine her elemana, 100 sterlin değerindeki 77 pay senedine kadar belirlenen fiyattan alımda bulunma ve bu şekilde sahip olunan her bir pay senedi karşılığında iki tane bedava senet alma hakkı tanındı. Pay senetlerini, bedellerin son taksitlerinin ödeneceği tarihe kadar

(8) A. k., s. 49.

(9) Coopers and Lybrand.

elinde tutan kişi için % 10 iskonto olanağı sağlandı⁽¹⁰⁾.

Öte yandan, İngiliz Demiryolları'nın otelleri ve yine Demiryolları'nın feribot taşımacılığı alanında çalışan bağlı şirketi Sealink, British Gas Corporation'ın Kuzey Denizi'ndeki petrol arama ve çıkarma faaliyetleri, İngiliz tersane şirketi British Shipbuilders'in bazı kısımları gibi küçük hacimli satışlar özel satışlara konu olmuşlardır.

e. Özelleştirme programı gereği yapılan pay senedi ihraçları, geçen birkaç yıl içinde piyasaya çıkarılmış olan toplam pay senetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Son yıllarda Hazine'ye yılda yaklaşık 2 milyar sterlin sağlayan bu program 1986/87 ile başlayan birkaç yıllık dönemde her yıl 4,750 milyon sterlin elde edilecek düzeyde planlanmaktadır⁽¹¹⁾.

Bu hedefin, esas olarak, British Gas Corporation'ın üç dört yıllık bir süre içinde özel sektöre devredilmesi sonucu toplam 8 milyar sterlinlik bir hâsılat sağlanması, daha sonra da 12 Su İdaresinin özelleştirilmesiyle 6 milyar sterlin elde edilmesi suretiyle gerçekleştirileceği düşünülmektedir.

Özelleştirmenin mali piyasaları kaynak açısından zorlayabileceği düşüncesiyle, büyük ihraçlar birden daha uzun bir süreye dağıtılmıştır. Örneğin, BT'un % 51'inin satışından 4 milyar sterlin elde edileceği tahmin edilmiş, bunun üç taksitte toplanması öngörülmüş, pay senetleri ABD ve Japonya gibi dış ülkelerde de pazarlanmıştı.

f. 1980'li yılların başlarında İngiltere'de yaklaşık 1,5 milyon kişi pay senedine sahip iken; izlenen program, pay senedine sahip olanların sayısını iki katına çıkarmada önemli bir faktör olmuştur. Örneğin, yalnızca BT satışıyla, 1984 Kasımında 2,1 milyon üzerinde BT ortağı pay senedi almıştır. Bu sayı bugün de 1,7 milyon kişi kadardır⁽¹²⁾.

BGC'nin özelleştirilmesinin de aynı olumlu etkiyi yaratması beklenebilir. Ancak, İngiltere'de kişisel pay sahipliği oranı düşerken, mali kurumların oranı yükselmeye devam etmektedir. Bu eğilimde mali kurumlara tanıyan vergi ayrıcalığının büyük etkisi olmaktadır.

g. Şimdiye kadar özelleştirme için en uzun süreli yasal ve örgütsel hazırlıkları gerektiren kuruluş BT olmuştur. BT, 1969 yılına kadar Posta İdaresi'nin (Post Office) bir parçasıydı. O yıla kadar bir hükümet dairesi olan Posta İdaresi 1969'da kamu kuruluşu statüsüne dönüştürüldü. BT, 1981'de Posta İdaresi'nden ayrı bir kuruluş haline getirildi. Bundan bir süre sonra da hükümet şirketin pay senetlerinin % 50'sini halka satmayı planladığını açıkladı. Buna ilişkin Telekomünikasyon Yasası Nisan 1984'de çıkarıldı; aktifler BT'un mülkiyetine verildi. Kasım 1984'de pay senetlerinin % 50,2'si başarıyla satıldı. Kuruluş 1983/84'de 240.000 kişi çalıştıyordu, satış cirosu 7 milyar, faaliyet kârı da 1,5 milyar sterlini. Birkaç yıl içinde Şirket başarılı sonuçlar alamayan bir hizmet kuruluşu olmaktan çıkıp, satışları ve kârları giderek büyüyen ve uluslararası piyasada etkinli-

(10) British Telecom, Offer for Sale of Ordinary Shares, s. 49.

(11) Midland Bank Review, Spring 1986, s. 20.

(12) Hazine Mali Sekreteri'nin Özelleştirme Konferansı'nda 17 Nisan 1986 tarihinde yaptığı konuşma.

ği artan bir kuruluşa dönüştü. 1986 yılında istihdam hacmi 234.000 kişiyi düşerken, satış cirosu 8 milyar, faaliyet kârı da 2 milyar sterlini aşmıştır⁽¹³⁾.

Şirkete özelleştirme programını benimseyen ve özel sektörde deneyimli yeni bir genel müdür ve yüksek düzeyli personel atandı. Şirket tek bir kuruluş olmaktan çıkıp dört ticari bölüme ayrıldı. Karar verme yetkisi merkezci niteliğinden uzaklaştı. Özel işletmelerdeki muhasebe uygulamalarına daha çok yer veren yeni bir muhasebe ve bilgi alma sistemi geliştirildi, transfer fiyatları dört bölümün her biri için ayrı ayrı hesaplanmadığından; satış için hazırlanan prospektüste mali sonuçlar kuruluşun yalnızca bütünü itibariyle gösterildi.

1981 Ekiminde Mercury adıyla, 25 yıllık yenilenebilir izni olan yeni bir şirket kuruldu. Hükümet böylece telekomünikasyon piyasasında rekabet ortamı yaratmaya çalıştı. Ancak, Mercury şirketinin rekabeti zaman alacağından BT'nun egemen durumunun daha uzunca bir süre devam edeceği beklenmektedir. Şirket özelleştirilirken, fiyat kontrolü çeşitli nedenlerle, özellikle de verimlilik artışını teşvik edeceği düşüncesiyle kâr kontrolüne tercih edildi.

Müşterileri aşırı fiyat artışlarıyla ya da gerekli hizmetlerin kayıpla karşılaşmaktan korumak için 1984 yılında BT'un çalışmalarını düzenleyen uzun ve ayrıntılı bir «izin belgesi» hazırlandı. OFTEL Telekomünikasyon Ofisi oluşturuldu. OFTEL, Genel Müdürünün Hükümetçe atanmasına karşın, bağımsız bir kuruluştur. Başlıca görevi de BT'un izin belgesine uygun

faaliyette bulunup bulunmadığını denetlemek ve telekomünikasyon alanında etkin bir rekabeti sürdürmek ve teşvik etmek, şikâyetleri yanıtlamaktır.

Hükümetin İngiliz Gaz Şirketi (BGC) ve İngiliz Hava Limanları İdaresini (British Airports Authority) özelleştirmeye ilişkin çalışmalarında BT'dekine benzer bir yaklaşım izlenmektedir. İlk olarak, hem BGC, hem de BAA'nın bölünmeksizin, bugünkü yapılarıyla özelleştirilmeleri düşünülmektedir. İkincisi, bu kuruluşların faaliyetlerini düzenleyip denetlemek üzere görevlendirilecek bağımsız kuruluşlar olacaktır⁽¹⁴⁾.

SONUÇ

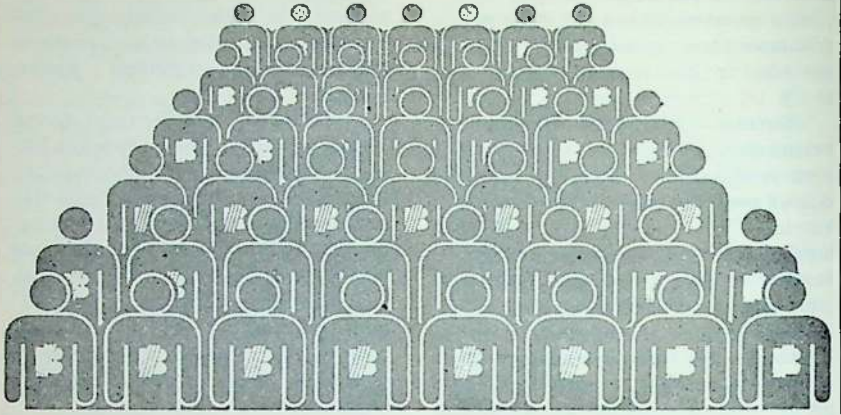
İngiliz Hükümet yetkilileri tarafından 1945'ten bu yana uygulanan en köklü ekonomik ve sınıai reformlardan biri olarak nitelendirilen ve uzun ve karmaşık işleri gerektiren KİT'leri özelleştirme programı son yıllarda Hazine'ye önemli miktarda parasal kaynak sağlarken yoğun eleştirilere de konu olmaktadır.

Özelleştirilen kuruluşların gerçek anlamda rekabete açılmasının sağlanmadığı, özelleştirilen şirketlerin kârlılık durumundaki önemli artışların tümünün özelleştirmeden doğduğunun söylenemeyeceği, etkin çalışmada esas unsurun iyi bir şirket yönetimi olduğu yolundaki eleştirilerin yanı sıra, Hazine'ye yüksek ve çabuk gelir sağlama amacına öncelik verildiği de ekonomik yorumcularca dile getirilmektedir.

Bu amacı, pay senedi sahipliğinin yaygınlaştırılması amacıyla bağdaştırmak güç olmaktadır. Çünkü, yüksek satış geliri, pay senedi fiyatlarının yüksek belirlenmesi ve böylece küçük tasarrufların alım gücünün zorlanması demektir.

(13) British Telecom, Supplementary Report, 1986, s. 4, 12.

(14) Coopers and Lybrand.

Borusan Büyük Aile

Nedir Borusan'ın üstünlüğü? Ülkemizde endüstriyel gelişmenin öncülerinden ve günümüzün en büyük, en sağlam kuruluşlarından biri olması mı? Geniş ürün yelpazesi ve günden güne devleşen üretim kapasitesiyle Türk çelik endüstrisindeki tartışılmaz yeri mi? Onu sadece Türkiye'de değil, uluslararası pazarlarda da aranan, tercih edilen isim haline getiren yüksek ürün kalitesi mi? Şüphesiz, bunların hepsi. Ama Borusan'ın en az bunlar kadar önemli

bir üstünlüğü daha var. Borusan, bir büyük ailedir. Türkiye'de gıda sanayiinden petrol sevkiyatına, mobilya yapımından inşaat sanayiinin her kademesine kadar yüzlerce alanın ihtiyaçlarını karşılayan ürünleriyle bir büyük ailedir. Kadrolarıyla, deneyimli, eğitilmiş, çalışkan ve sorumlu teknik ve idare personeliyle, pazarlama örgütüyle, her kademedeki çalışanlarıyla bir büyük ailedir. Borusan, atılımlarında ve tüm gelişmesinde bu büyük aileden, bu bütünlükten kuvvet almıştır.

BORUSAN

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

REKABETE AÇILMA (*)

Z ENĞİN ülke ekonomistleri, uzun yıllardır, gelişmekte olan ülkelerin hükümetlerine daha gerçekçi, genellikle de daha düşük, kambiyo kurları uygulamalarını tavsiye etmekteydiler. Giderek daha çok ülke bu tavsiyeye uymaktadır.

Sanayileşmiş ülkeler 1973'den beri dalgalanan kurlar uygulamaktadırlar. Pek çok gelişmekte olan ülke ise, paralarının değerini kuvvetli paralardan birine ya da birkaçının bir ağırlıklı ortalamasına -bir sepete- bağlamayı tercih etmişlerdir. Eğer bu ülkelerde de enflasyon düzeyleri Amerika ve Avrupa'daki kadar düşük olsaydı, bu tercih yerinde olabilirdi. Ancak, yüksek enflasyon sonucu, kambiyo kurları aşırı değerlenmiş, böylece bu ülkelerin ekonomik sorunları daha da artmıştır.

Aşırı değerlenmiş kambiyo kurları ihracata ve ithalat ikamesine yönelik sanayi kollarının gelişmesini önler. Tarım daha az kârlı hale gelir ve ucuz gıda ithalatı artar. 1983'e varan son 10 yılda, Nijerya'da dolara göre gerçek (enflasyon oranının A.B.D. ile farkına göre düzeltilmiş) kur % 150 artmış; tarımsal üretim yılda % 2, tarım ürünleri ihracatı ise yılda % 8 oranında azalmıştır.

Son zamanlarda yapılan bir çalışmada, kambiyo kurunda her % 10'luk fazla değerlendirme sonucu, ihracat artışının yılda % 1.8 oranında, GSYİH artışının ise % 0.8 oranında aşağıya çekildiği öne sürülmektedir. Bu, geçen on yılda neden Asya'nın ihracatının Latin Amerika'nın ihracatına göre iki misli hızla arttığını da açıklamaktadır. Asya'nın yeni sanayileşmekte olan ülkeleri rekabetçi kur politikaları uygularken, Latin Amerika ülkelerinin çoğunun kurları 1970'li yılların sonuna doğru çok aşırı değerlenmiş durumdaydı.

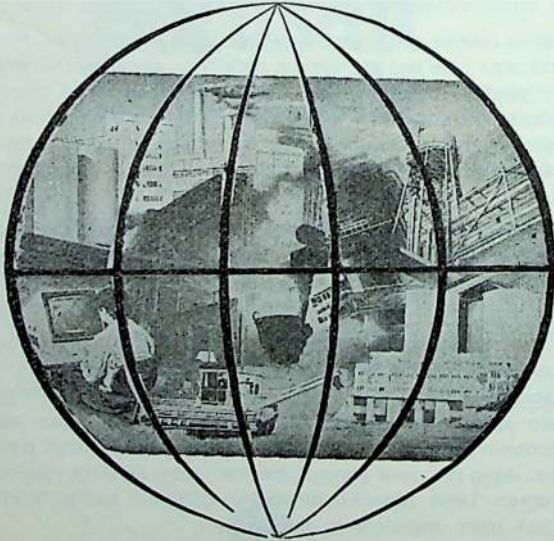
Fazla değerlendirilmiş döviz kurları pek çok Afrika ülkesinin de 20 yıl öncesine göre çok daha fakir olmasının ana nedenlerinden biridir. Gana ekonomisi, ülke parasının 1970'lerde ve 1980'li yılların başında % 100'den fazla değer kazanması sonucu altüst olmuştu. Bu dönemde pek çok gelişmekte olan ülke, cari

(*) The Economist, 1-7 Kasım 1986.

hesap açıklarını finanse etmeye hazır yabancı bankalar bulunduğu için devalüasyondan kaçabilmiştir. Kredi akışları sona erdiği zaman da hükümetler farklı işlemlerde farklı kurları esas alan çok kur sistemleri ve ithalat kısıtlamaları uygulayarak devalüasyonu geciktirmeye çalışmışlardır.

IMF ile borçlu ülkeler arasındaki en çekişmeli konulardan biri devalüasyondur. Ancak, son bir-iki yılda giderek daha çok ülke paralarını serbest piyasada değerlenmeye bırakmaktadır. 1976'da gelişmekte olan ülkelerin yalnızca % 14'ü IMF tarafından esnek kura sahip olarak kabul ediliyordu; bugün ise bu oran % 33'dür. Daha da önemlisi kurlarını hiç bir manipülasyona tabi tutmadan serbestçe dalgalanmaya bırakan ülkelerin sayısının artmasıdır. 1983'e kadar yalnızca Güney Afrika, Lübnan ve Uruguay böyle bir politika izlerken, son 3 yılda 11 ülke daha, Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Gambia, Gine, Jamaika, Filipinler,

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkıları sağlamaktadır. Mutluuz, gururluuz.

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

URİTİCARET BANKASI
TÜRK BANK

Sierra Leone, Zaire, Zambiya ve nihayet Nijerya ve Gana da bu kervana katılmışlardır.

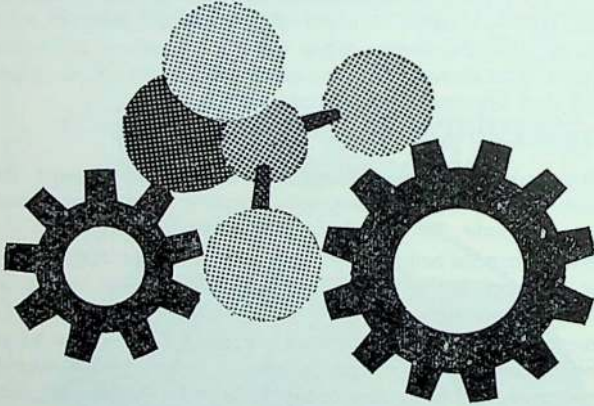
Paralarının değerini diğer paralara bağlayan ülkeler de giderek piyasa kurallarına daha saygılı olmaktadır. Mesela, bir sepete bağlı olan Tanzanya Şilini, 1983'den beri % 73 oranında devalüe edilmiştir. Mutlu bir tesadüfle, Amerikan Doları'na bağlı paralar (On yıl önce gelişmekte olan ülkelerin % 43'ünün parası dolara bağlı iken, bugün % 22'sinin parası dolara bağlıdır.) doların değeri düşükçe, rekabet unsuru olabilme özelliklerini koruyabilmişlerdir.

Serbestçe dalgalanan kura sahip gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık yarısında, haftada bir yapılan döviz alım-satımı ile kur, arz ve talebe göre belirlenmektedir. Bu şekilde, şiddetli devalüasyonlar meydana gelmiştir. Ancak, sıradan bir devalüasyona göre, yöntemin iki büyük avantajı vardır. Birincisi, kurun çok aşırı değerlendirilmiş olduğu durumlarda, doğru değerin ne olması gerektiğinin belirlenmesi, hükümeti devalüasyon ilan etme yükümlülüğünden –ki bu bazen çok nazik bir politik mesele olabilmektedir– kurtarmaktadır.

Son gelişmelerden ders alınacak bazı noktalar vardır :

- Hükümetler müdahale etme eğiliminden kaçınmalıdır. Örneğin, Zambiya Merkez Bankası kwacha'yı korumak için gerçekte elinde olanın üstünde döviz piyasaya sunmaktadır. Buna uzun süre devam edilemeyecektir.
- Tüm işlemler pazarda belirlenen kura göre yapılmalıdır. Nijerya ve Gana'da ise hükümet işlemleri için ayrıcalıklı bir kur kullanılmakta, bu da suiistimallere imkân hazırlamaktadır.
- Karşı görüşte olanlar, uyguladığı sistem sonucu Zambiya'nın kit döviz rezervlerinin haddinden fazlasının, ara ve yatırım malları yerine lüks dayanıklı tüketim mallarına harcanacağını öne sürüyorlardı. Halbuki gerçekte, dayanıklı tüketim mallarının payı uygulamadan öncesine göre azalmıştır. Esasen, lüks malların ithalatını kısıtlamakta en etkin yol, vergilendirmektir.
- Devalüasyon, ticarete liberasyon, faiz oranlarının serbest bırakılması; sağlam para ve maliye politikalarıyla birlikte düşünülmelidir. Bu tür reformlar son 25 yılda Tayvan gibi pek çok üstün başarılı ülkenin ekonomik başarısında önemli rol oynamıştır.
- Devalüasyon sorunlara acil çözüm getirmez. Düşük kurların ihracatı canlandırması, özellikle ekonomileri tarım ve madencilığe dayalı ülkelerde, epey zaman alır. Mesela, ihracatının % 80'i bakır olan Zambiya ile % 97'si petrol olan Nijerya'nın ihracat ürünleri bir gecede çeşitlenecek değildir. Ayrıca, uluslararası anlaşmalar da bir ülkenin ihracatını hızla arttırmasını engelleyici nitelikte olabilir. Ancak, tarım daha kârlı hale geldikçe hiç değilse gıda maddeleri ithalatı hızla azalabilir.
- Merkez bankalarının haftalık döviz alım-satımı gerçekçi kurlara ulaşmada son zamanların en geçerli yöntemi gibi görünmekteyse de, gelecekte diğer dalgalanmaya bırakma yöntemleri daha iyi sonuçlar verebilir. Kambiya kurları enflasyon ve diğer ekonomik gelişmelere göre ayarlandığı sürece, ne tür yöntemlerin kullanıldığı ikinci planda kalmaktadır.

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Savurganlığın Kısıtlanması, Nüfus Artışı ve İhracat

ÜSTÜN AKMEN

ÜLKEMİZ ekonomisinin gelişmesinin, ihracat alanımızın genişletilmesi ve ihracat olanaklarımızın çoğaltılmasına bağlı olduğu nihayet anlaşılmıştır.

«Nihayet anlaşılmıştır» diyoruz, çünkü ülkemizin sanayi gelişmesini kapsayan son elli yıl, değişik mantık dönemleri içinde geçmiştir. Önceleri, ithalat ikamesi, daha sonra da ara malları sanayii şeklinde gelişen sanayimiz, yatırım malları karşısında nedense gözünü, kulağını, ağzını kapatmayı yeğlemiştir.

Elli yıllık süre içinde, II. Dünya Savaşı, dış huzursuzluklar ve de diğer savaşların tümünden, bütün olasılıklar kullanılarak uzak kalabilmemiz, olabildiğince huzur içinde bir yaşama dalmamız, ülke nüfusu üzerinde etkisini göstermiş, 16 milyonluk bir Türkiye, uzun sayılamıyacak bir dönem içinde 50 milyona erişmiştir. Ülke gücünün çoğalması olarak yorumlanan bu gelişmenin, ülke ekonomisinden neler götürdüğü ne yazık ki hesaplanamamış, hergün soframıza oturan yeni «bebe»lerin gereksin-

melere getirdiği boyutların, giderek ülkenin en önemli sorunları halinde geleceği düşünülememiştir.

Günümüzde, ekonomik açıdan kalkınmanın, ülkenin çeşitli kaynaklarını harekete geçirerek, tarımsal ve sınai üretimlerin miktar ve verimini artırarak, elde edilen ham, yarı mamul ile mamul maddeleri dış pazarlarda değerlendirmek yoluyla fazla döviz teminine bağlı olduğu da «nihayet anlaşılmıştır».

Yanı sıra, ülkemiz yaşayanlarının, savurganlıktan vazgeçtiği ve tüketimden artan malların ihracata yönelmesi yoluyla, ülke döviz dengesinde olumlu sonuçlara ulaşılacağına «nihayet anlaşıldığı»ni savunan bir diğer görüş de kabul görmektedir günümüzde...

Her görüş kabul görmesine görmektedir de, ağır-aksak kalkınmakta olan ülkemizin, tüketim istatistiklerinde fert başına düşen rakamlara bakıldığında görüyor ve de gördükçe şaşırıyoruz ki, halkımız esasen elli yıldır minimum tüketim içinde yaşamaktadır.

Yani minimum tüketimden elde edeceğimiz malları ihraç etmek suretiyle ülke ihtiyaçlarına yetecek döviz bulmayı amaçlayacağız.

Olmaz öyle şey!..

Kabul gören o «bir diğer görüş» için «savurganlığın kısıtlanması» sloganının, toplum üzerinde balyoz etkisi yapacağı varsayılmaktadır. Bize göre bu slogan, elli yıldır işittiğimiz «kemerleri sıkalım» deyiminden biraz daha entelektüel olmaktan öte, hiçbir etki - tepki yapacak güçte değildir.

Taşınacak yük ile yararlılığı teraziye koymak gereklidir. Kalkınmakta olan ülkemizin, tüketim gereksinimleri, henüz daha karşılanamamaktadır. Tüketimden ihracata mal kaydırabilmek için harcanacak çabaların, ihracatın artmasında hiçbir şansı yoktur.

Tüketime yönelmiş olduğu «vehmedilen» bir toplumu, fiyat yolu ile caydırma çabaları, ağır-aksak ilerleyen ülkemizi bunaltıma, insanlarını aşırı pesimizme, yaşama karşı küskünlüğe, umutsuzluğa itmekten başka yarar sağlayamayacaktır.

Böylesi, toplumlar için daima korkulu bir ortamdır. Korku giderek kaygıya dönüşür... ve sonuçta fatura, daima ve sadece «idare» adına çikartılır.

Kesin olan tek şey, ihracatın hakiki potansiyelinin, tüketimin azaltılması çabaları ile değil, gerçek üretim artışı ve nüfus artış hızının planlanması ile doğacağıdır.

Aksini savunmak, sözcüğün tam anlamıyla «abes ile iştilig»dir.

Türkiye Etibank'a Güveniyor Dünya Etibank'a Güveniyor

Etibank Anadolu toprağına gömülü kromu, bakır, boksiti, çinkoyu ve daha nice madeni günışığına çıkarıp, işleyerek döviz dönüştüren bankadır.

Dünyanın ve Türkiye'nin güvenilen bankası Etibank, 163 milyar sermayesi, deneyimli uzman personeliyle, tüm bankacılık ve dış ticaret işlemlerinizde sizin de "güveneceğiniz" güçlü bankadır.

ETİBANK

"güçlü kuruluş, güçlü bankacılık"
Sermayesi: 163 milyar

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Ekonomik Sorunlar Arasında Gezinti

1 1987 yılına; enflasyon, dış borç ödemeleri, dış ticaret açığı, hızlı nüfus artışı, iş-tihdam, özellikle dar ve sabit gelirlielerin geçim sıkıntısı (vb.) gibi çeşitli sorunlarla birlikte girmiş bulunuyoruz. Gelişme ve sanayileşme gayretleri içinde olan ülkemizde, söz konusu ekonomik sorunlar, yılların akışında eksilip artarak devam edegelmişlerdir. Üstelik bunlar kısa dönemde çözüme kavuşturulabilecek nitelikte sorunlar değildir. Bu nedenle, daha uzun yıllar, her yılın bitiminde bir sonraki yıla devrolup gideceklerdir.

Örneğin; 1986 yılı sonunda dış ticaret açığımızın, son dört yılın en yüksek düzeyine (3.2 milyar dolar); dış borç ödemelerimizin ise yine son 4 yılın en yüksek düzeyine (4.4 milyar dolar) ulaştığı görülmektedir. Gelir grupları arasındaki uçurum giderek büyümektedir. Bu arada bazı sorunların hızlı nüfus artışından, hızlı büyümeden ya da uygulanan ekonomik modelden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bazı çevreler ise, konuların sadece ekonomik ve matematik yönlerden ele alındığını, ülkemizin sosyal yapısını gözardı eden bu gibi uygulamaların yeni sorunların doğmasına neden olduğunu ifade etmektedirler.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, küçük ve orta gelir grupları ile girişimcilerin sorunları üzerinde ciddiyetle durulduğu, hatta bunların bakanlık düzeyinde ele alındığı bilinmektedir. Ülkemizde ise küçük ve orta çaplı müteşebbislerin ve özellikle ihracatçıların teşvik edilerek gelişmelerine yönelik tedbirler görülmemektedir.

Öte yandan hükümet, belirlenen birtakım sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla 1986 sonlarında bazı yeni tedbirler getirmiştir. Bu tedbirlerin başlıcaları şu konularla ilgilidir: İhracatın artırılması, durumu bozulan şirketlerin ve KİT'lerin halka açılması, konut edinme imkânları... Bu arada hükümetin liberal ekonomi politikasının katı şekilde devam edeceği, bizzat Başbakan tarafından açıklanmıştır.

Ekonominin sermaye yapısının güçlendirilmesinin gerekliliği ortadadır. Bununla ilgili olarak alınmak istenen tedbirlerin yanı sıra, sanayinin ve ihracatın desteklenmesine de önem verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Nitekim 1986 yılı sonlarında ithalat rejiminde yapılan değişikliklerle bu konulara bazı çözümler getirilmek istenmiştir. Ancak, değişen uygulamalar karşısında akla şu soru gelmektedir: Geliştirilmeye ve hızlandırılmaya çalışılan ihracatı, bir süre teşvik-

lerden mahrum etmek, daha sonra tekrar teşvik tedbirleriyle desteklemek, dış ticarete istikrarlı çalışmayı sağlayabilir mi?

Piyasada nakit sıkıntısı, hacizler ve iflaslar giderek artmaktadır. Bunların hızlı büyümeden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Geçen ayki yazımızda da belirtildiği gibi, senet protestolarının sayısındaki artış devam etmektedir. Bu artış değer olarak geçen yılın Ocak - Kasım dönemine nazaran % 113,2 oranına ulaşmıştır.

Bu gelişmelerin diğer bir sonucu da firmaların el değiştirmesidir. İstikrarlı bir ekonomik yapının sağlanabilmesi için, bankaların finansman imkânlarını kullanmaya çok özen göstermeleri; ayrıca firma kurmanın da sadece şekli değil, ekonomik esaslara bağlanması, bilançoların objektif olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Benzer tedbirlerin, gelişmiş liberal ekonomili ülkelerde başarıyla uygulandığı bilindiğine göre, bu gibi uygulamalara ülkemizde de geçilmesi gerekmektedir.

Kabuk değiştiren ekonomimizde, adil bir gelir dağılımının sağlanması, gelir grupları arasındaki uçurumun azaltılması beklenmektedir. Bu arada halkı şirketlere ve KİT'lere ortak yapma eğiliminin, yeni bir «bankerlik olayı» yaratmaması için, hükümetin çok dikkatli davranması gerekmektedir. İşletmelerin yönetimine yeni firmalarla değil, işletmecilik kurallarının uygulanması yoluyla destek olunmalıdır.

Değinmek istediğimiz diğer bir konu da, 1987 yılına başlarken, hükümetin kaynak yaratma gayretlerine devam edeceğinin anlaşılmasıdır. 1987 Mali Yılı Bütçesi'ndeki açığın 920 milyar lira görülmesine karşılık, gerçekte bu açığın çok daha fazla olacağı iddia edilmektedir. Bu açığın karşılanması için alınacak tedbirlerin enflasyonu arttırmamasını temenni ederek okurlarımıza sağlık ve başarı dolu bir yeni yıl diliyoruz.

1986 yılının son ayında geçen başlıca ekonomik faaliyetleri ve alınan yeni tedbirleri şöylece açıklayabiliriz :

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ KONULAR

1986 yılının son ayında dış ticaretle ilgili birçok tedbirin alındığı görülmektedir.

İthalatla İlgili Tedbirler

Bakanlar Kurulu'nun yeni bir kararına göre, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu çerçevesinde ithalattan alınan % 2 oranındaki Fon kesintisi % 4'e çıkarılmıştır. İthal edilen her malın CIF değerinin % 4'ü bu Fon'a yatırılarak, ithalattan elde edilecek gelirlerle ihracatın desteklenmesi sağlanacaktır. Bu yeni uygulama sonucu, ithal mallarının fiyatının bir miktar artması beklenmelidir.

İthalat Rejimi ile İlgili Yenilikler

17 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan İthalat Rejimine Ek Karar ile, Fon ödenerek ithal edilecek mallar listesi genişletilmiştir. Ayrıca bazı mallar ile ilgili Gümrük Vergisi oranları da artırılmıştır. Öte yandan, 245 maddeyi kapsayan bu değişiklikler, 27 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yeni bir

karar ile, ithali izne bağlı 111 maddeye göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, ithal teminatı yatırma zorunluğu olan malların kapsamı genişletilmiş ve bazı kamu kuruluşlarına tanınan ithal teminatı yatırmama ayrıcalığı kaldırılmıştır. İthalat Rejimi'nde yapılan bu son düzenlemelerin, sanayii koruma amacının yanı sıra ithalatı zorlaştırmayı da öngördüğü anlaşılmaktadır.

İhracatın Teşviki Tedbirleri

- 1 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatta vergi uygulamasına yeniden geçilmiştir. Vergi iadesinden yararlanacak mallar 4 grupta toplanmış ve vergi iadesi tavanı % 14 olarak saptanmıştır. İhracatta vergi iadesi uygulaması şöyle yürütülmektedir. 4 grupta toplanan mallar için vergi iadesi gerçekte % 2 ile % 8 oranları arasında değişmektedir. Yıllık ihracatı 2 - 10 milyon dolar arasında olan firmalara ayrıca % 2 vergi iadesi yapılmaktadır. İhracat 10 milyon doları aşarsa, artan kısım için de % 4 vergi iadesi uygulanmaktadır. Öte yandan, yıllık ihracatı 30 - 50 milyon dolar arasında olan firmalara ihracatlarının tamamı için % 4 oranında, yıllık ihracatı 50 milyon doları aşan firmalara ise ihracatlarının tamamı için % 6 oranında ek vergi iadesi tatbik edilmektedir.

- 11 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de, ihracatta vergi iadesi uygulamasına ilişkin yeni düzenlemeler yayınlanmış, bu arada sıfır vergi iadesi listesi açıklanmıştır. Yıllık ihracat 2 milyon doları aşdığı takdirde, sıfır listesine dahil mallar da vergi iadesinden yararlanacaktır. Vergi iadesi uygulaması 1 Ocak 1987 tarihinden itibaren başlayacaktır.

- 3 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Para ve Kredi Kurulu'nun 86/23 sayılı Tebliği ile, ihracatı teşvik kanununda yeni bir uygulama getirilmiştir. Buna göre, bazı ihraç maddelerine Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödeme yapılacaktır. Fon'dan yararlanacak sanayiler ve mal grupları şunlardır: Gıda, taş ve toprak, deri giyim, kimya, tekstil ve dokuma, demir-çelik, alüminyum, otomotiv, beyaz eşya.

- İhracatı teşvik amacıyla alınan tedbirlerden biri de navlun primi uygulamasına ilişkindir. Bu konuya Merkez Bankası'nın yeni bir genelgesi ile açıklama getirilmiştir. Genelgede, navlun primi uygulamasında aranacak belgeler ve bunların içeriği belirtilmektedir.

İhracatçı Birliklerine Tek Tip Statü Getirildi

6 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçı birliklerinin; kuruluşu, işleyişi, işgal sahaları, organları, üyelerinin hak ve yükümlülükleri yeniden düzenlenmiştir. Yeni statüye göre, ihracatçı birliklerinin ilgi alanına giren malların ihracatçıları, ilgili ihracatçı birliğine üye olmak zorundadırlar.

VERGİLERLE İLGİLİ KONULAR

1986 yılının son ayında, vergilerle ilgili bazı yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bunları kısaca açıklıyoruz.

Kurumlar Vergisi Genel Tebliği

13 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No. 33) yayınlanmıştır. Bu tebliğ ile Kurumlar Vergisi'nin bazı maddelerine açıklık getirilmiştir. Yapılan açıklamalar; gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlarda istisna uygulaması, holding şirketlerin genel idare giderlerinin bağlı şirketlere dağıtımı ve devir öncesi son bilanço konularıyla ilgilidir.

Bazı Vergilerle İlgili Yeni Düzenlemeler

23 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı'nın bazı vergilerin yeniden düzenlenmesiyle ilgili hükümleri, satır başları itibarıyla aşağıda verilmektedir. Bu hükümler 1 Ocak 1987 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

- İthalde alınan damga vergisi oranı % 4'ten % 6'ya yükseltilmiştir.
- Motorlu Taşıtlar Vergisi % 50 oranında artırılmıştır.
- Motorlu Taşıtlar Alım Vergisi % 100 oranında yükseltilmiştir.
- Beyanname Gelir Vergisi mükelleflerinin tabi olduğu «Hayat Standardı» göstergeleri % 100 yükseltilmiştir.
- Götürü vergiye giren mükelleflerin tabi oldukları sınırlar artırılmıştır.

KDV Oranlarında Yeni Düzenleme

Resmi Gazete'nin 29 Kasım 1986 tarihli mükerrer sayısında yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Katma Değer Vergisi oranlarında değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeler 1 Aralık 1986 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu karar çerçevesinde; temel gıda maddelerinde % sıfır; finansal kiralama işlemleri, kütlü pamuk, kabuklu fındık ve fiğ'de % 1, yayınlar, sağlık hizmetleri, ilaçlar ve traktörlerde % 5; bunların dışında kalan mal ve hizmetlerde ise % 12 oranında KDV uygulanacaktır.

Bir Tebliğ ile KDV Uygulanmasına Açıklık Getirildi

Maliye ve Gümrük Bakanlığı, KDV uygulamasında ortaya çıkan bazı sorunlara açıklık getirmek amacıyla yeni bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğe göre; perakende satış yapanlar, müşterinin talebi halinde, 100.000 liranın altındaki satışlar için de perakende satış fişi yerine fatura kesecektir. Faturada, ödenen KDV ayrıca belirtilecektir. Yeni tebliğ ile bunların dışında; ihracat işlemleri dolayısıyla yapılan mahsup işlemleri, taşımacılıkta uygulanan beyannamelerin verilmesi, konutlarda KDV ödenmesi gibi uygulamalara da açıklık getirilmiştir.

MEVDUAT FAİZ ORANLARI DÜŞÜRÜLDÜ

T.C. Merkez Bankası kararı ile mevduat faiz oranları 1 Ocak 1987 tarihinden itibaren başlamak üzere yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, bir yıl vadeli mevduatın brüt faizi 3 puan, altı ay vadeli mevduatın faizi 2 puan, üç ve bir ay vadeli mevduatın faizi ise 1 puan düşürülmüştür. Yeni düzenlemede vadesiz mevduattaki kısmi serbest faiz uygulamasında değişiklik yapılmamıştır. Bir başka deyişle, vadesiz mevduata genelde % 10 faiz uygulanacaktır. Bilindiği gibi faiz-

lerle ilgili bir önceki düzenleme 30 Ekim 1986 tarihinde yapılmıştı. Eski ve yeni faiz oranları şöyledir :

	Eski (%)	Yeni (%)
— Bir yıl vadeli mevduat	48	45
— 6 ay vadeli mevduat	41	39
— 3 ay vadeli mevduat	36	35
— 1 ay vadeli mevduat	29	28

Öte yandan üçer aylık dönemler halinde faiz ödemeli mevduat için; altı ay vadelielerde % 37, bir yıl vadelielerde % 39 oranında faiz uygulanacaktır.

FON'LARLA İLGİLİ UYGULAMALAR

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu

13 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile Merkez Bankası'nda bir «Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu» kurulmuştur. Fon'un amacı, dış ticaretin ülke ekonomisi yararına düzenlenmesini ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Bakanlar Kurulu Kararı'nda; Fon'un kaynakları, Fon'un uygulanmayacağı ve uygulanacağı işlemler açıklanmaktadır.

Menkul Kıymetler Yatırım Fonu ile İlgili Tebliğ

13 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de, Menkul Kıymetler Yatırım Fonu'na katılma belgelerinin ihracına ve halka arzına ilişkin oranlar hakkında, Sermaye Piyasası Kurulu'nun bir tebliği yayınlanmıştır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Genel Tebliği

19 Aralık 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Maliye ve Gümrük Bakanlığı Tebliği'nde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'na katkıda bulunacak Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin ödeyecekleri % 1 oranındaki miktarın ödenmesi ile ilgili hususlar açıklanmaktadır.

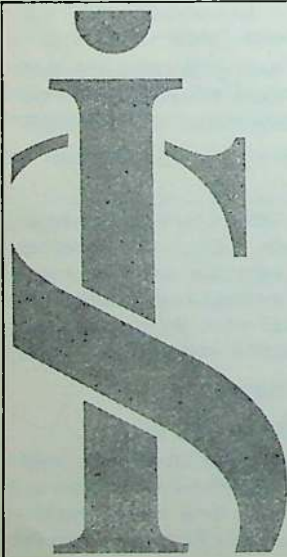
Memur, İşçi ve Emeklilere Konut Edindirme

22 Kasım 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3320 sayılı Kanun; memur, işçi ve emeklileri konut sahibi yapmayı amaçlamaktadır. 1 Ocak 1987 tarihinde yürürlüğe giren kanuna göre, 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerleri, «konut edindirme yardımı» olarak açılacak hesaplara, belirli meblağları yatıracaklardır. Bu şekilde yapılacak yardımın süresi her personel için 15 yıldır. Bu konuda basın ve TRT'de geniş açıklamalar yapıldığından, daha fazla bilgi vermeye gerek görmüyoruz.

İNDİRİMLER (!) VE ZAMLAR

• 1986 yılında değişik bir çalışma göstererek atak yapan Sümerbank, piyasadaki genel eğilimin aksine, yıl sonuna yaklaşırken bazı ürünlerin fiyatlarını indirmiştir. Ayakkabı, terlik, pantolon, pijama gibi ürünler ile bazı kumaş çeşitlerinde ortalama % 10 fiyat indirimi yapılmıştır. Bu indirimin ciro hızını artırmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

- T.C. Ziraat Bankası kredisi ile satışına aracılık edilen traktörlerin fiyatlarında, yaklaşık % 8 ile % 10 arasında indirim yapılmıştır.
- Petkim ürünlerine, 15 Aralık 1986 tarihinden itibaren % 5 ile % 10 arasında değişen zamlar yapılmıştır. Zamların hammadde fiyatlarındaki artış nedeniyle yapıldığı açıklanmıştır. Petkim ürünlerini kullanan sanayicilerin, bu zamları, kendi ürünlerinin fiyatlarına yansıtacağı açıktır.
- İstanbul Boğaz Köprüsü geçiş ücretlerine, 3 Ocak 1987 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere zam yapılmıştır. Yeni tarifeye göre binek otomobillerin köprüden geçiş ücreti 600.— TL'den 1.000.— TL'ye yükseltilmiştir. Buna karşılık, köprüden saat 18 : 00 - 20 : 30 arasında geçen araçlara % 100 zamlı tarife uygulanması kaldırılmış; biletli geçişlerde % 10 indirim uygulaması başlatılmıştır. Yeni tarifeye göre, Boğaz Köprüsü'nden geçişte; motosikletler 400.— TL yerine 500.— TL; minibüs, kamyonet ve küçük otobüsler 600.— TL yerine 1.000.— TL; büyük otobüs ve kamyonlar 3.000.— TL yerine 4.000.— TL; belediye otobüsleri 400.— TL yerine 500.— TL; treylerle ise 40.000.— TL yerine 50.000.— TL ücret ödeyeceklerdir.
- Yeni yılla birlikte ERDEMİR ürünlerine % 8 ile % 18 arasında değişen zamlar yapılmıştır. Bu arada tenekenin tonu 355.000.— TL'ye, sıcak mamullerin tonu 166.000.— TL'ye, soğuk mamullerin tonu 248.000.— TL'ye ve levhanın tonu 188.000.— TL'ye çıkarılmıştır.

İş Bankası, bankacılık hizmetleriyle olduğu kadar, kültür ve sanat etkinlikleriyle de "güven" simgesidir.

Sanatımızın ve sanatçımızın tanınmasında, ulusal kültürümüzün çağdaş boyutlara ulaşmasındaki etkinlikleriyle...

TÜRKİYE İŞ BANKASI

"Paranızın, istikbalinizin emniyeti."

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

PAZARLAMA SATIŞ SATICILIK

KILKIŞ, Prof. Dr. Yıldırım; Temel Matbaacılık Ltd., İstanbul 1986, VIII +237 sayfa, 2.000.— TL (*).

Gelişen ekonomik faaliyetler, mal ve hizmetlerin tüketicilere arzı için yapılan pazarlama faaliyetlerinin kapsamını ve önemini giderek artırmaktadır. Modern pazarlama sadece üretimden sonraki faaliyetleri değil, üretimden önceki faaliyetleri de kapsamaktadır.

Sayın Kilkış'ın sade bir üslupla kaleme aldığı kitabın «önsöz»ünde belirtildiği gibi; «Üretimden önceki faaliyetler, tüketicinin istediği mal veya hizmetlerin ne olduğunu, bu isteğin miktarını, nerede istendiğini, ne zaman istendiğini ve hangi fiyatta satın alınabileceğinin tespit edilmesi hususlarını kapsar. Üretimden sonraki faaliyetler ise, üretilen mal ve hizmetlerin tüketicieye arzı ile ilgilidir. Ekonomik faaliyetlerin amacı, tüketicinin ihtiyaç

ve arzularının karşılanması suretiyle onun refahının sağlanmasıdır. Bunun için de, onun ihtiyaç ve arzularına uygun mal ve hizmetlerin üretilmesi kadar, bu mal ve hizmetlerin onun eline geçmesi de gerekir. Bu nedenle satış, pazarlamanın en önemli fonksiyonlarından birisi; satıcı, bu fonksiyonu başarı ile yerine getiren kişi olmuştur.»

Kitap, «Pazarlama ve Satış» ile «Saticılık Uygulamaları» başlıklı iki ana kısım altında on bölümden oluşmaktadır. Konuya giriş niteliğinde olan birinci bölümde; ekonomik faaliyetler ve diğer bilim dallarıyla ilişkileri, genel olarak pazarlama, ekonomik faaliyetler ve pazarlama içinde satıcının yeri ve önemi belirtilerek; satış ve satıcılığın bir tür inandırma (ikna) işlemi olduğu ve bunun karar verme ile yakından ilgili bulunduğu ifade edilmektedir.

İkinci bölümde «Müşteri Hakkında Genel Bilgiler» yer almakta; «nihai tüketici» ve «sınai tüketici» türleri hakkında satıcının bilmesi gereken yararlı bilgiler verilmektedir.

Üçüncü bölüm «Satışa Arzolanın Mallar» hakkındadır. Bunlar; «Tüketim Malları» başlığı altında ihtiyaç malları, müşteri malları ve özel mallar olarak; «Sanayi Malları» başlığı altında ise

(*) Kitabı satın almak isteyenler, «Yönetim Geliştirme Merkezi, Barbaros Bulvarı No. 20/2; Balmumcu-İstanbul» adresine başvurmalıdır. Telefon: 172 88 48.

önce 8 gruba ayrılarak, daha sonra satış bakımından özellikleri üzerinde durularak incelenmektedir.

Dördüncü bölümde «Satış ile İlgili Ticari İşletmeler» ele alınmakta; dağıtım kanalları hakkında genel bilgiler verildikten sonra satış ile ilgili ticari işletmeler sınıflandırılmakta; son olarak da perakendeci, toptancı ve aracı tacirler ve özellikleri üzerinde durulmaktadır.

Beşinci bölümde «Satıcı Hakkında Genel Bilgiler» sunulmaktadır. Satıcının; «temsil», «yöneticilik» ve «satış» fonksiyonları verildikten sonra; nitelikleri belirtilmektedir. Buna göre satıcı; çalışmayı seven, şevkli ve samimi, kişilik sahibi, nazik ve terbiyeli, olduğu gibi görünen, hislerine hâkim olmasını bilen, araştırmacı, öğrenme eğilimli, iyi bir idareci ve psikologdur.

Uygulamalara ilişkin ikinci kısım, «Satıcılık Mesleğine Hazırlık» başlıklı altıncı bölüm ile başlamaktadır. Burada sırasıyla; firma, satışa arz olunan mallar ve müşteriler ile ilgili bilgiler verildikten sonra muhtemel müşterilerin ve niteliklerinin tespitine geçilmektedir.

Yedinci bölümde «Satış Yerine Gelen Müşterilere Satış» incelenmektedir: «tezgâhtar - satıcı»nın müşteriyi ne şekilde karşılaması gerektiği anlatıldıktan sonra, satış takdimi ile ilgili bilgiler verilmekte; nihayet perakende satışlarda karşılaşılan bazı problemlere değinilmektedir.

Sekizinci bölümde, bir satış yerine bağlı kalmadan «Müşterilere Gidilerek Yapılan Satış» incelenmektedir. Müşteriyi ziyaret hazırlığı, görüşmeye başlama, ilgi uyandırma konularında açıklamalarda bulunulduktan sonra; siparişin alınması ve satışın kapatılmasına geçilmektedir.

«İtirazlar ve Karşılama»nın ele alındığı dokuzuncu bölümde konuya ilişkin esas ve kurallar ile başlıca itiraz tipleri incelenmektedir.

Onuncu bölümde «Satıcılık Hakkında Pratik Bilgiler» on grupta toplanmaktadır: Satıcı temsil fonksiyonunu daima en iyi şekilde yerine getirmeli, müşteriye yararına olmayan bir malı satmamalıdır. Faaliyetleri incelemeyi âdet haline getirmeli, dürüst ve açık olmalıdır. Fiyat hakkında görüş sahibi olmalı, müşteriye değer vermelidir. Satıcı, müşterinin satın alan kimse olarak fırsatları değerlendirmek isteyeceğini gözden uzak tutmamalı, kimseyi kütememeli ve mesleğinin geniş görüş ve bilgi gerektirdiğini unutmamalıdır.

Kitap; bir konfeksiyon mağazası için düzenlenmiş «Satış Yönetmeliği Örneği» ile «Tıbbi Mümessil Görev Tarifnamesi Örneği»ni içeren iki «Ek» ve kısa bir «Bibliyografya» ile son bulmaktadır.

Sayın Kılış'ın bu yararlı çalışmasının ilk baskısı «Satıcılık» adıyla 1975 yılında İstanbul Ticaret Odası yayınları arasında çıkmış, ikinci baskısı içeriği genişletilerek 1977 yılında yapılmıştır. Büyük ilgi gören kitabın bu üçüncü baskısı, günün gereklerine ve ilgili mevzuata uygun değişiklikler ve düzeltmeler yapılarak yayımlanmıştır. Kitap, genel olarak pazarlamacılar ve bu dalda öğrenim görmekte olan öğrenciler, özellikle satıcılık mesleğinde yetişmek ve gelişmek isteyenler için yararlı ve yardımcı bir kaynak niteliğindedir.

◆ Sağduyusu olanlar için, her şeyin bir faydası vardır.

La Fontaine

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • asansör • sondaj • havai nakliyat • TELEFİK-TELESİJ-TELESKİ
• emaden ihraç • dozer • skrayper • ekskavatör • deniz DİKME-GERME-MANİVRA
• elektrik nakilleri • topraklama • televizyon antenleri • dikme HALATLARI
• yataklık yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

**"BİRA"
BU KAPAGIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 30 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 172 25 40 (20 hat); Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

